

Máátiyu

Îtuma yauwéqma tiwiraí-nákóní títaubikoni anáábútááti yíwîqa

¹ maannáma Îtuma yauwéqmataa tiwiraí-nákóní anáábútááe. Îtuma minnâ Tébitin-annabikene ánibo Tébitima minnâ Âabaraan-annabikene.

² Áabaraama minnâ Ááítekimma aboáé. ánibo Ááítekima Yáakobomma aboáé. ánibo Yáakoboma Yútaamma wení ábâqawaayugaraqa yeqtí yiboáé.

³ Yútaama Pérêtiyaa Téraati yiboámíye. ánibo yinóama Táámaae. ánibo Pérêtima Êtaronimma aboáé. ánibo Êtaronima Aráámma aboáé.

⁴ ánibo Arááma Aammínataamma aboáé. ánibo Aammínataama Náátonimma aboáé. ánibo Náátonima Tárámonimma aboáé.

⁵ ánibo Tárámonima Bóáatima aboáé. anóama Aréaabie. ánibo Bóáatima Óbétimma aboáé. ánibo anóama Arútie. ánibo Óbétima Yétimma aboáé.

⁶ ánibo Yétima Tébitimma aboáé. Tébiti kínima máqte-marukaq yabíkái-kawaanare.

ánibo Tébitima Tórómónimma aboáé. anóama naayóbáqa Yúrááiaama ánáakoma máqe-uraimanibo Tébiti moyámmá yabitiráine.

⁷ ánibo Tórómónima Aréábóamma aboáé. ánibo Aréábóama Abááíyaamma aboáé. ánibo Abááíyaa Étaamma aboáé.

⁸ ánibo Étaama Yeótabatimma aboáé. ánibo Yeótabatima Yóraamma aboáé. ánibo Yóraama Utááíamma aboáé.

⁹ ániibo Utááíla Yótáámma aboáé. ániibo Yótááma Éaatimma aboáé. ániibo Yótááma Étékááiyamma aboáé.

¹⁰ ániibo Étékááiya Manáátaamma aboáé. ániibo Manáátaa Émonimma aboáé. ániibo Émonima Yótááíamma aboáé.

¹¹ ániibo Yótááíama Yekóniyaa aboágáraq ábâqawaayugaraq yeqtí yiboábóana mi-kánáábíma Ítiráaeo-wayukama Bébírôniq móma ánná urááe.

¹² yemá Bébírôniq móma ánná owana Yekóniyaa Téyaatiomma aboámá máqe-uraiye. Téyaatio Térúbabeomma aboáé.

¹³ ániibo Térúbabema Áábiutimma aboáé. ániibo Áábiutima Irááíakimma aboáé. ániibo Irááíakima Étomma aboáé.

¹⁴ ániibo Étoma Tétokimma aboáé. ániibo Tétokima Ékimma aboáé. ániibo Ékima Éríútimma aboáé.

¹⁵ ániibo Éríútima Éríétaamma aboáé. ániibo Éríétaama Máátaanimma aboáé. ániibo Máátaanima Yáakobomma aboáé.

¹⁶ ániibo Yáakoboma Yótêbimma aboáé. ániibo Yótêbima Máriaamma awaikóé. ániibo Máriaama Ítumma marákáraiye. miráitata yemá Metáíya yauwéqmataa tiwiraí-naré téta áwîqa kéyaae.

¹⁷ miráitata Áabaraani máqten-anna-wayukama mamé yewana aqtóráqá Tébitikaq iráamma tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-yiboama máqe-uraae. ániibo máqtemma Tébitin-anna-wayukama máeta mi-kánáárqá Bébírôniqa ánnáma mó-uraa minnáma tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-yiboae. ániibo yemá Bébírôniq ánnáma mó-uraa-kanaarake Metáíya Ítuma mikáq pááq-uraimma minnágaraq mamá máqtemma tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-yiboae.

Máriaama Ítumma marákáriye.

18 Ítuma yauwéqma tiwiraí-nákóní wataáama pááq-uraimma mirá-uraiye. anóama Máriaae. yemá Yótêbiqtaba mayaíkáae téta aúyarakaraane. miráitata yenákámá mórabi íma uréire urááye. miráitata aónaama Áánúqtuni Aokaq-Áágómá Máriaakaq awaamérîq itanabóana ámûkarariq uráiyé.

19 awaikómá Yótêbi wemá íraqqôn-auyanakaraqnapoana ánáakoma Máriaama abarokáq timá agaeráq akaí-ááqá íma ítaraiye. miráitana wemmá aúpáq kaayonébáké waqtuwánéna aúyánámmá ítaraiye.

20 Yótêbima minnýyaba aúyánámmá itáíq-itaiq kéitana uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma kainapáq iréna mi-káqtó-nákómá maará-tiraiye: “Yótêbio, Tébitin-annabike-nako, emá enánáakoma Máriaama mayaiyábá ikatîqa íuwo. itaao. min-íyápómá áyáqnobaqo máin-iyapoma minná Áánúqtuni Aokaq-Áágómá ámikaiye.

21 wemá inaamaí-íyápómá marakániye. miráinaama wení áwîqa Ítue té áwîqa yamámiyo. min-áwíkóní áaimma minná. wemá wení aarawaamá otaa-qtátáápí máapoana yemmá yiwirániye.

22 maami-máqté-qtátááqá pááq imá minnáma uyátárai-nakoma amuné-wáyúkátí yóyaukaq téna maamin-áikómá arammá iyaíno tiráine.

23 ítáaro. mórama aúgen-inikoma ámûkarariq kéena iyápóma inaamaímá marakániye. miráinata wení áwîqa Imáánuerie téta áwîqa yamáminoe. min-áwíkóní áaikoma mirá-uraiye. ‘Áánúqtuma ketáátê

máíye.’ ” téna naayóbáqá Áánúqtuni amuné-nákómá tiráine.

²⁴ ánibo Yótêbima aú waguré máqena itó-urena uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma timáminiq uráíye. miráitana Yótêbima wení ánáakoma mamá Íraqôniq umá ákáráíye.

²⁵ miráimanibo Yótêbima Máriaate íma naté náuraayana inaamaímá marákáráíye. min-íyápógóni áwîqa Ítue téna Yótêbima yamá ámikáíye.

2

Ítumma marákárainé.

¹ Érótima anó-kinimma mái-kanaaraq Máriaama Ítumma Béquteremubaqa Yúria-marupaq marákáráíye. ánibo min-íyápómá marákátuwaitata anaaékaqa wiyóqtábá Ítaraa-kayukama aabaúmá utaipáké Yérútáarebaq iréta maará-tiraae:

² “aúgen-iyapoma páaq imá Ítiráaeo-wayukati kínimma mánin-iyapoma náakaraq máíyo? ketáámá wení wiyókómá aúge-kinimma páaq itana awaaméqá immá aabaú utaipáké aónatuweqtaaboataa ketáá wekácq nunamummá timákanataa kényune.” téta tirááe.

³ Érótima kínima min-áímmá Ítátuwena wemá áaqa karáíye. máqtemma Yérútáare-wayukagaraq iyánáaq urááe.

⁴ Érótima máqtemma anón-i-wayukama mamá káikuyikena uyáta-maqma anó-monoq-wayukagaraq áikuyikarena aammá aúmatan-aimma yirááti-wayukaboana wemá Ítama aónaraiye: “Metáíya yauwéqma waayúkama yiwiránîn-naqa náakaraq

Áánúqtuni amuné-wáyúkámá tiráámma pááq ínyô?” téna ítama yimónaraiye.

⁵ miráitata yemá timá-ameta:

“maakáq Béqteremubaqa Yúria-marupare.” téta timá ámikaae. naayóbáqá Áánúqtuni amuné-wáyúkámá maará téta aúbabi agatááne:

⁶ “keráwáqá Béqteremu-wayukao, Yútaa-wayukati marabáqá máamma paá-marukaqa íma mááe. keráwáqtí márúpake anómma yabíkái-naqa pááq íniye.

miráínana wemá ketí Ítiráaeo-wayukaraq yabiíniye.” téna naayóbáqá tiráine.

⁷ miráitana Érôtima aabaú utai-náúkápáké wiyóqtábá ítaraa-kayukama yaákarena aúpáq yááyaraiye. ánibo wemá miráitana mi-káyúkáráq ita-ita umá káonena: “mi-kíyóqá pááq-urai-kanaarakemma náaraq-uma-kanaawaq yáuraiyo?” téna ítama yimónaraiye.

⁸ yimónatuwena Érôtima mi-káyúkámá timáyíkáitata Béqteremubaqa kégowana tiráiyé: “keráwáqá uréraq min-íyápóyábá abáá-uma arútáaro. ánibo keráwáqá aónamareqa ketôpaq yauwéqma má-tima-timero. miráinaq kegáráq uréq wemmá omáqá aónanune.” téna tiráiyé.

⁹ ánibo yemá kínin-aama ítátuweta kóuraae. aapaqá kéowana maami wiyóqá aabaúmá utaipáké aónaraa-waigoma mi-káyúkátí áqnáabaq wéqéna min-íyápómá máikaq ko máqe-uraiye.

¹⁰ wiyóqá káonaawana íyakoma íraqôniq uráiyé.

¹¹ miráitata min-náúpáq uyábéketa min-íyápógáráq anóama Máriaakaraq aónatuweta yemá awáúteta yiraayutaúmmá ayéta min-íyápógómmá omáqá

aónaraae. ánibo yemá yeqtí kápiq-unamma ótureta yimuqá marakéta yaímma-yataaqa ámikaama mónekaraq íráqôn-akuqa i-kánámá íráqôn-akuqa i-mátáwékáráq ámikaae.

¹² áaqíbo kainapáqá Áánúqtuma mi-káyúkámá timá-yimena Érótinopaqa yauwéqma íoro téna timá yímikaiye. miráitata yemá óq-apake yaútúmeta yetí naaópaq kóuraae.

Yótêbigaraq ánáakogaraq yenákátí iyápógaraq Íqtîbibaq kóuraae.

¹³ wiyóqtábá ítaraa-kayukama yeqtí naaópaq kówana uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma Yótêbinopaq kainapáq kukéna timá ámikaiye: “emá itóé iyápógaraq anóakaraq yiwíqme péqmare Íqtîbibaq kóaa. Érótima iyápó abáá-uma ikamínénaboana abáá kéibo mibáq Íqtîbibaq márenaq keqnáámmá kemá timáménaa ‘kóaa’.” téna timá ámikaiye.

¹⁴ ánibo Yótêbima mikáké páátákáá itó-uma min-iyápógáráq anóakaraq yiwíqmena min-nókáámá Íqtîbibaq kóuraiye.

¹⁵ Yótêbima Íqtîbibaq máqe-urai-kanaaraq Érótima pukái-kanaabima Íqtîbibake yeqtí máápaqa kóuraae. miráitana uyátárai-nakoma amuné-wáyúkátí yóyaukaq tiráimma áraimma pááq uráiyé. maará-tiraine: “ketáanikoma Íqtîbibake yíkáae téq wemmá ááyaraune.” téna agamatán-áúbábí tiráine.

Érótima titata yemá netuqyaa-nóiyápómá yíkamma pukáne.

¹⁶ ánibo íbêqa Érótima ítaraiye wiyóqtábá ítaraa-kayukama aabaú utaipáké ye-káyúkámá Érótimma

amaníqá makááe. miráitana Érótima anómma áyámma umáguraiye. wemá yaímma-wayukama timá yíkáitata Béquteremubaqa yaímma waaqókáq-márúpákégáráq inaamaí-iyápóráq áiqma yíkakaama miráuma pááqya-noiyapoma kaayarábi móra-karitimaatima yáurai-noiyapoma áiqma yíkakaae. minnáyababoata yíkakaae. wiyóqtábá itaraa-kayukama Érótimma timá ámikaamma áqnáabaqa wiyóqá aónaawana kaayaq-káritímáátímá yáuraine.

¹⁷ miráitana naayóbáqá móra-aimma Áánûqtuma tiráimma móra amuné-náqá Yéremáaiiani óyaukaq tiráimma áráimma pááq uráiyé. maará-tiraine:

¹⁸ “Aráámaa-marupake móra-aimma ítáawana min-áikómá anón-ibiqá yaréta

Arétéroma wení iyápóyaba ibiqá kéyarainatama aarawaamá íma kanaaráq mamá áyáqa paru ínóe.

máqtemma wení iyápóma pukurááwanaboana ibiqá kéyarainata

aarawaamá wenáyaqa íma mamá paru ínóe.”

téna Yéremáiya naayóbáqá tiráine.

Yótêbigaraq ánáakogaraq yenákátí iyápógaraq yauwéqmeta irááe.

¹⁹ anaaékaqa Érótima pukitana Íqtîbibaq uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma kainapáq Yótêbinopaq kukáiyé.

²⁰ mi-káqtó-nákómá maará-tiraiye: “emá itóe iyápógaraq anóakaraq yiwíqme Ítíráeobaq yauwéqme kóaa. wemá min-iyápómá ikamínéna i-náqá áqa pukuráiyé.” téna tiráiyé.

²¹ mirátitana Yótêbima iyápógaraq anóakaraq yiwíqmena Ítíráaeo-marabaq yauwéqme kóuraiye.

²² miráimanibo wemá ítáimma Áákéreatima Érótni áanikoma aboání náápaamma mayéna anónnáma kínimma Yúría-wayukabi máqe-urairoana Yótêbima min-áúkápáq wiyábá ikatíq uráiyé. miráimanibo móra kainapáqá Áánúqtuma Yótêbimma áamáama ámikaitana Káárirí-aukapaq yiwíqmena kóuraiye.

²³ wemá móra-maruqa Náátárêtibare te-márúpáq ko máqe-uraiye. miráitana naayóbáqá Áánúqtuni amuné-wáyúkámá agatáán-aikoma áraimma pááq uráiyé. maará-tiraane: “yemá Náátárêtibake-nare téta tínóe.” téta Metáíyaqtaba tirááne.

3

Yóóanema nommá perái-nákómá watáama tiráiyé.

¹ mi-kánáaráqá Yóóanema nommá péqyikai-naqa pááq uráiyé. ánibo wemá Yúríabaq kaqmqáapaq máena watáama tiráiyé.

² wemá maará-tiraiye: “keráwáqá tirummá waeráaro. Áánúqtuma yabíkái-kanaama waaqókáq kéiyé.” téna tiráiyé.

³ maamin-náqá Yóóaneqtaba naayóbáqá Áánúqtuma amuné-náqá Áítáíyan óyaukaq tiráine. minnáma maará-tiraine:

“waayúkama íma máa-kaqmaapaqa móra-nakoma anókaq ááyama kétiye. ‘uyátárai-nakoni aammá yokaa oro.’ ”

téna Áítáíya naayóbáqá yirummá waeraíyábá tiráine.

⁴ Yóóanema móra oótiraa-kamma káámogoni áyáuraq wáqtôma tarôq umátamma itokéna

aúkáapi purumakaakóní áúraq tarôq umátan-amurannama umátokaine. ániibo wemá karaanóbáké yaatárugaraq uwon ámûkaraq nêwaine.

⁵ mi-kánáábímá yaímma-wayukama Yérútáábake Yúriabaq-wayukama yaímma Yótaa-nokoni waaqókáké-káyúkágáráq Yóáanenopaq irááe.

⁶ miráitata yemá yeqtí kúmiq-yataaqtaba wemmá timá ámewana Yóáanema Yótaa-nopi nommá péqyikaraiye.

⁷ Yóáanema aónaimma netuqyaammá Pérati-wayukagaraq Táátûti-wayukagaraq nommá peránátaae téta yewana wemá tiráiyee: “keráwáqá iraaakabayaakón áráakawaqa mááe. náawaq titaráq keráwáqá Áánûqtuni áyámma anaaékaq ínîqtabama kanaaráq péqmare kóino?

⁸ keráwáqtí kúmiq-yataapike tirummá waekáunataae téraq keqtaámá tiráátero.

⁹ Áánûqtuma maamin-óqtánápó mamá kanaaráq Áabaraani iyápóma aúqyikanipoaq ‘Áabaraama ketáái tináábúóe.’ ítero. mirá tíyakakemma táí-meyamma ímayanoe. kemá keráwáqá kétima-timune.

¹⁰ yaagóní áaipima Áánûqtuni kummá yáúkáiye. miráipoana máqte-tagoma arammá íma iyaínatama ayáama kunnápó áaipike agáutuweta irabí agatúwáánikaa umá agatuwánóe.

¹¹ kemá Yóáanema nonnápó keráwáqá kébetikaune. mirá éqa ketáá tirummá waeráunataae téq kétiraateqtaae. miráimanibo móra-naqa tinaae yínîn-nakoni akoqnáágoma ketí akoqnááma uyátaraiye. kemá íma kanaaráq umaataráunaboaq wení aítauq-anaama múte mayánúne. awaaméqá keráwáqtí kúmiq-yataapike waeraígáae téq kemá

nopí tíkaraunamanibo wemá keráwáqá Áánûqtuni Aokaq-Áágópí tikániye. náayubi yeqtí kúmiq-yataapike íwaeraiyanama yemmá irabí yíkarainana iragómá yeqtí kúmiq-yataaqa kamá kautíniye.

¹² wení ayáápimma yáumma matokéna wítima kugébatuwaniye. miráumatuwena wení wíti-naupaqa wítima mamá áíkuiniye. miráimanibo wítigoni átima iramá káíq-kaiq umá kain-írábí agatuwániye.” téna Yóáane Áánûqtuma kugébama agatuwánîqtaba tiráiyé.

Yóáanema Ítumma nommá péraakaraiye.

¹³ mi-kánááráqá Ítuma Káárirí-maruqa yuwéna Yótaa-nopaq uráiyé. Ítuma Yóáanenopaq uréna Yóáanema wenayáápíke nommá pétikaikaae téna uráiyé.

¹⁴ miráitana Yóáanema aúyánámmá ítáimma íma kanaaráq umaatarénaboana Ítumma nommá pérakane kéena tiráiyé: “kanaaráq emá kemmá nommá pétikanone. nôraq itaawáq ketôpaqa kéyeno?” titana

¹⁵ Ítuma yauwéqma tiráiyé: “ibáqyuwaa. mi-kánááráqá miráráá óyáae. miráoyanama máqteqtataaqa Áánûqtuma akáinaiq óyúye.” mirá titana Yóáanema Ítun áama waréna wemmá nommá péraakaraiye.

¹⁶ Ítumma nommá pérakatuwaitana páátákáá nopíké yuwéna aabayámmá ígitana aónaimma Áánûqtuni Aágoma kukáimma miráuma móranumama máagoraa umá kukéna Ítukaqa ku máqeuraiye.

17 ániibo móra-aikoma Áánûqtunopake tiráiyē: “maannáma ketáanikoe. kemá weqtábá ôriq umá kêtikaiye. ketí tíyakoma weqtábá Íraqôniq káiye.” téna tiráiyē.

4

Tááqtaama Ítumma makáqma aónaraiye.

1 mi-kánáárqá Aágoma Ítumma awíqmena waayúkama íma máa-kaqmaapaq Tááqtaama makáqma aónaikaae téna uráiyē.

2 miráitana Ítuma kaayaqté-kaayaqte-tiyaaka-wagaagaraq kaayaqté-kaayaqte-tiyaaka-nokaakaraq aáwaqa íma yaráiyē. miráitana anaaékaqa Ítumma áama yaráiyē.

3 Ítumma makáqma aónai-naqa Tááqtaama waaqókáq-amakaq iréna tiráiyē: “emá Áánûqtuni áanikomo máemoema emá tinata maaráin-oqtakoma waéqma yammá auráino.” téna áama yaitana naíkáae téna tiráiyē.

4 miráimanibo Ítuma yauwéqma tiráiyē: “ímiye. Áánûqtun-aama agamatá-kánnáágómá maará kítiye.

‘aáwakoma wenamáa waayúkagomma

matúq-matuq umá

mái-auwaraimma íaminiye. ímiye.

máqten-aimma Áánûqtun óyaupike yínna-aikake

waayúkama matúq-matuq umá

mái-auwaraimma mayánóe.’

mirá kítiye.” téna

5 Ítuma mirá-timatuwaitana Tááqtaama Ítumma awíqmena aokaq-márúqá Yérútáarebaq uréna anó-monoq-nakoni ámûraaq mó-ito-umakaraiye.

6 ániibo Tááqtaama Ítumma timá ámikaiye: “emá Áánûqtuni áanikomo máema kanaaráq maakáké yaúme memapí metenanamá móra-yataakoma ayáámá íyakaniye. Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá mirá kétiye.

‘Áánûqtuma wení kaqtó-wayukama timá-yiminata emmá iyáánapo yáqtokaiyana móra-oqtakoma enaítaupimma íataraniye.’ mirá kétiye.” téna Tááqtaama tiráiyé.

7 Ítuma Tááqtaamma yauwéqma timá ámikaiye: “áaqiibo Áánûqtuni agamatá-kánnáágógáráq maará kétiye. ‘uyátárai-nakomma íma makáqma aónaao. wemá minná ení Áánûqtue.’ máqtemma keqtaáyábá mirá kétiye.” téna Ítuma tiráiyé.

8 Tááqtaama mikáké Ítumma awíqmena mórama uyátárain-anuraq utáiyé. ániibo Tááqtaama wemá máqte-qtataakaq yabíkái-qtataaqa káraatena wení maa-márábín-íráqó-qtátáákáráq aráátiraiye.

9 miráitana Tááqtaama Ítumma timá ámikaiye: “emá araayutaúmmá ayé kekáq nunamummá timá tíkénaqa kanaaráq maami-máqté-qtátááqá emmá aménúne.” téna Tááqtaama tiráiyé.

10 Ítuma wemmá timá ámikaiye: “Tááqtaao, emá paábaq kóaao. Áánûqtuni watáa agamatá-kánnáágómá kétiye. ‘emá uyátárai-nakokaq nunamummá tiyo. minná wemá ení Áánûqtue.’ wenamáa wení mayaímá mayaa.’

máqtemma keqtaáyábá mirá kėtiye.” téna Ítuma tiráiyeye.

¹¹ miráitana Tááqtaama Ítumma ayuwéna kóuraiye. ánibo yaímma Áánûqtuni kaqtó-wayukama Ítumma aayáqtáá-kanaama aáwaqa íma naráitataboata yemá ya áwáqnaa urááe.

Ítuma Kááriribaq áaimma átáma mayáimá matáiyeye.

¹² Ítuma itáimma Érótimma Yóáanema aabi mayákáitataboata wemmá ánná-naupaq ákáraae-aimma ítátuwena mikáké Kááriri-marupaq uráiyeye.

¹³ ánibo mikáké Náátárêtibaq yuwéna Kápéranabaqa ko máqe-uraiye. Kápéranabaqa Kááriri-nokaayukoni áwábaq Yáakoboni áanikoratama Tébirunigaraq Náábataarigaraq yeqtí min-áúkápáq wáiyeye.

¹⁴ miráitana móra-aimma Áánûqtuma amuné-náqá Áítáiyani óyaukaq tiráimma áraimma pááq uráiyeye. maará-tiraiye:

¹⁵ “Tébirunini-marukaq-wayukao,

Náábataarini-marukaq-wayukao,

únókááyúkóní áwábaq uréna

Yótááni-nomma aqtátuwena

maami Yéqtaaeo-wayukama mibáq kémae.

yeqtí Kááriri-marukaa-marure.

¹⁶ yema kumayuq-yátáápí kémaeta

anón-omma kamá tágaimma aónaraae.

aarawaamá yemá puí-yátáákóní amakaq máiyana

yekáqá ómmá táganiye.”

téna Ááitáia agamatá-kánnáábí tiráine.

¹⁷ mi-kánááráqá Ítuma áaimma átáma átê-wataama

Áánûqtuqtaba tiráiyeye. wemá maará-tiraiye:

“Áánûqtuma yabíkái-kanaama waaqókáq kéibo keráwáqá tirummá waéráaro.” téna tiráiyé.

kaayaqté-kaayaqte-wayukama Ítun anaaé wáraa-kayukama yááyaraiye.

18 Ítuma Kááririri-nokaayukon-awabaq uréire kéena wemá kaayaq-wátámá yimónaraiye. Tááímoniqtabama óq-awíqa Pítaae téta kéyaae. ábâkoma Áánarue. yenákámá aati-aatimá nokaayúpíké kúqônnapo noyááqa yamá kéyabiteye.

19 Ítuma yenákámá timá yímikaiye: “kenákámá ketinaae wáraakao. miráíya kemá waayúkama yabitimáe ketôpaqa í-ááímmá tiráátenune.” téna tiráiyé.

20 ánibo yenákámá páátákáá noyááqa yáqtorai-kuqomma yuwéta Ítun anaaé wakááye.

21 wemá keqnáámmá kómare kéwena káqomma yewátámá Yêmitima Yéberimma áanikogaraq Yêmitima ábâkoma Yóáanekaraq ko yimónaraiye. yenákámá únópí-káárébí yetibomá Yéberigaraq yenákámá máeta kúqômma mamá aruta-aruta urááe. ánibo Ítuma mi-kááyáq-nákámá yááyaraiye.

22 páátákáá min-nákámá únópí-káárégáráq yi-boákáráq kéyuweta Ítun anaaé wakááye.

netuqyaa-káyúkábí Ítuma mayái matáiyé.

23 wemá máqtemma Kááririri-aukapaq uréire kéena Ítuma mibáq yeqtí monoq-náúpáq yiráátiraiye. ánibo Áánûqtuma yabíkái-waigoni átê-wataama kétima-yimena máqtemma karí-wáyúkámá mamá kátobamayikena máqte-qtataakoma aarawaamá mamá táíq i-qtátááqá mamá arútáyikaraiye.

24 Îtuni watáagoma máqtemma Tíríaaq-aukapaq uráiyee. miráitata máqtemma ókon-oko-kari-wayukama yíqa ôriq umá i-káyúkámá táí-aagoma yirunóbáqá máí-kayukama waayúkama iyáátánaa yúma aráákagurai-kayukama máqtemma yiwíqme irááe. mi-káyúkámá yiwíqme yewana Îtuma mamá arútáyikaraiye.

25 ániibo netuqyaa-káyúkámá Kááriribakemma Tekááporitiq-aukapakemma Yérútáárebakema ópakemma Yútaabakekaraq Yótaa-nopaq uráin-aukapakema netuqyaammá Îtun anaaé waqmé urááe.

5

Îtuma anuraq watáama timá yímikaiye.

1 Îtuma aónaimma netuqyaa-káyúkámá kéyeqtaba anuraq utáiyee. wemá mikáq maraq máitata wení iyápó-annama wenôpaq irááe.

2 ániibo Îtuma mi-káyúkámá watáa timá-yimena tiráiyee:

3 “mi-káyúkámá Áánûqtuma áwáqnaa ínîqtaba kéeta wemá yabíkái-marupaqa mánoqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

4 mi-káyúkámá ibiqá kéyareta máe-kayukama Áánûqtuma yetí íyaqa mamá paru ínîqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

5 mi-káyúkámá yeqtí yíwîqa márúte yuwéta yíwîqa íma múte yaúyô-kayukama Áánûqtuma timá akoqnáá urái-qtataaqa yemá mayánôqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

- 6 mi-káyúkámá Áánûqtuma ákái-qtataariq ónáae te-káyúkámá yemmá Áánûqtuma ógiqma yimínîqtababoata yemá yimuqá kémaraae.
- 7 mi-káyúkámá káqo-kayukayaba paru-yátááqá yimíya-kayukama Áánûqtuma yemmá paru-yátááqá yimínîqtababoata yemá yimuqá kémaraae.
- 8 mi-káyúkámá íyaqnobaqa íraqôniq kéi-kayukama Áánûqtumma yemá aónainoqtababoata yemá yimuqá kémaraae.
- 9 waayúka aúkáapimma mi-káyúkámá mamá kaayoné-í-ááímmá tarôq kéo-kayukama Áánûqtuma 'ketí iyápó-annae.' téna timá-yikaniqtababoata yemá yimuqá kémaraae.
- 10 mi-káyúkámá Áánûqtuni arupú-amma kéwareta miráiyakake mamá táíq umáyikaiyatama Áánûqtuma yabíkái-maruqa minná yeqtí márûqa wániqtababoata yemá yimuqá kémaraae.
- 11 yemá aónáiyama keráwáqá ketinaae kéwaraiyata keráwáqá táí-aimma timá-tiketa waqmá paábataa éta kaaqaari-túbí maréta keráwákáq kéqokeriq kéowaqa keráwáqá timuqá maqmé kéuyoe.
- 12 miraráá umá yemá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá áqnáabaqa waqmá táíq umáyíkáawata móra-mora urááne. keráwáqtí tiyakoma íraqôniq kéinaraq timuqá máráaro taákaq máráaro. keráwáqtí anó-meyamma Áánûqtuni márûpaqa wáíye.

waayúkama úráá kamá tágama mááe.

13 keráwáqá miráuma maa-márábí-káyúkátí úráá kamá mááe. miráimanibo úgóní akoqnááma paábaq kóínataama nôraq onanataáwáq keqnáammá úmá káníyô? mirán úmá máqte-qtataapimma kanaaráq íniipoata waayúkama paábaq mamá yúwáawana aarawaatí yítaukoma yamá yatámínikaa umá Áánûqtu mórai q íniye.

14 keráwáqá miráuma maa-márábí-káyúkátí ókáá kamá mááe. móra-maruqa anuraq wáinna-maruqa íma aúyoqma wániye.

15 mórai q umá waayúkama ómmá kúraqma móra tawegóní aménáápáqá íma kémaraae. ímiye. yemá paá ómmá kúraqma abarokáq makáawana ókómá kamá tágaitata naaúpaqo máe-kayukama kanaaráq aónainoe.

16 miráráá umá tágáaro. keráwáqtí tágama-yataakoma aarawaatí yúrakaqa ókáá kamá kétégainata máqte-kayukama káoneta keráwáqtí íráqôn-aaimma káoneta Áánûqtuma keqtibomá wení márûkaqa máí-nakoni áwîqa múte yaúyóro.

Áánûqtuni aammá aúmatan-aimma

17 Mótetini aammá aúmatan-aikaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraq kemá Ítuma mamá paábaq yuwániye ítero. ímiye. minnáyaba kemá paábaq matuwánááq íkukaunamanibo kemá paá maamin-áímmá maqmqá ánatanaa kukáune.

18 kemá áraimma kétima-timune. maa-márágógáráq Áánûqtuni márûpakaraq ánatani-kanaaraqa pááqyamma agamatán-áínábi Áánûqtuni aammá aúmata-kanaabimma wáina-yataaqa móra

íma aúyoraniye. máqtemma aammá aúmatan-aimma paá wáinana máqte-qtataaqa pááq umá ánataniye.

19 miráinana móra-nakoma maami aammá aúmatan-aipike móra pááqyan-aimma mamá paábaq yuwéna káqo-nakomma 'mirá-uwo' téna aráátina-nakoma min-nákóní áwîqa Áánûqtu yabíkái-marupaqa pááqya-qtataakaa umá wániye. ániibo móra-nakoma ámáan-aimma waréna waayúkati yúyánámmá mamá itó éna 'ámáan-aimma wáráaro' ténama wení áwîqa Áánûqtu yabíkái-marupaqa anón-awîqa wániye.

20 kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqtí arupú-aaikoma ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq yeqtí arupú-aaikoqtaba téta íma uyátainaq keráwáqá kanaaráq Áánûqtu yabíkái-marupaqa íma uyáberanoe.

áyamma í-ááímmá

21 Mótetini áimma títaubikotaa matáan-aimma keráwáqá itaraae. minná 'keráwáqá waayúka íma yíkamma púyoro.' ániibo móra-nakoma waayúka yíkamma puyénama min-nákómá kanaaráq aamá ítama yainái-áipí mániye.

22 miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. náawabi móra-nakoma áyamma umákenama wemá aabi maéna ítama yainái-yátáapí maíno. ániibo náawabi móra-nakomma áyoqa ayéna timá táíq umákenama wemá áqnáabaq anó-monoq-wayukayopaq ítama yainái-áímmá ya itaíno. ániibo min-nákómá káqomma Áánûqturaa umá ítama yainénama min-nákómá kanaaráq iramá káíq-kaiq umá kain-írábí wániye.

23 miráínaa emá Áánûqtukaq amí-yátááqá mamé ire aúyánámmá iténa móra-nakoma emmá timámi-aimma wáinana Áánûqtukaq

24 amí-yátááqá paá amí-yááréráq mó make páátákáá aamá mó timá móra-tuyanakaq máráaro. mikáké yauwéqma iréraq Áánûqtukaq keráwáqtí amí-yátááqá mó áméro.

25 móra-nakoma emmá aamá timákanena ínaka kenákámá aapaqá kéwekama páátákáá emá mamá móra-tiyakaq wetê máráakao. Ímo miráinanama wemá aamá ítama yainai-nákókáq awíqme mó-akainana aamá ítama yainai-nákómá i-wáyúkátí iyáápi akáinata i-wáyúkámá emmá ánná-naupaq akaíyábáé.

26 kemá keráwáqá kétima-timune. emá nôrabi uráinna-anonnama máqtemma yauwéqma íamema emá kanaaráq ánná-naupakema íma kumá yaúbanone.

kumari-ááímmá

27 naayóbáqá pááq-urain-aimma ítaraane. minná 'kumari-ááímmá ítaroq oro.'

28 miráimanibo kemá Ítuma maará téq keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma móra-inimma aónáinana arunóbáqá weqtábá ákain-nakoma minná wenamáárîq wení arunóbáqá mirán-ááíkmá mamá min-íníkáq kumari-ááímmá tarôq kéiyé.

29 ánibo ítáaro. keráwáqtí móra-turakoma keráwáqá mamá kúmiq-yataapi kétéyuwainaqa kanaaráq mi-túrámá kubiqma paábaq yúwáaro. keráwáqtí móra-tugoma íma wáinata keráwáqtí

máqte-tugoma mamá iramá káíq-kaiq inírábí ítiyuwanoe.

³⁰ ániibo keráwáqtí móra-tiyaakoma keráwáqá mamá kúmiq-yataapi kėtiyuwainaga kanaaráq keráwáqá mi-tíyáámmá kárama paábaq yúwáaro. keráwáqtí móra-aukapaq-tuma íma wáinatama iramá káíq-kaiq-irabima máqte-tugoma íwiniye.

aaraukáqá mamá yatai-ááímmá

³¹ naayóbáqá Mótetini maarán-áíkáráq pááq uráine. minná ‘móra-nakoma ánáakomma ayuwénama kanaaráq wemá móra-wannaama agamá kámena áqa maa káyuwaune tíno.’

³² miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma ánáakomma kumari-ááímmá ítarôq uráinna-inimma ayuwénama min-nákómá ánáakomma mamá kúmiq-yataapi káyuwaimma maará-uraiye. min-íníkmá keqnáámmá waamá mayénama kumari-ááímmá tarôq kítana min-nákógáráq kumari-ááímmá tarôq kéiyee. miráitata yenákámá Áánûqtun-aurakaq kumari-ááímmá tarôq kéoye.

árain-aimma tí-ááínné.

³³ káqon-aimma ketáái títaubikoma titaq ítaraama maará-uraiye. ‘keráwáqá timá akoqnáá umákaiyan-aimma íma aratínómanibo keráwáqá móra-yataaqtaba áraine téq timá akoqnáá inéqa kanaaráq keráwáqá tíya-qtataakoni anaaé waréraq uyátárai-nakoni aúrikaq áraimma tero.’

³⁴ ááqibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá yanaammá awaaméqá umátuweq áraine ítero. keráwáqá Áánûqtuni márûkon-awíqa yaananatáá akoqnáá umátikaikaae ítero. Áánûqtuni

márûpaqa wení abíqtátárákémá aamá kétima-timiye.

³⁵ ánibo keráwáqá móra-yataaqtaba maa-márágóní áwîqa yaananatáá akoqnáá umátikaikaae ítero. ímiye. maa-márámá Áánûqtuni pááqyan-abiqtataraa kéitana wemá áitauqa maqmá arage kéiyé. ánibo keráwáqá Yérútááre-marukon-awiqa maqmá móra-yataaqtabama yánátaae ítero. ímiye. Yérútááre-maruqa minná anó-kinima uyátárai-nakoni márûre.

³⁶ Áánûqtun-aurakaq tiqnókáq maqmá tenanataá akoqnáá umátikaikaae téq ítero. keráwáqá kenamáárîq keráwáqtí tiqnótáuma mamá abutá tiqnótáúwábi kaatáu-tiqnotauma kanaaráq íma mamá auránoe.

³⁷ miráimanibo keráwáqá maará tero. ‘owé. mirá-onune. ímiye. ímira-onune.’ tero. ókaraq aamá waayúkama awáágí-aimma minná Tááqtaanopake pááq kéiyé.

tái-aaikoni anónnáma amí-yátááqá

³⁸ keráwáqá naayón-áímmá iráimma ítaraane. ‘enaúramma kubíqtuwaiyainaama anónnáma kubíqtuwaaó.’ ánibo ‘enáwáyaamma ikámma óqtuwainaama anónnáma wenáwáyaamma ikámma óqtuwaaó.’

³⁹ miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma táí-yataariqo kéumatikainaqa wemmá yawwéqma awekémá íkuyakaaro. ímiye. móra-nakoma mórabaq táápáamo kéyuwituwainaqa kanaaráré kéteraq mórabaq-taapaama ámíyana mibákáráq yuwítuwaino.

40 ániibo móra-nakoma keráwáqá aamá matikéna keráwáqtí kúberai-unamma tíótaama mayánéna ínaqa kanaaráqíbo anó-tiotaagaraq áméro.

41 ániibo móra-nakoma akoqnáá éna keráwáqtê aammá uréire éna ummaamá mayánáae tínaqa kanaaráqíbo mamá ayáqtááq-amma uréire oro.

42 ániibo móra-nakoma keráwáqtábá móra-yataaqa 'tímero' tín-naqa kanaaráqíbo keráwáqá paá móra-yataaqa áméro. ániibo móra-nakoma téna atábáama umátikeq móra-yataaqa keráwáqá timénáae tín-naqa kanaaráqíbo keráwáqá tinaaémma íumakaaro.

namuro-wáyúkámá tirummá yímero.

43 keráwáqá maan-áímmá naayóbáqá iráimma ítaraane. 'yaímma-wayukama keráwáqtí waaqókáq máiya-kayukama tirummá yiméraq kaayoné kéumayikeraq keráwáqtí namuro-wáyúkáma tíyamma umáyikáaro.'

44 miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá keráwáqtí namuro-wáyúkágáráq tirummá yiméraq Áánûqtukaq nunamupí itáiyana keráwákáq táí-aaimma tarôq kéiya-kayukagaraq yíwáqnaa éna mamá paá umáyikaniye.

45 miráinaq Áánûqtuma wení márûpaq mái-nakoni iyápóma auránoe. Áánûqtuma wení aabaúma mamá íráqô-kayukaraqa táí-wayukagaraq yeqtí yímûraaq aaqá kégamayikaiye. móraiq umá Áánûqtuma arupú-wayukarakaraq mamá íma arupú kéo-kayukarakaraq aaqá yumá paru kéumayikaiye.

46 ániibo keráwáqá timuqá kémaqyikaa-kayukama yenamáa yemmá tirummá yimíyanama minnáyaba

Áánûqtu meyámmá Ítiminiye. aqá táákiti-moneqa moyámmá máyáa-kayukagaraq mirá kéoe.

⁴⁷ ánibo keráwáqá keráwáqtí tîbâqawaaraa-kayukama yenamáa miráó-maaraa kêtimaýikeqa nói-qtataakakenaq uyátano? aqá yemá Áánûqtuni aamá íma Ítáa-kayukagararaq mirá kéoe.

⁴⁸ miráinaq máqte-qtataaqtabama keráwáqtí túyánápímmá aati-aatimá arupú umá máero. miráuma keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaqa aati-aatimá kateko umá máinikaa umá keráwákáráq mútúq katekoíq umá pááq umá ánatagoro.” téna Ítuma timá yímikaiye.

6

waayúkama áwáqnaa í-ááímmá

¹ Óq-aimma Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá atéráaro. keráwáqá Áánûqtukaq móra-yataariq ínêqa íma abarokáq mirá kéiyata máqte-kayukama kanaaráq timónanoe. keráwáqa waayúkayopake anó-meyaqtaba abáá kéiyinama ánibo keráwáqá mirá éqa keráwáqá móra-meyamma Áánûqtuma keqtibomá wení márûpaq máin-nakoma keráwáqá anó-meyamma Ítiminiye.

² ánibo keráwáqá móra-yataaqa áwáyoq-wayuka yimétaa yíwáqnaa ónáae téqa móra-naqa timákaiyana áqnaabaq kéwena anókaq ááyama ítíno. miráuma kaaqaari-wáyúkámá yeqtí monoq-náupákáráq aapakáráq yemá mirán-ááímmá tarôq kéoe. yemá miráuma waabá-káyúkámá yeqtí yíwíqa múte yauwígáae téta mirá kéoe. kemá áraimma kêtima-timune. mirá-káyúkámá yeqtí meyámmá minná áqa wáíye. káqomma anaaékaq íma mayánóe.

3 ánibo keráwáqá mórama áwáyoq-wayukama yíwáqnaa íné kéeqa kanaaráq aúpáq aúyoqma mirá-oro.

4 minnáyaba keráwáqtí túma íma mamé úyoro. ánibo keqtibomá Áánûqtuma aúpáq wái-qtataariq ommá káonaipoana wemá mi-wágóní íráqô-meyamma tímíniye.

nunamummá tí-ááímmá

5 keráwáqá nunamummô kéteqa miráuma kaayaq-yóyáúkáráq-wáyúkáráá íoro. yeráwáqá itó-ureta nunamummá yeqtí monoq-náúpáqá tínétabi aapatáákaraqa miráuma waayúkama yimónaigaae téta miráoniq íoro. kemá keráwáqá áráimma kétimatumune. yemá mirá-káyúkámá yeqtí meyámmá áqa mataáe. káqomma íma mayánóe.

6 miráimanibo keráwáqá nunamummô tínéqa keráwáqtí naaúpaq utéra oqtamá umá aúyaqmakeraq keqtibomá Áánûqtukaq nunamummá aúpáq aúyoqma tero. ánibo keqtibomá aúpáqá wái-qtataariq ónnama paá káonaipoana keráwáqá íráqô-meyamma tímíniye.

7 keráwáqá nunamummô kéteqa netuq-áímmá Áánûqtun áama íma ítáa-kayukama teníkáá umá ítero. yemá yeqtí yúyánápímmá miráuma netuq-áítáá tenana ‘Áánûqtuma ketáái táama itániye.’

8 téta mirá kétémanibo keráwáqá yeqtí yáaimma íma wáráaro. keqtibomá Áánûqtuma máqte-qtataaqa aqtóráriq o-qtátááqtábámá áqa ítaraiye. keráwáqá wekáqá íma móra-yataaqtaba ítaraawana wenókáá káonaiye.

9 keráwáqa maará téraq nunamummá tero.

'keqtibotááo, emá yabíkáana-marukaq máanama enáwîkoma aokaq waíno.

¹⁰ ení yabi í-yátááqá maabáq kumíno.

ení márûkaqa enaúyánámmá wáráanikaa umá maa-márábikáráqá enaúyánámmá waránátaae.

¹¹ íbêqa aáwaqtaba únnataama máqte-tupaama timiyo. ketáái otaa-qtátááqá mamá

¹² paábaq kéyuwe awikátuwaao.

miráuma otaa-qtátáárîq umátíkáa-kayukama yeqtí otaa-qtátááqá paábaq mamá kéyuwetaa ti-wikátukaunataae.

¹³ emá keqtáá anómma makáqma aónai-yataaqa íma mamé. yéwaq

Tááqtaaqtabama yabíqma akoqnáátaa umátikaa.'

¹⁴ áre. ítáaro. keráwáqá káqo-yuti otaammá táí-yataaqa mamá paá umáyikaiyanama keráwákáráq keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaq máena keráwáqtí otaammá táí-yataaqa mamá paá umátikaniye.

¹⁵ miráimanibo keráwáqá káqo-kayukati táí-otaa-qtataaqa íma mamá paá umáyikaiyanama kanaaráq keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaq máena keráwáqtí táí-otaa-qtataaqa íma mamá paá umátikaniye.

Áánûqtuqtaba ité aáwaqa awetái-aaimma

¹⁶ ánibo keráwáqá aáwaqa awetá-ureq kanaaráq nunamummá tínéqa kaaqaari-wáyúkámá oníkáá umá táí-toiqa íma máráaro. yemá miráuma táí-yoiqa máráa-kayukama minná waayúkama yimónaamma yemá aáwaqa awetá-uraae. kemá áraimma kétima-timune. yemá yeqtí meyámmá áqa matááe. ókaraq meyámmá ímayanoe.

17 miráimanibo keráwáqá nunamummá tínópoaq aáwaqa awetá éqa kanaaráq keráwáqá tiqnópi tóiqua yotuwéraq tiqnótáuma mamá yaeq-yaeq oro.

18 miráinatama keráwáqá aáwaqa awetá-uraamma waayúkama íaonainoe. keqtibomá Áánûqtuma wenamáa wemá aónaniye. ánibo wemá móra-yataaqa aúpáq tarôq-o-qtataaqa káonaipoana keráwáqá meyámma timíniye.

Íráqô-qtataaqa mamá áíkui-aaimma

19 keráwáqá íráqô-qtataaqa maa-márábímmá íma mamá áíkuyoro. maa-márábímmá kawanogómá kénaitana karogaro-nómmá káugitana máqte-qtataaqa mamá táíq kéitana moyá-káyúkámá kurumá yawítireta moyámma kémayaae.

20 miráimanibo keráwáqá keráwáqtí íráqô-qtataaqa Áánûqtunopake mamá áíkuyoro. maami-qtátááqá kawanogómá íkénaitana karogaro-nómmá máqte-qtataaqa ikáugitana moyá-káyúkámá kurumá yawítireta moyámma íkémayaae.

21 keráwáqtí íráqô-qtataaqa kúmín-aukapaqa min-áúkápáqtábá aati-aatimá keráwáqá túyánámma itéq mayánóe.

aúgoni ómma

22 arukóni aúrakoma aúgoni óné. ánibo aúrakoma íráqôniq umá aónama kárutainanama ókómá máqtemma tirunóbáqá uyáberaniye.

23 ánibo keráwáqtí túrakoma táíq ínanama máqtemma keqtúraqa kumayuqá aurániye. miráinana min-ókómá keráwáqtí tirunóbáq wáin-okoma miráuma kumayukáá káurena mi-kúmáyúkómá mamá anómma aurániye.

móra-nakoma kaayaq-káwáá-nákáqá mayaímá ímayaino

²⁴ móra-nakoma kanaaráq kaayaq-ánó-nákórátátí mayaímá móra-awaataq ímayaino. ánobo wemá móra-nakomma ítama táíq kéumakena móra-nakomma aati-aatimá yabíqma arútáyakaniye. ímo miráinanama móra-waigoqtaba kákainana móra-waigoqtabama íakaniye. keráwáqa mimórá táoqa Áánûqtukaq túyánámmá íma maréq mónekaqa túyánámmá íma kanaaráq maránóe.

netuq-áuyánámmá itai-ááímmá

²⁵ miráitaq keráwáqá kétima-timune. keráwáqá keráwáqtí móneqnapo meyanîq ínóbo aáwaqtababi noqtábábi kéeqa mirá-i-qtataaqo mayánôqtaba taíbaq-tuyanamma íma ítáaro. aúwaraikoma minná nonábi aáwakomma uyátá-maqma anómma kateko-yátáaré. unáákáqtôyataba taíbaq-tuyanamma ítaaro. miráitana aúgoma minná unáákáqtôgomma uyátá-maqma wáíye.

²⁶ keráwáqá numamá aónaaro. yemá ánáyumma íkeubeta yemá aáwaqa mamá aáwaq-naupaq íkémaraae. miráimanibo keqtibomá Áánûqtuma wení márûpake numagómmá aáwaqa keyimiye. keráwáqá numagómmá íyaq uyátáraao? aáwaqa íyaq kétimiyo?

²⁷ keráwáqtí aúkápikema náawaq taíbaq-auyanamma maqmá akoqnáá umá iténa aqtó-kánáámá arúbama wení aúwarai-kanaaraqa wíníyô?

²⁸ ánibo keráwáqá nôraq itaráq unáákáqtôyabama netuq-túyánámmá kéitao? keráwáqá túyánámmá ítama arútáaro. yaayúqnóbáqá wái-kiraati-yataakoma náaraq umábi kéuwibo aónaaro. yemá

kammáa ígáaeta unáákáqtôma yenamááriq íkáraataae.

²⁹ miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. naayóbáqá Tórómónima kíniboana wení íráqôn-otamma pááqyamma íma makáimanibo wemá íma íráqôn-unakaqtoma umátorena yaayúqnóbáké-kiráátí-yátáákóráá umá kéumatoraae.

³⁰ owé. íbêqa námama yópi wái-qtataaqa aabáyaama yemá káráma irabí yuwánóe. ániibo mirá-karáa-qtátááqá minná Áánûqtuma ókon-okomma móqá amáyikaraiye. miráinaq keráwáqá aarawaamá wemá íyaq uyátá-maqma unáákáqtôma umátikaniyo? netuq-túyánámmá maami-qtátááqtábá kéitawanama keráwáqti itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákómá pááqyamma wáiyé.

³¹ miráinaq keráwáqá netuq-túyánámmá íma itéra 'nóin-aawaraq nánúnataabiyo? nóin-nonaq nánúnataabiyo? ítero.

³² ímiye. máqtemma mi-qtátááqá Áánûqtun áama íma itáa-kayukama mirá-qtátáákóní anaaé kéwaraae. miráimanibo keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaq máena keráwáqá nói-qtataaqtatabi ommá Áánûqtuma káonaiye.

³³ miráimanibo keráwáqá túyánámmá ítama arútátuweraq Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma máqte-qtataaqtaba uyátá-maqma tikaíno. ániibo keráwáqá wemá tiníq kéíyanama anaaékaqa maamin-óq-yátááqá keráwáqá timíniye.

³⁴ miráinaq keráwáqá aabáyaayabama íma túyánámmá itáaro. aabáyaa-kanaagoma wenamááriq mi-kánaáyábá taíbaq-ummaama wániye. móra-mora-kanaagoni ummaamá wé paá

mi-kánáágónáé.” téna Ítuma tiráiyé.

7

móra-nakomma aamá ítama yainai-nákóráá umá aamá ítama yainai-ááímmá

¹ Ítuma óq-aimma timá yímikaiye: “keráwáqá yainai-wáyúkáráá umá káqo-kayukama íma mamá yawááq-umayikaaro. anónnáma keráwáqá mamá yawááq-umatikanoe.

² ániibo keráwáqá káqo-kayukama ítama yainaiyatama móraiq umá keráwáqá ítama yainaiyaniq umá keráwáqá ítama yainánoe.

³ nôraq itaráq keráwáqtí aanábógómá pááqyamma otaa-qtátáárîq kéowaqa keráwáqá anómma uyátá-maqma otaa-qtátáárîq kéoo? aanábógóní pááqyan-otaa-qtataaqa yaagetáaraa umá wenaúrapi wáimanibo keráwáqtí anón-otaa-qtataaqa mútûq-yaraa umá túrakaq yawááq uráiyé.

⁴ miráitaq keráwáqá tigaemá íyaq kéitaraq aanábógóqtábá maará kétimameo? ‘aanábô, enaúrapi táí-yataaq wáimma matuwánáae.’ téra kéteo?

⁵ kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkááo, áqnáabaq kenamáárîq túrapimma anó-qtataaqa wáimma paábaq matuwéro. anaaékaqa aanábógóní aúrapi wái-qtataaqa kanaaráq aónama aruté matuwaa.

⁶ keráwáqá móra íraqômma aokaq-yátááqá áwáábiqa kéta iyákáá-kayukama íma yíméro. ániibo keráwáqá Áánûqtuni áama íraqô-pateturaa umá mamá pógomma íma yíméro. mi-pátétúmá pógoma yítuqnapo yamá mapátuweta waéqma túpuinoe.

akoqnáá umá nunamummá tí-náqá

7 móra-nakoma akáinana mayánénama ítama aónaino. akáinana aónanenama abáá íno. oqtamá iyakaiyaba akáinanama oqtaráq paké-pake tíno.

8 miráinata máqte-kayukama Áánûqtukaq nunamupí ítama aónétama yemá wekáké mayánoe. máqte-kayukama móra-yataaqtaba Áánûqtumma abáá kéetama wemmá paá aónanoe. ánibo máqte-kayukama nunamupí téta Áánûqtunopaq ónátae tíyanama wemá yemmá iyuwáinata uyáberanoe.

9 keráwápíké móra-nakoni áanikoma aboáqtábá téna 'yammá timiyo' tíanama aboámá óqtamma mayamíníyô? ímiye.

10 ánibo iyápógoma aboáqtábá 'noyááqa timiyo' tíanama aboámá táí-iraakabayaamma amíníyô? minnágaraq ímiye.

11 miráitaq keráwáqá táí-wayukama kanaaráq kéitaamanibo keráwáqtí iyápógoma íráqô-qtataaqa yimíyábá kéitaae. uyátá-maqma móraiq umá keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoma wení iyápó-annama wekáq ítama aónaayuma íráqô-qtataaqa yimíyábá kéitaiye.

12 waayúkama nôrabi umátikaigaae tina-yátááriq kéumakaiyaama miráuma yekáráq móraiq umáyikaa. maaminnáma mákama Mótetini ámáan-aikaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq tiráa-waigoni máqten-aaine.

matúq-matúq umá mái-auwarain-amma

13 keráwáqá pááqyan-amma wáráaro. aíta-marupaq uráin-aama anónapoana oyaaq uráitata netuqyaa-káyúkámá aarawaamá min-ámmá kéwaraabo min-ámmá íwáráaro.

14 káqon-amma matúq-matuq umá mái-
auwaraimma mayaí-márúpáq uráin-akoma
pááqyamma wáipoata yaímma arekáq-wayukama
min-ámmá kammáa kaéta kéwaraae.

*ketáámá kaaqaari-ámúné-wáyúkátí yáaqa
ikaténátaae.*

15 kaaqaari-ámúné-wáyúkáyábámá atéráaro.
yemá yirunóbáqá abááq-íyákáá umá máapoata tipí-
típigoni aúwaratima atáá-umaeta aúpáq-yááíkáráq
keráwáqtôpaq kéye.

16 keráwáqá nôrabi iya-qtataaqa mikáq yeqtí
yáaimma aónanoe. áwáábiq-annagoma íráqôn-
aramma íkéiyaiye.

17 móraiq umá íráqô-tagoma íráqôn-aramma
kéiyaiye. ánibo táí-yagoma táí-aramma kéiyaiye.

18 íráqô-tagoma táí-aramma kanaaráq íma iyániye.
ánibo táí-yagoma íráqôn-aramma kanaaráq íma
iyániye. waayúkagaraq móraiq urááe.

19 máqte-tagoma íráqôn-aramma íma iyaí-tagomma
minná ayááma irabí kéiyaabotuwaae.

20 miráinaq keráwáqá aónaaro. kaaqaari-ámúné-
wáyúkábíké keráwáqá áraimma yeqtí táí-yaaimma
yimónainoe. táí-wayukama yirunóbáké íráqôn-
aramma kanaaráq íma iyániye.

21 máqte-kayukama ‘uyátárai-nako, uyátárai-
nako,’ mirá kétepoaq Áánûqtuma yabíkái-marupaqa
íuyaberanoe. ímiye. páá náayubi ketibomá
Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoni anaaé
warétama kanaaráq Áánûqtuma yabíkái-marupaqa
uyáberanoe.

22 mikáq anó-kanaamo pááq ínna-kanaaraqa aarawaamá maará téta timá-timinoo. ‘uyátárai-nako, uyátárai-nako, enáwîkaqtaa ketáámá amuné kúme uréire éwaunataae. enáwîkaketaa ketáámá táí-aagomma waayúka yúbikema mamá paábaq yuwéwaunataae. ánibo enáwîkaketa ketáá netuqyaan-áwááméq-yátááriqa uráunataae.’ téta mirá tíyaqa

23 ánibo mi táoqa kemá yemmá abarokáq maará-tima-yimenune. ‘kemá keráwáqtí túrakaqa íaonewaunamiye. keráwáqá táí-wayukaa, paábataa kóoro’ tenúne.” téna Ítuma tiráiyé.

naammá í-ááikáráté.

24 waéqma itái-áímmá Ítuma tiráiyé: “kanaaráq móra-nakoma maamin-áímmá iténa waráina-nakoma wemá miráuma áá-íté-wainapoana wení naammá óqtan-amuraaq kéumaraiye.

25 ánibo aaqá yuréna nommá aúgítana anón-uwaama yoréna mirái-qtataakoma min-námmá awétáraiye. miráimanibo min-námmá íma kuturáiyé. min-námmá óqtakaq wáitanaboana yáqtoqma akoqnáá uráiyé.

26 miráimanibo móra-nakoma ketáama kéitenamanibo ímo warénama minná wemá miráuma áíbôqnaaboq inápóana wemá wení naammá kegéba-amuraaq naammá kéiyé.

27 ánibo aaqá yitana nommá augéna uwáama anómma yokáiyé. ánibo mirái-qtataakoma min-námmá awétátuwaitana min-námmá kuturáiyé. ‘pau’ titana anómma mútûq yawítíguraiye.” téna

28 Ítuma maamin-áímmá timá ánatatuwaitata máqte-kayukama Ítun-aayaba iyánáaq éta yáaqa ôriq

umá karáiyē.

²⁹ miráimanibo aamá yirááti-wayukaraa umá íma timá yímikaibo Ítuma akoqnaáma náápaamma matokái-nakoraa umá aamá kêtima-yimena yiráátiraiye.

8

mórama kárú-naqa Ítuma mamá érákaraiye.

¹ Ítuma anubakémmá yuwéna kúmítata netuqyaammá aarawaamá ókaraq anaaé waqmé kukááe.

² mikáqá móra-naqa kárúyamma ákái-nakoma amakaq iréna araayutaúmmá ayéna tiráiyē: “uyátaráana-nako, kanaaráq emmá akáinaama emá kemmá mamá éqtikanone.” titana

³ Ítuma ayáámma árûqmarena tiráiyē: “kemmá kêtikaitaq miráona kéune. emmá érákaino.” titana mi-kárú-kárigómá ê mikáq ánataguraiye.

⁴ ánibo Ítuma mi-kárú-náqá timá ámikaiye: “emá atéqma arutaa. móra-nakomma timámenabo ímiye. emá uré enaúma anó-monoq-wayukama mó-yiraate naayóbáqá Mótetima tiráiniq umá Áánûqtukaq amíyátááqá mó-amiyo. miráinata waayúkama aónéta ení karímá mikáq ánatagiye téta tero.” téna Ítuma timá ámikaiye.

ááiq-i-wayukati kawáá-nákóni mayái-náqá Ítuma mamá érákaraiye.

⁵ Ítuma Kápérana-marupaq uyábéráitana anón ááiq-i-naqa Arómani-marupake Ítunopaq iréna inaa téna timá ámikaiye:

6 “ummaataráána-nako, ketí mayái-náqá karímá mayéna naaúpaq waguréna mákiye. ayáátákoma pukitana áíqa ôriq umá kéiyé.” titana

7 Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “wemmá kemá ko mamá érankuné.” téna tiráiyé.

8 miráitana ááiq-i-kawaa-nakoma yauwéqma timá ámikaiye: “ummaataráána-nako, kemá íraqôn-naqa íma máupo emá kanaaráq ketí naaúpaqa íma uyáberaao. emá paá aamá tinana ketí mayái-náqá atóbáino.

9 kegáráqá ketí anó-naapaamma wáiyé. kemá mórana tiyááka ááiq-i-wayukati kawáá-náqá máune. miráitaq kegáráqá anó-kayukati yiménáápáqá máunata yemá yabítikaraae. ketí timénáápáq máa-kayukama kemá timá-yimeq móra-naqtaba ‘emá waaó’ túnanama wemá kanaaráq kéwiye. ánibo kemá káqo-waqtaba téq ‘emá maabáq iyo’ túnanama wemá kanaaráq kéiyé. miráitaq kemá ketí mayái-nákóqtábá ‘maa-máyáímá mayaaó’ túnanama wemá paá kémayaiye.” téna titana

10 Ítuma min-áímmá ítátuwena iyánaaq uráiyé. ánibo wení anaaé wáráa-kayukama maará téna Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá áraimma kétima-timune. mórana Aánûqtuni waayúkabike Ítiráaeobake-naqa maan-nákómá maaráuma arummá tímínikaa-naqa íaonaraune.

11 ánibo kemá keráwáqá kétima-timune. netuqyaa-káyúkámá aabaú utaipáké íyata yaímma aabaú kupéráipake íyata uréta Áabaraagaraq Ááítekigaraq Yáakobogaraq mórabi yagaroqtamá Áánûqtu yabíkái-marupaq máeta aáwaqa nánóe.

12 miráimanibo Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuma wemá yabíkái-marupaqa yeqtí yítaubikoma máamanibo yaïmma Ítiráaeo-wayukama marabí máayuma yemá máápaq anó-kumayuqnobaq máeta ibiqá yaréta yíwáyaamma akégúnanoë.” téna Ítuma tiráiyë.

13 ánibo Ítuma ááiq-kawaa-naqa timá ámikaiye: “emá íbêqa kóaa. emá arummá timénaboana mirá ónaiq umá mi-qtátááqá pááq íniye.” téna Ítuma tiráiyë. ánibo ê mi-kágáamá mi-kárí-náqá wení karígómá ayúwáitana atóbaraiye.

Pítaamma ánáakomma anóamma Ítuma mamá atóbamakaraiye.

14 mikáké Ítuma Pitaani naaúpaq uyábékëna aónaimma Pítaamma ánáakomma anóamma kokoqyamma ákáitana atípáaraq waguré máitana Ítuma aónaraiye.

15 ánibo Ítuma ayáákaq yáqtóráitana kokoqyamma érákariye. ánibo min-íníkomá itó-urena Ítuni aáwapaq mamá yokaa umákaraiye.

netuqyaa-kárí-wáyúkámá Ítuma mamá atóbamayikaraiye.

16 énaikaq taíbaq-wayukama táí-aagoma máikayukama yiwíqmeta Ítunopaq irááë. ánibo Ítuma paá aamá këtítana mi-káyúkábíkëmmá waátá aagoma iyuwéna kóuraiye. ánibo Ítuma máqte-kari-wayukama mamá atóbamayikaraiye.

17 miráitana móra-aimma naayóbáqá Áánûqtuma móra amuné-náqá Áítáíyaan óyaukaq pááq íniye tiráimma minnâ pááq këtítana min-áíkomá maará-tiraiye: “wemá wenamáárîq ketáái karímá mamá

paábaq kéyuwena ókon-okomma ketáái tiyáátama íkui-yataaqa matukáiyé.” téna agamatán-áúbágó tiráiyé.

Îtun anaaé waráné i-náqá

¹⁸ netuqyaa-káyúkama Îtuma ikúyakaraawana yimónawaaena wení iyápó-annama timá yímikaiye: “nokaayúkómmá meranábápáq méwíyataao.”

¹⁹ titana mórama ámáan-aimma yirááti-nakoma iréna Îtumma timá ámikaiye: “yirááti-nako, emá náakarabi wíné inabáqá kegáráq waqmé ónúne.” téna tiráiyé.

²⁰ Îtuma yauwéqma timá ámikaiye: “abááq-íyákáwákómá yeqtí ánáamma maínarunobaq wáitana numaráwákóní ánáamma wáimanibo Waayúkaqoni Áráaqa kemá Îtuma kemá wagéqa tiqnómmá maqmá arage ónúna-namma íma wáiyé.” téna Îtuma timá ámikaiye. miráitana Îtuni anaaé waráina-waigoma wení naammá móraiq umá wáníyo?

²¹ ánibo káqomma móra iyápó-annabike-nako Îtumma timá ámikaiye: “ummaataráána-nako, kemá kanaaráq awé uráanana ketibomá puínaq mó-uqtamakatuwerabiyo?” mirá titana

²² Îtuma timá ámikaiye: “ibáqyuwaa. yemá pukáá-kayukama yenamáárîq matúq-matuq umá máí-auwaraiqtaba pukáiya-kayukama mamá arááq-yuma kanaaráq uqtamáyikanoe. emá paá ketinaaé ya waraao.” téna tiráiyé.

Îtuma anón-uwaagoqtaba titana áráwáá uráiyé.

²³ mikáké Îtuma únópi-káárébi úitata wení iyápó-annama anaaé wakááe.

24 anómma únóniyámá mi-nókááyúpímmá kémetena únóniyágómá únópí-káárémá yawááq inena uráiyē. miráimanibo Ítuma paá waguréna máqe-uraiye.

25 ánibo yemá Ítumma ko awáútureta tirááe: “uyátárai-nako, emá keqtáá tíwáqnaa uwo. ketáámá yubékonataa kéune.” téta tewana

26 Ítuma timá yímikaiye: “nôraq itaráq ikatíqa kéoo? keráwáqtí itáiq-itaiq umá yabi-í-yátááqá pááqyamiye.” timátuwena Ítuma itó-urena uwáágokaraq nokókáráq yiwáágúraiye. ánibo uwáágoma mó-áráwáá itana nokómá ókaraq íma noniyamá metaráiyē.

27 minnáyabi iyápó-annama netuq-yúyánámmá kéiteta tirááe: “maaminnáma nóikaa-nare ténaq máitanawaq uwáágogaraq nokógáráqá wenáama kéwaraayo?” téta tirááe.

kaayaq-nákábiké Ítuma táí-aama matukáiyē.

28 Ítuma yetê nokaayúkómmá meranábápáq Káátarini-wayukati marabáq atamá uráiyē. ánibo kaayaq-nákámá táí-aagoma yenákábí mái-nakorata Ítumma ya aónaraaye. yenákámá pukáa-kayukati mararaapáqá máátíq-máatipaq máqeta irááye. yenákámá anómma abááqá amáguraayataboata waayúkama min-ákáqá íma uréire urááe.

29 ánibo min-nákórátámá anókaq ááyama wááqa kéyeta tirááye: “Áánúqtuni áaniko, emá kekárátámá nôraq umátikaneq kéono? kanaamá íma pááq-uraitaa keqtáámá tíqa í-yátááqá má-timinetaa kéono?” téta tirááye.

30 mórama pó-annama nékaq máeta aúmá narááe.

³¹ ániibo táí-aagoma Ítukaq inaa téta tirááe: “kanaaráq emá keqtaámô tíkamma waréma emá kanaaráq timátíkénataa ketáámá mera-pó-ánnátí yirunóbátáá kobéráano.” téta tirááe.

³² ániibo wemá mi-tái-áágómmá timá yímikaiye: “keráwáqá kóoro.” téna Ítuma titata yemá mi-kááyáq-nákámá iyuwéta pó-annati yirunóbáq uyábékaae. mi-pó-ánnámá máqtepaq péqmareta mórama áítabaq metamá kukááe. ániibo yemá nokaayúpítáá metaréta nommá nawíketa máqtepaq pukááe.

³³ ániibo pó-kawaa-wayukama péqmareta kóuraae. yemá anó-marupaq koyaréta yemá máqtemma min-áímmá tébakaq-wayukama timá yímikaae. miráitata kaayaq-nákábímá táí-aagoma pááq i kátáama tirááye.

³⁴ ániibo min-ánó-márúpáké-káyúkámá netuqá iréta Ítuqtaba ya abáá-uraae. yemá Ítumma ya aónatuweta weqtábá mi-márábákémmá yuwéna káqo-marabaq kóikaae téta inaa tirááe.

9

mórama aí-ayaamma táíq umági-naqa Ítuma mamá érákáráiyé.

¹ Ítuma únópí-káárébí yetê nokaayúkómmá meran-ábápáq yauwéqma uréta Ítuni márúpaq koyarááe.

² mibáq yaímma-wayukama móra-kari-naqa Ítunopaqa awíqmeta iráama mi-kárí-nákóní ayáátákoma pukuráitana kúkutaaraq waguráitata yaagumé irááe. ániibo Ítuma mi-káyúkámá

yimónaimma wekáq itáíq-itaiq kéowanaboana Ítuma mi-ká-rí-nákómmá timá ámikaiye: “iyápógo, enáyakoma kaayoné íno. ení kúmiq-yataaqa kemá paábaq kématuwaune.” téna Ítuma titata

³ yaímma ámáan-aimma yirááti-wayukama yeqtí yúyánánóbáqá “maan-nákómá Áánûqtumma aamá káwaagiye.” téta tirááe.

⁴ miráitana mi-káyúkátí yúyánánóbáqá Ítuma yimónatuwena wemá tiráiyé: “keráwáqá nôraq itaráq keráwáqtí túyánánóbáqá ítama táíq kéoo?

⁵ nóin-aikowaq ketí náápaamma yiráátiniyo? ánibo kemá téqa ‘ení kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwaúne’ mirá túnawaq íma oyaaqá kái aqá ánibo ‘emá itó-uma uréire uwo’ túnna-waigoma minná íma oyaaqá éna ummaa kéyaiye.

⁶ Waayúkagoni Áráaqa náápaamma maa-márábímmá kanaaráq kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwáníqtaba yiráátenune.” téna tiráiyé. miráitana Ítuma ayáátámma puki-nákómmá timá ámikaiye: “emá itó-ure ení kúkutaama mamé ení naaópaq kóaa.” téna tiráiyé.

⁷ miráitana mi-ká-rí-nákómá itó-uma wení naaópaq kóuraiye.

⁸ ánibo aarawaamá miráimma aónéta ikatíq ôriq urááe. yeráwáqá aónaraae. Áánûqtuma mirán-ákóqnáámá ámikaiqtaboana yemá Áánûqtun-awiqa múte yaútaae.

Ítuma Máátiyumma ááyaraiye.

⁹ Ítuma mibáké kéwena aónaimma móra-naqa táákiti-moneqa mayái-náúpáq máqe-uraimma min-nákóní áwîqa Máátiyuma mi-kátáámá agatái-nare.

ánibo Ítuma Máátiyumma timá ámikaiye: “emá ketinaaé ya waraao.” titana wemá itó-uma Ítun anaaé wakáiyé.

¹⁰ anaaékaqa Ítuma naaúpaq máena aáwaqa kénaitata netuqyaa-káyúkámá táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq káqomma karere-káyúkágáráq ‘paátataare’ timá yíkáa-kayukagaraq Ítunopaq irááe. yemá Ítugaraq wení iyápó-annagaraq umá máeta aáwaqa narááe.

¹¹ yemá Pérati-wayukama miráomma aónawaeta yemá Ítuni iyápó-annama maará téta ítama aónaraae: “nôraq itanawáq keráwáqtí yirááti-nakoma kúmiq-wayukagaraq táákiti-moneqa máyáa-kayukatema aáwaqa kénaiyo?” téta ítama aónaraae.

¹² Ítuma min-áímmá ítátuwena wemá maará téna aúpaq-áímmá tiráiyé: “waayúkama karímá ímo máyáa-kayukama tótaa-wayukayopaq íma kéoe. ímiye. paá karí-wáyúkámá tótaa-wayukayopaqa kéoe.

¹³ keráwáqá uréraq Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábíkén-áímmá ko ítáaro. ‘nai-wámmá ikáma kekáq timíyábá kemá íkétikaiibo kaayoné-yátááqtábá kemmá kétékaiye.’ téna agamatá-kánnáágómá kétéiyé.” téna Ítu timátuwena tiráiyé: “arupú-wáyúkámüne tíya-kayukama yááyanaaq íkukaune. ímiye. kemá paá kúmiq-wayukayaba yááyanaa kukáune.” téna Ítuma tiráiyé.

aáwaqa awetái-aaimma

¹⁴ mi-kánaaráqá Yóáanema nommá perái-nákóní iyápó-annama Ítunopaq iréta tirááe: “nôraq itataawáq ketáágáráq Pérati-wayukagaraqa nunamummô ténátaama aáwaqa awetá kéunataataa

ení iyápó-annama nunamummá tí-kánááráqá aáwaqa íma awetá kéoo?”

15 téta mirá tewana Ítuma timá yímikaiye: “móra-nakoma aaramá mayáné kéenama omákáqá paá wení aanábó-wáyúkáté máenama kanaarâq áyakoma táíq ínáyô? íma aokarîq kéíye. anaaékaqa mi aaramô mayáné i-náqá paábaq matuwaíyanama min-nákómá ókaraq wení aanábó-wáyúkátéma íma mániye. miráuma aaramá mayánéna i-nákórâá umá mi-kánáámá ínaqa kemá kónatama íyakoma táíq ínipoata yemá aáwaqa awetá-inoe.

16 ítáaro. móra-nakoma wení naayó-kúbéráí-únámmá yakákitanama aúge-tabaraaberake maqmqá aráátaimma íma aokarîq kéíye. miráinanama mi-tábárâábégómá keqnáámmá naayó-kúbéráí-únámmá yakáqma anó-kariq umáginiye.

17 keqnáámmá ítáaro. móra-nakoma naayó-mémégóní aúwarati-unapima wááéni-nomma aúgema íma áítewae kéíye. miráitata yemá aúge-kaaeni-nomma naayó-mémé-áúwárátíbí áíqtowanama íma aokarîq kéíye. miráitana méme aúwaratigoma yarákínana wááéni-nomma marabí aqtíma kugúbaginiye. miráimanibo áá ítarâa-kayukama aúgememegoni aúwaratibi wááéni-nomma aqtímaraawana mákama íraqônîq umá paá kéwaiye.” téna Ítuma tiráíye. aúge-qtataakoma waéqma naayón-ááímmá íauraniye.

móra-inikoma Ítuni wáqtôraq yáqtokaiye.

18 téna Ítuma maamin-áímmá kétima-yimikaq mórâma anó-kawaa-naqa Ítun-amakaq íréna araayutaúmmá ayéna timá ámikaiye:

“ketiyáámûmma paá íbêq pukuráiyē. ániibo emá kanaaráq iré ayáámma aneq mó márénana atóbama yauwéqma paá maíno.” téna anó-kawaa-nako tiráiyē.

19 ániibo Ítuma itó-uma mi-káwáá-nákóní anaaé waqmé kéwitata wení iyápó-annama móraiḡ umá wakááē.

20 uréire kéowana móra-inimma mikáqá máqe-uraimma máqte-tupaama inautámma ákáitana inaupaḡa tiyááka umá kaayaq-kárítímáátímá máqe-uráiyē. min-íníkomá Ítuni anaaépaḡ amakaḡ iréna Ítuni wáqtôgoni aqtóráq ayáámma yama yáqtokaiyē.

21 min-íníkomá wenamááríḡ wení aúyánánóbáḡa maará-tiraiyē: “Ítuni wáqtôraq tiyáámo ánékuyonanama túnobaḡ kanaaráq umátikaniyē.” téna ánékukaiyē.

22 Ítuma waéqma wemmá aónatuwena tiráiyē: “ketiyáámuko, enáyakoma kaayoné íno. ení itáíḡ-itaiḡ umá yabi-í-yátáákómá emmá miráuma mamá érákáráiyē. mi táoḡa min-íníkoní karímá ánataguráiyē.

23 Ítuma mi-káwáá-nákóní naaúpaḡ iréna waayúkama ibiḡ-ímá kététa aamá anón-aimma kétéwana yimónaraiyē.

24 ániibo Ítuma tiráiyē: “keráwáḡa maí abátíkáaro. pááḡyan-inaaruma íma pukáiyē. wemá paá aúmá waguráiyē.” téna Ítuma mirá-tiraimma áraimma pukuráitataboata mi-káyúkama wíráa umákaraē.

25 ániibo yemá aarawaamá waqmá paábaḡ yúwáawana Ítuma mi-náúpaḡ uténa pukáin-inaarugoni ayáákaḡ yáqtorena ayáátóráitana itó-uráiyē.

26 mi kátáagoma min-áúkápáq máqte-marabaq wéyáwé uráiyé.

Îtuma kaayaqá yúgaroq-nakaraq aamá íti-nakaraq mamá atóbamayikaraiye.

27 Îtuma mi-márúqá yuwéna kóuraiye. ániibo kaayaqá yúramma karoparái-nakorata Îtun anaaé waqmé kéweta anókaq ááyama tirááye: “áe, naayóbáqá ketáái kínima Tébitin-annabike-nako, emá kekárátá arummá umátikaa.”

28 téyana Îtuma naaúpaq uyábéráitata yúrammo karopáqi-nakama wenôpaq utááye. Îtuma min-nákámá timá yímikaiye: “kenákámá itáíq-itaiq kéoyaqtaba kemá kenákámá kanaaráq mamá atóbatikanuno?” téna itáitata yenákámá Îtumma yauwéqma timá ámikaaye: “owé. uyátaráana-nako.” téta tirááye.

29 ániibo Îtuma min-nákátí yúrapí ayáámma kánékuyena tiráiyé: “kenákámá itáíq-itaiq óyaqtataqtaba kemá kanaaráq miráona-yataakoma pááq íno.” téna Îtuma timá yímikaiye.

30 ániibo yenákátí yúrakoma tágaraiye. Îtuma akoqnáá-aimma timá-yimena min-nákáyábá tiráiyé: “atéráakao. móra-nakoma maamináyabama itáinabotekao.” téna tiráiyé.

31 ááqibo min-nákámá máápaq yaúbareta máqtemma min-áúkápáq-márábáqá Îtuni watáama timáeta uréire urááye.

32 yenákámá kóiyé kéeta yaímma-wayukama móra-naqa táí-aagoma wepí máinapoana aamá ítitata wemmá yemá awíqmeta yewana Îtunopaq iráiyé.

³³ ánibo Ítuma táí-aagomma matúwáitana min-nákómá aamá áaimma átáma tiráiyee. minnáyaba aarawaamá iyánáaq uréta netuq-yúyánámmá kéiteta tirááe: “naayóbáqá maakáqá Ítiráaeobaqa maamirá-qtátááqá íma pááq uráine.” téta tirááe.

³⁴ miráimanibo yaímma Péрати-wayukama maará-tiraae: “wemá táí-aagoni kawáá-nákómá wemmá akoqnáama ámikaitana wemá táí-aagomma kanaaráq kématuwaiye.” téta tirááe.

aarawaayábá Ítuma arummá kéumayikaiye.

³⁵ Ítuma anó-marupakaraq pááqya-marupakaraq uréire kéena wemá monoq-náúpáqá kéyiraatena Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba átê-wataama kétimayimena máqte-karimo máyáa-kayukama mamá atóbamayikaraiye.

³⁶ wemá aónaimma netuqyaammá aarawaamá yimónatuwena arummá umáyíkaraiye. miráuma taíbaq-yuyanamma itéta ‘náawaq tíwáqnaa ínáyô? náakaraq ónúnataabiyo?’ téta miráuma tipi-típigoma yeqtí kawáá-náqá íma máitata oníkáá urááe.

³⁷ miráitana Ítuma wení iyápó-annama aúpáq-áímmá timá yímikaiye: “netuqyaammá aáwaqa yópímmá wáimanibo mamá áíkuyaba íma netuqyaammá mayaí-wáyúkámá mááe.

³⁸ miráinaq keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá kétéyana wemá yókóní aboámá yaímma mayaí-wáyúkáma timáyikainata wení waayúkama ko mamá áíkuyoro.” téna Ítuma timá yímikaiye.

10

tiyááka umá títaupake kaayaqá iyápó-annati yíwîqa

1 Ítuma tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánná-wáyúkámá yááyamaena irena yemmá akoqnáama yiména táí-aagoma kématuweta máqte-karima mamá paá kéeta yúgoni ummaa-yátááqá mamá paá ígáae téna yímikaiye.

2 tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánnátí yíwîqa maará-uraiye. áqnáabaq-nakoni áwîqa Tááímonie káqon-awiqa Pítaae. ánibo ábâkoma Áánarue. ánibo Yêmitima Yéberimma áanikoboana ábâkoma Yóóane.

3 ánibo Píripima Paatááromiyue. ánibo Tó máátie. Máátiyuma mi-kátáámá agatái-nare. wemá táákiti-moneqa mayaí-naré. ánibo Yêmitima Áápiatimma áanikoe. ánibo Tááqtiatie.

4 ánibo móra-Taaimonima Ítápéniti (indipendens) karuwaaq-naré. ánibo Yúqtaati Itikááriotie. wemá Ítumma awîqma namuro-wáyúkátí iyáápi makái-nare.

Ítuma tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá awaaméqá umáyikena yíwîkai-kayukama mayaímá yímikaiye.

5 Ítuma tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá timáyíkáitata kówana yímáamma yiména maará-tiraiye. “keráwáqá Yéqtaaeo-apaq káqon-annawayukabaqa íoro. Táméria-marupaqa ókaraq íma uyáberanomanibo

6 keráwáqá Ítiráaeo-tipi-tipi-annama máápaq oro. yemá Áánûqtuqtaba yeráwáqtí aammá yukááe.

7 keráwáqá uréraq aamá maará téraq mó tero: “Áánûqtuma yabíkái-kanaama waaqókáq kéiyee.

8 miráinaraq keráwáqá karí-wáyúkámá mamá kátobamayikera pukáiya-kayukama mamá itómayikera kárú-wayukama mamá kátobamayikera

tái-aagomma mamá paábaq kéyuwera oro. keráwáqá móra-yataaqa ketôpake mayaíyama minná keráwáqá paá yímero. miráinaraq keráwáqá maami-qtátááqá yemmá yiméraq keráwáqá íma meyámmá máyáaro.

9 keráwáqtí unáápímmá móneqa íma áítumaera uréire oro.

10 mónekaraq anó-moneq-awiqa yáíya-qtataakaraq ariroq-únápí áíti-unamma íma mamé uréire éra kaayaq-tíyótáámá íma kúberera títauq-anaamma íma kúberera yáumma amé uréire í-yátámá íma matóráaro. ímiye. mayaímá mayaína-nakomma kanaaráq wení aáwaqa áméro.

11 móra anó-maruparabi pááqya-marupaq uyábereqa kanaaráq keráwáqá aónaiyana mi-márúkákémmá móra-nakoma arupú éna wení naaúpaqa máqeraq mi-márúqá yuwé kóine kéeqa ayuwé yero.

12 ánibo keráwáqá móra-naupaqa uyábereqa mi-náúpáq-wáyúkámá miráo-maarao-aimma téraq 'kaayoné-yátááqá keráwáqtôpaq waíno' timá yíkáaro.

13 ánibo mi-náúpáq-wáyúkámá keráwáqtábá yeté máigaae téta tíyaqa keráwáqtí kaayoné-yátáákómá yeqtôpaq wínîmanibo yemá keráwáqtábá máigaae téta íma tíyaqa keráwáqtí kaayoné-yátáákómá yuwéqma keráwáqtôpaq íno.

14 móra-nakoma keráwáqa tiwíqmena ímo wéna keráwáqtí táama íma itáinaqa ánibo keráwáqá mi-márúrabi min-námmá ibáqyuwera keráwáqtí tibíkáké káitôma popoq umátuwe kóoro.

15 kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. aarawaamá ítama Áánûqtuni yainaí-kánááráqá

Komóraa-marukake táí-wayukagaraq Tótôma-marukake táí-wayukati anónnáma táí-meyamma wáipoata miráumaraa mi-márúkáq-wáyúkámá yeqtí táí-meyamma pááq íniye.

ókon-okomma ummaa-yátááqá pááq íniye.

¹⁶ itáaro. kemá keráwáqá miráuma tipí-típi áráakaa umá taáqa íwái-kama áwáábiq-iyakaa-kayukati aúkáapi timátikaunaq kéoe. miráinaraq keráwáqá miráuma irakabayaakóráá umá yáakarera atéqma wiqmé kéweraq móra-yataariq ínéqa túyánámmá ítama arútátuwero. mimórá táoqa keráwáqá móra-numama máagoraa umá kaayoné umá máero.

¹⁷ keráwáqá waayúkayabama atéqma arútáaro. yemá yeqtí káánítôre-wayukaraq aamá ítama yainéta ánnáma timéta keráwáqá yeqtí monoq-náúpáqá tebûqa timéta ínoe.

¹⁸ ketíwíqa márúte yuwánéra kéowaa téta keráwáqá tiwíqmeta kínima anó-kamaani-wayukati yúraqa wínóe. miráinaq keráwáqá aamá kétimayimeqa Yéqtaaeo-wayukagaraq Ítíráaeo-annabikekayukagaraq Áánûqtuni átê-wataama timá-yiminoe.

¹⁹ yemá keráwáqá tiwíqma aamá ítama yainaiyaqa keráwáqá ikatîq íeraq 'ketáámá nóine ténúnô? ketáámá nóin-ainaq yauwéqma timáyimenunatabiyo' ítero. kíq-taoqa aamó tínón-aimma timínímma

²⁰ kenamá keráwáqá aamá ítinoe. ímiye. keqti-bomá Áánûqtuni Aágoma keráwáqti tóyaukaq aamá tíniye.

²¹ mi-kánááráqá móra-nakoma ábâkomma awíqmena yaímma-wayukati iyáápi mó-marainata

ikámma puínóe. ánibo aboámá áanikomma móraiq umá waayúkati iyáápi mó-marainata ikámma puínóe. ánibo iyápóma yinóboyuma komarummá íyataboata namuro-wáyúkámá yíkamma puínóe.

²² keqtábábóata yaímma-wayukama keráwáqá ítama táíq umátikanoe. minnâ móra-nakoma akoqnaá umá máqena aqtó-kánááráqó wénama min-nákómmá Áánûqtuma yauwéqma awiraínana wemá Áánûqtuna mániye.

²³ ánibo yemá keráwáqá móra-marukaq táí-aaimma tarôq umátikaiyaqa kanaaráq mikákémá péqmarera káqo-marukaq oro. kemá áraimma kétimatumune. keráwáqá máqtemma Ítiráaeo-marupaqa íma mayaímá mamá ánataraiyaqtaba Waayúkagoni Áráaqa kemá kumónúne.

²⁴ tugaru-iyápógómá wení arááti-naqa íma kéuyataitana paá-mayaima máyáa-kayukama yeqtí kawáá-wáyúkámá íma kéuyataae.

²⁵ mórama tugaru-iyápógómá wení arááti-naqa maínama minnâ kanaa íniye. ánibo paá-mayai-nakoma wení kawáá-náqá uyátá-maqma anómma maínama minnágaraqa kanaa íniye. kemá keráwáqtí kawáá-náqá kemmá táíq kéumatikaapoata keráwáqá anómma táíq umátikanoe. ketíwíqa Píétebue téta tíwíqa yaráamanibo kemmá táí-tíwíqa kéyetama keráwáqá náayuwabi ketí iyápó-annati tíwíqa uyátá-maqma anómma táí-tíwíqa yánoe.

waayúkama Áánûqtuqtaba ikatíqa oro.

²⁶ miráinaq waayúkayaba keráwáqá íma ikatíqa oro. máqte-qtataaqa aúpáq wái-qtataakoma

anaaékaqa abarokáq íniye. máqte-qtataaqa ánáákuma wáina-yataaqanibo anaaékaqa waayúkama aónainoe.

²⁷ kemá Ítuma aamá kumayuqnóbáqô timá-timunama minnâ wágáama timá yíméro. ániibo aamá yaákareq táápike mo ítáama minnâ keráwáqá netuqyaa-káyúkátí yúrakaq itó-urera aamá timá yíméro.

²⁸ waayúkama keráwáqtí túma tíkamma uqtánô-kayukayaba íma ikatíqa oro. keráwáqtí tirun-íyápómá íma tíkamma uqtánóe. ímiye. Áánûqtuqtaba ikátéro. keráwáqtí túgaraq tirun-íyápógáráq mákama kanaaráq Tááqtaani márûqa áitanobaq Áánûqtu kanaaráq tíkama aúyotuwaniqtaba Áánûqtuqtaba ikátéro.

²⁹ keráwáqá kaayaq-númámá tarukíqa móneqa kímora-toeyaarake kanaaráq meyánîq ínoe. ániibo keqtibomá Áánûqtuma íakainanama kanaaráq móra miráuma pááqya-numama marabímmá íkuminiye.

³⁰ ániibo keráwáré keráwáqtí tiqnótáuma máqtepaq Áánûqtuma yoráútukaiye.

³¹ miráinaq keráwáqá íma ikatíq oro. netuqá pááqya-numagoni meyámmá uyátáraapoana keráwáqá Áánûqtuma yabíqtíkárαιye.

Ítuni áwîqa yai-ááímmá

³² móra-nakoma náawabi abarokáq timá tágena wemá kennaé téna máqte-kayukati yúrakaq tinnanakkomma ketêgaraq ketibomá Áánûqtun aúrakaq wení márûpaq wemmá mórai q umákanune.

³³ ániibo móra-nakoma kemmá máqte-kayukati yúrakaq anaaémma umátikai-naqa kegáráq wemmá

ketibon aúrakaq wení márûpaq tinaaemma umákanune.

Ítuma mamá yainai-tókórú-yákáráq kukáiyē.

³⁴ maa-márábí kaayoné-yátááqá mamá maa-márábí-káyúkáyábá íma mamé kukáune. mirá túyánámmá íma ítáaro. kemá paá waayúkama yainai-tókórú-yámmá ketáama íwáráa-kayukagaraq ketáama wáráa-kayukagaraq aúkáapike mamá yainanááq mamé kukáune.

³⁵ ááiqa áanikokaraq yeqtibogaráq íyata ániibo ayáámukokaraq yinóakaraq íyata ániibo anáábukokaraq aítaakogaraq í-ááímmá átaraune.

³⁶ waagóní we-áánínábóbí anómma uyátá-maqma namuromá aúqma mánoe.

³⁷ ániibo móra-nakoma anóayaa aboáyábá arummá uyátá-maqma yiménama wemá kennámá auráiyábá íma umaataráiyē. mórai q umá móra-nakoma áanikoyaa ayáámukoyaba arummá uyátá-maqma yiménama wemá kennámá auráiyábá íma umaataráiyē.

³⁸ ániibo móra-nakoma wení kaapaq-yámá íma maména ketinaaé íma waréna puínéna yokaa íenama wemmá kennámá auráiyábá íma umaataráiyē.

³⁹ móra-nakoma maamin-áúwaráímmá yáqtoqma akoqnáá énama wení matúq-matuq umá mái-auwaraimma aúyorainimanibo móra-nakoma keqtábá puyénama wemá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayániye.

móra-nakoma íráqô-meyamma kémayaiye.

⁴⁰ móra-nakoma náawabi keráwáqá mamá íráqôniq umátikenama wemá kekáráq mamá

íráqôniq kéumatikaiye. ániibo móra-nakoma náawabi kekáráq mamá íráqôniq umátíkái-nakoma wemmá Áánûqtuma timátíkarai-naqa mamá íráqôniq kéumakaiye.

⁴¹ máqtemma náayuwabi Áánûqtuma timáyíkarai-kayukama mamá íráqôniq kéumaketama Áánûqtuma timákaraiqtaba mirá kéumakaapoata yemá timákarai-nakoni íráqô-meyamma yáíkaaq umá mayánóe. ániibo náayuwabi aónáiyamma mórama arupú-naqa ínata yeqtí yúyánánóbáqá téta ‘arupú-naqa áwáqnaa ónáátae téta min-náqá awíqmeta yeqtí naau wétama yemá miráuma arupú-nakoni íráqô-meyamma yáíkaaq umá mayánóe.

⁴² taákaq máráaro. móra-nakoma náawabi paá-nakomma ketinaae wáráa-kayukabike áwáqnaa ónáae téna paá yaugiq-nómmá aqtíma wemmá aménama kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. anaaékaqa min-nákóni íráqô-meyamma áraimma mayániye.” téna Ítuma wení iyápó-annamma timáyíkaraiye.

11

Yóáanema yaímma iyápó-annama Ítunopaq timáyíkaraiye.

¹ Ítuma wení tiyááka umá kaayaq-íyápó-ánnámá mayaímá mayánón-aimma miráuma timá yímikaiye. aamá timá ánatatuwaitata yemá mi-márúqá yuwéta min-áúkápáq-márúpáq uréta Ítuma aarawaamá kényiraatena aamá timá yímikaiye.

² Yóáanema nommá perai-nákómá ánná-naupaq máena yawwéqma yiwirai-nákóni mayaíyábá

ítaraiye. miráitana Yóáanema yaímma wení iyápó-annabike timáyíkáitata Ítunopaq urááe.

³ ánibo yemá Ítunopaq uréta ítama aónaraae: “emá maamin-nátábáwáq Yóáanema anaaékaq móra-naqa yíniye tiráinaraq máa káqo-natabataaq awé ónúnataabiyo?” tewana

⁴ Ítuma yauwéqma tiráiyee: “keráwáqá uréraq Yóáanemma máqten-aimma itéq máqte-qtataaqa aónaamma mó-timamero.

⁵ minná yúramma koroparái-kayukama yúramma káonaawata yítauqa táíq urái-kayukama yítauq-uramma yamá uréire kéoe. ánibo kárúyamma yíkái-kayukama kátobaawata yaáqa atíragurai-kayukama aamá kéitaae. ánibo pukáa-kayukama kéitowata áwáyoq-wayukama Áánûqtuni átê-wataama aúgen-aimma kéitaawata kéoe.

⁶ ánibo móra-nakoma arummá kétimena keqtábá kaayaq-áúyánámmá íma itaí-waigoma wemá amuqá maráino.” téna Ítuma tiráiyee.

⁷ Yóáaneni iyápó-annama kówana Ítuma Yóáaneqtaba taíbaq aarawaamá timá yímikaiye: “naayóbáqá waayúka íma máa-kaqmaapaq keráwáqá urááma nói-qtataaraq ko aónaneraq uráánabiyo? keráwáqá móra-naqa kaayaq-áúyánákáráq ókáráákáá uwáágoma yaropamátúwáimma aónaneraq uráánabiyo? ímiye.

⁸ keráwáqá nói-qtataaraq aónaineraq uráánabiyo? aqá móra-nakoma íraqôn-unakaqtoma makáitaraq aónaineraq uráánabiyo? ímiye. yemá íraqôn-unakaqtomo máráa-kayukama yemá anó-kini-kayukati naaúpaq kémaae.

⁹ miráimanibo nôraq itaráq urááô? móra

Áánûqtuni amuné-náráq aónaineraq urááô? owé. kemá keráwáqá kétima-timune. minná amuné-nápóana wemá yaímma Áánûqtuni káqon-amunewayukama uyátáraiye.

10 Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí Áánûqtuma áanikomma maará téna timá ámikaiye. 'ketááyabamo tînîn-naqa timákáanana ení áqnáabariq umá wíniye.

wemá ení aamma awiyéna yokaa umákaniye.' téna Yóáaneqtaba agamatá-kánáábí tiráine téna kėtiye.

11 kemá árainma kétima-timune. máqtemma maa-marábí-káyúkábíké Yóáane uyátá-maqma mú mikáqá anómma máimanibo Áánûqtuma yabínikanaaraq móra paá-naqa mánin-nakoma wemá Yóáanemma uyátáraiye.

12 Yóáanema nommá perai-nákóní kanaaráké áaimma átárena yéqéna íbêqa Áánûqtuma yabíkáin-aukapaq uyáberanoqtaba anón-aaiqa kéoe. akoqnáá umá iraráá-káyúkámá Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa yáqtoqma akoqnáá uréta mayánéta kéoe.

13 máqtemma Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq Mótetini ámáan-aikaraq yemá Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba watáama mamá pááq umáeta Yóáaneni-kanaaraq irááe.

14 ánibo keráwáqá itánáae téqa kanaaráq itáaro. Yóáane wemá Iráiyaraa-naqiye. min-náqá anaaékaq yíniye téta amuné kútaa-naqiye.

15 keráwáqá taáqa wáinaqa maamin-áímmá itáaro!

16 nóinnae téraq íbêq-wayukayabama aamá ténúnô? yemá miráuma pááqya-noiyaporaá umá márûq

aúkáapi máeta yemá káqo-noiyapoma yááyama maará téta kéte.

¹⁷ ketáámá keráwáqtábátáá káoyamma kéyunataa keráwáqá imá íkeyaae. ketáámá yirummá í-ímá kétunataamanibo keráwáqá ibiqá íma kéyaraae. Óqa tíkái-qtataaqa íma pááq kéíye.

¹⁸ Yóóane iráimma wemá aáwaqa íma néna wááéni-nomma íma naráitata yemá weqtábá ‘aíbôq-nare’ téta tirááe.

¹⁹ kemá Waayúkagoni Áráaqa iréq aáwaqa néq nommá néq únnayabama yemá maará kéte. ‘aónaaro. wemá aáwaqa ôriq umá netuqyaa nainápóana wemá wááéni-nomma netuqyaa kénaiye. ‘paátataare’ timá yíkáyuma táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraq wemá yeqtí aanábómíye.’ ááqibo anaaékaqa minnáyaba Áánûqtuni itai-yátáákómá aónainoe.” téna Ítuma tiráíye.

yaímma-marupaq yirummá íma waéráa-kayukama anómma tirunô.

²⁰ yaímma-marupaqa Ítuma awaaméq-yátááriqa netuqyaapaq immá íma yirummá waékáae. miráitana mi-kánáaráqá Ítuma aamá yiwáágéna

²¹ maará-tiraiye: “Tiyórátiniq-wayukao, náaraq-tai-yataaraq keráwápímmá pááq ínáyô! Beqtáirapaq-wayukao, náaraq-tai-yataaraq keráwákáq pááq ínáyô! anón-awaameq-yataariqa kemá keráwáqtí márúkaq únnaiq umá Tááyanabakaraq Tááíranapakaraq énama kanaaráq naayóbáqá Tááyanabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq yeqtí kúmiq-yataapike waeráunatae téta tiráá-tiraapoata yemá unáákáréq

on-unapi yenamáárîq áítumatuweta káín ayáátóbí máeta yáaqa kaitata yirummá waékáae.

²² miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. yirummá íwaekaapoata anaaékaqa keráwáqtí anónnáma táí-meyakoma yainai-kánááráqá miráuma Tááyanabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq uyátá-maqma anómma pááq íniye.

²³ ánibo keráwáqá Kápéranabaq-wayukao, keráwáqá Áánûqtuni márûpaqa tiwíqma yaúmeta uwínóe téra kéteo? keráwáqá iramá káiq-kaiq umá kain írábí kumínóe. minná kemá keráwáqtí márûpaq anón-awaameq-yataariq únnaiq umá Tótômabaq-marukaqa awaameq-yátáárîq énama kanaaráq íbêqa Tótômabake táí-wayukama paá mánetá oné.

²⁴ miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. anaaékaqa aarawaamá ítama yainai-kánááráqá Áánûqtuma wení paru-yátááqá keráwáqá uyátá-maqma Tótômabaq-wayukama yimíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

keráwáqá ketôpaq iréra aagai-yátááqá ya máyáaro.

²⁵ mi-kánááráqá Ítuma maará-tiraiye: “ketiboó, emá yabíkáana-marupakaraq maa-márágáráq uyátaráana-nakoe. emá aamá íma ítaraa-kayukama aúyánápí wáin-aaimma aamá káyiraatenamanibo ítaraa-kayukayopakemma mamá káuyoraane. minnáyataba kemá ‘tíkáiyé’ kétune.

²⁶ owé. ketiboó, emá ákáiniq kéone.

²⁷ ketibomá Áánûqtuma máqte-qtataaqa ketiyáápitaa makáiyé. ánibo móra-nakoma min-

íyápómá íaonaraiye. aboámá wenamá min-íyápómá aónaraiye. ánibo móra-nakoma aboámmá Áánûqtumma íaonaraiye. kemá wení áanikoma kenamá aónaraune. ááqibo wení áanikoma ákáinama yaímma-wayukama aboání áaimma kényiraatiye.

²⁸ keráwáqá tíbô kégaitaq ummaa-yátááqá kémayaa-yuma ketôpaq íyaraq kemá keráwáqá aagaí-yátááqá tíméno.

²⁹ kemá kaayoné kéeq ánibo ketúma íma mamé kéuyune. miráinaq keráwáqá keráwáqtí ummaamá ketê yaagumá mayéraq kepíké itaí-yátááqá ítareq agánoe.

³⁰ ketê yaaguyabí-yamma oyaaq kéinaq ummaa-yátááqá keráwápi maráana-waigoma oyaaq íniye.” mirá téna Ítuma tiráiyé.

12

Tabaatiráq mayaímá mayaíyábá aammá aúkain-aimma

¹ anaaékaq móra-Tabaatiraqa Ítuma wíti-yokoni aúkáapi uréire uráiyé. ánibo wení iyápó-annama yááyaba éta yemá wítigoni arammá putáqma narááe.

² ánibo Pérati-wayukama minná aónatuweta Ítuma timá ámikaae: “aónaao. maamirán-ááímmô tarôq kéeq mayaímá kémayaamma Tabaatiráqá aammá aúmakaae.”

³ téta tewana Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “keráwáqá Tébitima miráurain-aimma íyaq yoráútaao? naayóbáqá Tébitigaraq wení waayúkagaraq yááyaba uráátaba kétune.

⁴ yemá monoq-náúpáq utéta yammá Áánûqtukaq amí-yááréráq wáimma uyátá-maqma anó-monoq-nakoma yímitata narááne. mi-támmá anó-monoq-wayukama kanaaráq nánópoata paá-wayukama naiyábá aammá aúkaiye.

⁵ anó-monoq-wayukama yeqtí mayaímá anó-monoq-naupaqa Tabaatiráqá yemá aammá aúmakaama yawítíraamanibo minná íma otaa-qtátááríq urááe. maami aammá aúmatan-aimma wannaabíkémá íyaq ítaraanabiyo? Áánûqtun-aurakaqa Tabaatiráqá aammá aúmatan-aimma íma yawítíraae.

⁶ kemá keráwáqá kétima-timune. maannámo mái-waigoma anó-monoq-namma uyátáraiye.

⁷ keráwáqá Áánûqtuni agamatá-kánnáábíkén-áímmá ítareqa táwî-aimma téq otaamá íkuineq oné. maami agamatá-kánnáábíkén-áíkómá maará kėtiye. ‘nai-wámmá timíyábá íketikaimanibo kaayoné-yátááqtábá kétikaiye.’ téna Áánûqtuma tiráíye. aammá aúmatan-aimma íyawitiraa-kayukama íma mamá yawááq-umayikaaro.

⁸ Waayúkagoni Áráaqa Tabaatigóní uyátárai-napoana ketí iyápó-annama Tabaatiráqá mamá naráamma kanaaráq íye.

Tabaatiráqá táíq uráin-ayaakaraq-naqa Ítuma mamá íráqôniq umákaraiye.

⁹ Ítuma min-áúkápáqá yuwéna yeqtí monoq-náúpáq uráíye.

¹⁰ móra-naqa mibáqá máqe-uraimma ayáákoma aayámmá káguraiye. yaímma-wayukama Ítumma aabi mayakánétaboata wemmá ítama aónaraae:

“Tabaatiráqá mayaímá kémayeta karí-wáyúkamá mamá atóbama-yikanunataabiyo?” téta ítama aónaraae.

11 ánibo Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “keráwápiké móra-nakoma tipi-típima makáitana mi-típí-típígómá Tabaatiráqá móra-maiqnobaq kumábékitanama kanaaraq min-nákómá íyaq paábaq múte keyabitimatuwaiyo? owé.

12 ánibo móra-nakoma tipi-típima uyátáraiye. miráipoata ketáái ámáan-aikoma kanaararé tiráipoataa Tabaatiráqá waayúkama yíwáqnaa ónúnataae.” téna Ítuma tiráiyé.

13 miráitana Ítuma min-áyáámmá aayá-kagurai-naqa timá ámikaiye: “ayáámma mamá arutaa.” téna titana min-nákómá ayááma mamá arupú itana ayáákoma keqnáámmá mamá íraqõniq umá móra-aukapaq-ayaakaa uráiyé.

14 miráimanibo Pérati-wayukama Tabaatiráq Ítuma karí-náqá mamá atóbamakaitaba aónawaeta Tabaatiráqá mayáiyá kémayaiyaa téta yemá móra-aukapaq áikuteta Ítumma ikamí-áímmá téite urááe.

Ítuma Áánûqtuni mayáináq-úráné.

15 miráimanibo Ítuma min-áímmó temá ítátuwenaboana Ítuma mi-márúqá yuwéna kóuraiye. miráitata netuqyaa-káyúkámá Ítun anaaé kéwaraawana máqtemma karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraiye.

16 akoqnáá umá Ítuma timá yímikaiye: “keqtábá íma mamá abarokáq umátíkáaro.” téna tiráiyé.

17 miráitana Áánûqtuma móra-amune-naqa Áítáiyani óyaukaq naayóbáqá tiráimma íbêqa

abarokáq kéiyé. miráitana tiráin-aikoma maará-tiraiye:

18 “maannáma ketí mayái-náqíye.

kemá wemmá awaaméqá umákaraune.

weqtábá kétékaitaq timuqá kémaraane.

kemá ketí Aágomma wekáq máraanana wemá ketí yainái-áímmá Yéqtaaeo-wayukama timá-yiminiye.

19 wemá aamá íyiwaagena anókaq aamá ítiniye.

wemá aapaq uréire kéena anókaq aamá ítiniye.

20 móra-nakoma áyaqnobaqa ummaa keyainanama yawenáina-waigoma okaráákáá umá íma akáginiye.

ánibo móra-nakomma ummaa-yátááqá wáina-waigoma pááqyamma ókómá putinánéna inikáá umá íma márúte yuwánóe.

wemá paá watáama kétinana yainái-yátáákómá arupú umá pááq íniye.

21 Yéqtaaeo-wayukama wekáq yirummá améta awé ínóe.”

téna agamatá-kánnáágómá kétiye.

“Îtuma Píétebukaraq mayái kémayaiye” téta tirááe.

22 mi-kánááráqá yemá móra-naqa awíqmeta Îtukaq iráama min-nákómá táí-aagoma wepí máipoana aúramma karopágitana óyaukogaraqa aúyakuraiye. ánibo min-náqá Îtuma mamá atóbamakaitana aamá tiréna aúramma aónarena uráiyé.

23 minnýaba netuqyaa-káyúkámá aónama iyánáaq éta tirááe: “maannáma Tébitimma áanikowabi Metáíya íyabiyo?” téta

24 tewata Pérati-wayukama min-áímmá ítátuweta tirááe: “tái-aagoni uyátárai-naqa Píétebuma Ítumma akoqnááma ámikaipoana tái-aagomma kématuwaiye.”

25 téta kétewana Ítuma yeqtí yúyánámmá iténa tiráiyé: “móra-marukaq-wayukama yatákaaq umá kaayaq-ánnáíq uréta ááíqa íyana mi-márúkómá táiq umáginíye. áníbo móra-marukaq-annawabi móra-naupaq-annama keqnáámmá yáíkaaq umá kaayaq-ánnáíq umá ááíqa íyana naammá yawítiginikaa umáginoe.

26 mórai q umá Tááqtaama yabíkái-qtataaqa yáíkaaq uréta ááíqa íyanama páátákáá wemá yabi-í-yátáákómá naammá yawítiginikaa umáginoe.

27 áníbo keráwáqá maará kétee Píétebuma tíwâqnaa itaq tái-aagomma kématuwaupo tímá tíméro. náawaq keráwáqtí tinaaé wáráa-kayukama yíwâqnaa itatawáq tái-aagomma kématuwaa? miráinata tinaaé wáráa-kayukama keqtáámá kétiraatemma keráwáqtí táama áraimma íma wáiyé.

28 ítáaro. Áánûqtuni Aágoma tíwâqnaa kéitapoq kemá tái-aagomma kématuwaune. miráitana keráwáqá kétiraatimma Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa áqa keráwákáq pááq umá wáiyé.

29 náaraq umáwaq móra-nakoma newáqyáá-nakoni naaúpaqa uyábékéna wení máqte-qtataaqa mayáníyô? wemmá mi-néwáqyáá-náqá ánnáma kúyakatuwenama wemá kanaaraq newáqyáá-nakoma Tááqtaani naaúpakema máqte-qtataaqa mayániye.

30 móra-naqa ketí aanábóráá umá íma mái-nakoma wemá minná ketí namuro-náqíye. móra-nakoma náawabi íma tíwâqnaa éna waayúkama aítma

yorupénama wemá waqmá paábataa kéumatuwaiye.

³¹ miráitaq kemá keráwáqá kétima-timune. waayúkama máqten-akayaama tiréta kúmiq-yataariq uréta kéo-qtataaqa Áánûqtuma máqtepaq mamá paá umáyikena awikátuwaniye. miráimanibo móra náawabi Áánûqtuni Aokaq-Áágómmá táí-aimma timákainanama mirá-kúmíq-yátááqá Áánûqtuma íma mamá awikátuwaniye.

³² Waayúagoni Áráaqa móra-nakoma timá táíq umákainanama wení kúmiq-yataaqa Áánûqtuma mamá paá umákena awikátuwaniye. miráimanibo móra-nakoma Áánûqtuni Aokaq-Áágóqtábá ‘Pietibuni aánapo kématuwaiye’ timákaiyanama mirá-kúmíq-yátááqá Áánûqtuma íma mamá paá umákena awikátuwaniye. íbêq-kanaarakaraq anaaéka-kanaarakaraq wemá íma mirá-íniye.

táí-yagoma táí-aramma itáíye.

³³ yaagómá íráqô-tama wáinanama arakógaráqá íráqôn-aramma iyániye. ánibo táí-yama wáinanama arakógaráq táí-aramma iyániye. keráwáqá aónamma nói-qtataakowabi mamá pááq kéimma káonaae nói-qtataakoni áainabi minná abarokáq kéíye.

³⁴ keráwáqá iraaakabayaakóní áráakawaro, keráwáqá táí-wayukama máamanibo náaraq umáwaq íráqôn-aimma tínô? aamá kéqokeq-aimma tín-nákómá wení óyaupima mimórá-áúyánámmá arunóbákáráq ógikaiye.

³⁵ móra íráqô-nakoma wemá netuqyaa íráqôn-auyanamma arunóbáqá wáíye. miráitana wemá íráqôn-aaimma mamá pááq kéíye. ánibo táí-nakoma

wení táí-auyanamma netuqyaa wáiyee. miráitana wemá táí-aimma mamá pááq kéiyee.

³⁶ miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. minnâ máqte-maqten-aimma aarawaamá kétémma anaaékaqa ítama yaináí-kánááráqá Áánûqtuma ítama aónéna yainániye.

³⁷ keráwáqtí táarake Áánûqtuma keráwáqá ítama yainéna taáqa íma wáiyuwe otaammá kutáayuwe téna ítama yainániye.

yaímma-wayukama anón-awaameq-yataaqa aónaineta tirááe.

³⁸ mi-kánááráqá yaímma ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yaímma Pérati-wayukagaraq Ítumma timá ámikaae: “yirááti-nako, emá móra anón-awaameq-yataariq inataa aónatuwetaa ketáámá ekáq tirutáá áméno.” téta tirááe.

³⁹ miráitana Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “táí-ini-naukaqa Áánûqtuqtaba íma ítaraan-ini-naukaqa anón-awaameq-yataaqtaba ítama káonaae. miráimanibo kemá móra anón-awaameq-yataaqa íyiraatenune. Áánûqtuni amuné-náqá Yónaani anón-awaameq-yataaqa wenamá yirááatenune.” téna Ítuma tiráiyee.

⁴⁰ naayóbáqá Yónaama anó-noyaakoni áyáqnoabaqa kaumo-wágáágáráq kaumo-nókáámmá máqeuraiye. miráumaraa Waayúkagoni Áráakoma maranóbáq kaumo-nókáákáráq kaumo-wágáágáráq mániye.” téna Ítuma wemá puyéna maranóbáq mániqtaba tiráiyee.

41 ókaraq Ítuma tiráiyē: “anaaékaqa Áánûqtuma aarawaamá yainániye. mi-kánááráqá Níníbeq-wayukama ítama yainai-yátáápi itó-ureta keráwáqtí táí-taiqtaba táí-tubi maránóe. minná Níníbeq-wayukama Yónaama tin-áímmá itéta yemá kúmiq-yataapike waékáae. maakáq mórama mái-waigoma wemá Yónamma uyátáraunaqanibo keráwáqá tirummá íma kéwaeraae.

42 Áánûqtuma waayúkama ítama yainání-kanaaraqá anómma yabíkáin-inikoma kúinima aabaú kupérai-waigoni kaapaq-áúkápáké anómma yabíkáin-inikoma iréna ítama yainai-yátáápi itó-urena keráwáqá táí-tubi marániye. mi-kúinímá maa-márágóni aqtóráq naayóbáqá máqe-urena Tórómónima wení itai-yátáákóni áaimma titana kúinima itánáae téna minnáyaba iráine. miráimanibo maannámo máin-nakoma minná wemá Tórómónimma uyátáraiye.” téna wetábá wenamááríq Ítuma tiráiyē.

waátáqoma yauwéqma iráiyē.

43 Ítuma maará téna tiráiyē: “móra-nakoma táí-aagoma ayúwáitanama wemá kokoq-márábáq uréire kéena móra-aukapaq aagáni-maruqtaba abáá kéiyē. aagáni-maruqa íaonenama

44 min-áágómá wenaúyánápímmá kétiye. ‘kemá yauwéqma naayóbáqô kémauna-naupaq ko mánune.’ téna kétiye. mirá-timatuwena ko aónaimma min-námmá paá-namma wáitata kuyútuketa íráqôniq umá arútama wáitatamanibo kuyúqma agaro umákáae.

45 miráitana wemá káqomma abapaké kaayaqá táí-aagomma ko yiwíkaima táí-aaimma uyátá-maqma

ókaraq tarôq ínena itata yemá mi-tái-áágómá min-nákótê iréta yemá min-náúpáqá uyábéqma mááe. naayóbáqá min-nákómá uyátá-maqma anómma táiq umá máqe uráiniq umá íbêqa máíye. maa-kánááráqá máa-kayukabima mórai q umá miráuma tái-aaimma pááq íniye.” téna Ítuma tiráíye.

Ítuma anóqaraq wení ábâqawaayugarare.

⁴⁶ Ítuma aarawaamá watáa kétima-yimitana anóqaraq ábâqawaayuma iréta máápaq ya itó-uma máqe-uraae. yemá Ítute watáa-wataa tínéta urááe.

⁴⁷ ánibo móra-nakoma Ítumma timá ámikaiye: “itaa. enanóqaraq enábâqawaayuma máápaq ya awé uréta etê watáa-wataa tínéta kéoe.” téna Ítumma timá ámikaiye.

⁴⁸ miráitana Ítuma yauwéqma min-náqá timá ámikaiye: “ketinóqaraq ketíbâqawaagaraq yeqtábá kéteno?” timátuwena

⁴⁹ Ítuma wení iyápó-annama ayáánapo awaaméqá umátuwena tiráíye: “aónaaro. maannáma ketinóqaraq ketíbâqawaayue.

⁵⁰ náayuwabi ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq máí-nakoni aúyánámmá waráiyayuma minná yemá ketíbâqawaama maéta ketúmma maéta ketinóma mááe.” téna Ítuma tiráíye.

13

móra-nakoma yópi ánáyumma yukái-waigoni wáeqma itái-áíne.

¹ mi-kánááráqá Ítuma min-námmá yuwéna máápaq yaúbaraimma wemá nokaayúkóní áwabaq máena yiráátiraiye.

2 ániibo netuqyaa-káyúkámá amakaq ya áikutaee. miráitana Ítuma móra-unopi-kaarebi uyáqtama máitata aarawaamá únón áwabaq itó-uma máqe-uraae.

3 ániibo Ítuma netuq-ááimmá téna waéqma itaí-áímmá téna waéqma itaí-áípí maqma timá yímikaimma wemá maará-tiraiye: “Ítáaro. móra-nakoma ánáyumma yópi móyukaiye.

4 min-nákómá ánáyumma mó yúwáitana yaímma aapi kuturáiyee. miráitana numagómá ya áíqnatukaiye.

5 yaímma-anayukoma óqtamma wáin-aukapaq kuturáimma netuq-márámá íma wáqe-uraiye. maragómá íma anómma ummaatamá wáitanaboana námama páátákáá utamá anómma aúkáiye.

6 ániibo aaqá kégaitana aúgen-anuqa aayámmá kamágéna íma wáqe-uraiye.

7 yaímma áwáábíq-annagoni ááipi kuturáiyee. ááqibo áwáábíq-annagoma mamá yawááq-umatukaiye.

8 yaímma-anayumma íraqô-marabi kuturéna arammá itáiyee. yaímma-anayumma tiyááka naikamá-tiyaakama miráuma (100) arammá íyáitana yaímma-aramma abapaké móra-tiyaaka-aramma (60) íyáitana yaímma-aramma kaumo-tiyááká-árámmá (30) íyáitana urááe.

9 móra-nakoma aáqa wáinanama itaíno.

Ítun-aaimma waéqma itaí-áípí aamá tiráiyee.

10 wení iyápó-annama Ítunopaq iréta timá ámikaae: “nôraq itaawáq waéqma itaí-áípímmá aamá kétimayimeno?” téta Ítumma ítama aónaraae.

11 Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “Áánûqtuma yabíkái-qtataakoni aúpáq-áíkkón áaimma Áánûqtuma keráwáqá tirááti-matukaiye. miráimanibo maa-káyúkámá ímiye.” téna tiráíye.

12 minná mórama Áánûqtunopake watáama matáina-waigoma min-ámúrááq móragaraq mayániye. miráinana wemá netuqyaa-qtátááqá kanaaráq marániye. ániibo móra-nakoma Áánûqtunopake pááqya-qtataaqa makáinanama minnámo matoráina-yataaqa paá aúyokiniye.

13 waéqma itái-áímmá maamináyaba kemá kétune. maa-káyúkátí yúrakoma káonamanibo íkáonaae. ániibo yaákoma aamá kéitaimanibo íma ítama arutéta yúyánámmá kéitaae.

14 maami-nóínínáúkáqtábá naayóbáqá Áánûqtun-aama amuné-náqá Áítáiyama áraimma pááq íniye téna maará-tiraine.

‘keráwáqá aamá itánómanibo áaimma íma itánoe.

keráwáqá túramma aónainomanibo móra-yataaqa íaonainoe.

15 maami-káyúkátí íyakoma akoqnáá umáguraitataboata yaákoma aamá itaíyábá yíbbôgaitata yemá yúramma karoparááe.

miráitana yúrakoma móra-yataaqa íma káonaitana yaákoma móra-yataaqtaba íma kéitaitataboata yúyánámmá íma kéitaae.

yemá ketôpaqa íma ko yáútúmeta mamá íráqôniq umá tikaao téta íkéye.’

téna agamatán-áúbbáí Áítáiyama tiráíne.

16 Ítuma ókaraq tiráíye: “miráimanibo keráwáqá íráqôniq umá mááe. keráwáqtí túrakoma móra-

yataaqa káonaiye. ániibo keráwáqti taákoma ketáama kéitaiye.

¹⁷ kemá Ítuma keráwáqá áraimma kétima-timune. naayóbáqá netuqyaammá Áánûqtuni amuné-wáyúkágáraq netuqyaammá wení arupú-wayukagaraq íbêqa keráwáqa aónaan-awaameq-yataaqa aónaiyaba ôriq umá yíkárainanibo yemá íma aónaraane. ániibo yemá íbêqo ítáan-aimma itaíyábá ôriq umá yíkárainanibo íma ítaraane.

ánáyukoni waéqma itai-áikóni áaimma

¹⁸ móra-nakoma yópi ánáyumma yuqmé yáútúrai-waigoni aúpáq-áímmá ítáaro.

¹⁹ máqte-kayukama Áánûqtuma yabíkái-qtatakoni watáama kéitetamanibo minnáyaba yúyánámmá íma ítáama yemá ánáyukaa aapi kuturáitana numagómá ááqmena kóuraiye. móraiq umá Áánûqtuma wení watáama íyáqnohaq uqmáráimma Tááqtaama iréna páátákáá paábaq kématuwaiye.

²⁰ yaímma-anayumma óqta-marabi kuturáimma yemá miráuma páátákáá aamá mayéta yimuqá makáne.

²¹ miráimanibo ánûqa íma wáitanaboana pááqya-kanaama kémaiye. anaaékaqa Áánûqtun-aayaba makatí-kánáámá kéyitata yemá páátákáá aamá kéyuwaae.

²² ániibo yaímma-anayumma áwáábiq-annagaraapimo kukáimma miráuma waayúkama aamá kéitamanibo maa-márábín-aúwaráíqtábá móneqa mayaíyábá yeqti yúyánápímmá anómma aúráitata Áánûqtun áama mamá kéyawaaq-umatuweta yemá arammá íyáinikaa íkéoe.

23 ááqibo yaímma-anayumma íráqô-marabimo kukáimma miráuma waayúkama Áánûqtun áama itéta waqmá yúyánámmá kéitaae. yirunóbáqá arammá miráuma mákatiyaaka-tiyaakama (100) íyáawata yaímma miráuma abapaké móra-tiyaakama (60) íyáawata yaímma kaumo-tíyáákámá (30) arammá kéyaae.” téna Ítuma timá yímikaiye.

yópi táí-namama karútai-waigoni waéqma itaí-áímmá

24 Ítuma káqomma waéqma itaí-áímmá timá-yimena tiráiyé: “Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma móra-nakoma íráqôn-anayumma wení yópi yúwáinikaa uráiyé.

25 miráimanibo aarawaamá yúmô kéwagowanama min-nákóní namuro-nákómá nokáámma iréna karaa-qtatáákóní ayummá wítigoni aúkáapimma má-yuqmarena kóuraiye.

26 anaaékaqa mi wítigoma utaréna arammá iyánáae téna aónaimma karaa-qtatáákáráq mipí wáqe-uraiye.

27 ánibo mayai-wáyúkámá yókóní aanábóráq uréta yemá timá ámikaae. ‘anó-nako, emá ení yópímá íráqôn-anayumma yukááne. ánibo nôraq itanawáq námagaraamma karútaiyo?’ téta tewana

28 ánibo wemá timá yímikaiye. ‘móra-namuro-wayukama mirá-uraae.’ téna titata mayai-wáyúkámá timá ámikaae. ‘ketáámá námagaraamma ko yubónúnataabiyo?’ téta ítama aónaraae.

29 miráitana yón-áánábó-nákómá yauwéqma timá yímikaiye. ‘ímiye. námama yubíyapaq wítigaraq yayútuwaabo.

³⁰ keráwáqá paá yuwaíyata mákama wáeta naí-kánááráq úyotao. áníbo naí-kánááráq uínaqa mi-máyáíráq-wáyúkámá maará téq timá-yimenune. ‘keráwáqá námagaraanokaa yúqma atáá-uma irabí agayaíq umáráaro. miráimanibo wítigomma paá mamá ketí aáwaq-naupataa umátíkáaro.’ téna tiráiyé.” téna Ítuma waéqma itaí-áípi timá yímikaiye.

paáqyan-anayukaraq yítigaraq yenákátí waéqma itaí-áímmá

³¹ Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma márû mikáq paáqyan-anayukaa (máqtaqti) uráiyé.

³² miráitata waayúkama min-ánáyúmmá mamá yeqtí yópi uqmakáawana utamá máqtemma uq-makáa-qtataakoma uyátá-maqma anómma auréna yaagóráá uráiyé. Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma anómma auréna íniye. miráitana mi-tágóní amataqá numaráwákómá ánáamma má-uraiye.

³³ keqnáámmá Ítuma káqomma waéqma itaí-áímmá timá-yimena tiráiyé: “Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma yíqtiraa uráiyé. móra-inikoma maami yíqtima maténa anó-taapepi makéna yakaráq yíqtigaraq waékáiyé. áníbo anaaékaqa yakómá itóqma anómma aúkáiyé.” téna Ítuma tiráiyé. mórama yakaráq waéqma agayaíyana itoraí-kánámá yíqtiboana Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miraráá kéiyé.

Ítuma watáama tiráimma waéqma itaí-áípin áátuqma nôraq itanabi tiráiyé.

³⁴ Ítuma máqten-aimma aarawaamá timá yímikaimma waéqma itaí-áípin áátuqma timá

yímkaiye. móra-aimma abarokáq ítima-yímkaiye. ímiye. wemá paá waéqma itái-áipín áátuqma tiráiyie.

³⁵ miráitana móra Áánûqtuni amuné-nákómá nóinabi naayóbáqá tiráimma íbêqa áraimma pááq kéiyie. naayóbáqá maará-tiraine:

“kemá tóyauqa ógaakeq aamá waéqma itái-áímmá tenúne.

maa-márámá paá kéitana aúpáq aúyoqma wáqe-urai-qtataaqtaba kemá timá-yimenune.”

téna Áítáíya naayóbáqá tiráine.

tái-namagaraama wítibi karútai-waigoni waéqma itái-áikóni áaimma

³⁶ Ítuma aarawaamá mikáq iyuwéna naaúpaq uráiyie. wení iyápó-annama Ítunopaq iréta tirááe: “tái-namama yópímô karútai-waigoni waéqma itái-áímmá keqtáá áaimma timá tímînaqtaa ítáano.” téta tirááe.

³⁷ Ítuma maará téna tiráiyie: “maamin-nákómá íráqôn-anayumma yúwáimma minná kemá Waayúkagoni Áráaqiyie.

³⁸ ánibo yómmá minná máqte-marure. íráqôn-anayumma minná miráuma Áánûqtumo yabíq yíkarai-kayukae. ánibo tái-namagaraamma minná miráuma Tááqtaani waayúkae.

³⁹ mi-námúró-nákómá tái-namagaraamma yúwáimma minná Tááqtae. aáwaqa yópiké ábu káinata mayánô-kanaama minná anaaékaqa maa-márámá ánatani-kanaaraqa ketí kaqtó-wayukama Áánûqtunopake mirá-inoe.

⁴⁰ ánibo yemá tái-namagaraamma yúqma áikumareta máqtepaq irabí agatuwánómma minná

miráráá umá anaaékaqa maa-márámô ánataniq-taoqa mirá-inoe.

⁴¹ Waayúkagoni Áráakoma ketí kaqtó-wayukama timáyikaanata kemá yabíkáuna-yataapike náayubi káqo-yuma kúmiq-yataapi mamá káyikaa-kayukagaraq ókaraq táí-aaimma tarôq kéo-kayukagaraq yíwíqma áíkuinoe.

⁴² ániibo Waayúkagoni Áráakoni kaqtó-wayukama Áánûqtunopake mi-káyúkámá mamá anón-irabi yuwánóe. min-írábí yemá máeta anón-ibiqá yaréta yíwayaamma akégûnanoe.

⁴³ mi-kánááráqá Áánûqtuni arupú-wayukama yeqtibomá Áánûqtuma yabíkáin-aukapaqa tágama aakáá kánóe. móra-nakoma aáqa wáinanama maamin-áímmá ítama arutaíno.” téna Ítuma tiráíye.

móra-nakoma móneqa yawáánakaraq marabiké matái-waigoni waéqma itái-áímmá

⁴⁴ Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma anó-moneqa yawáánakaraq móra-yopi aúpáq makáánikaa kéíye. ániibo móra-nakoma mi-mónéq-yáwáámmá abatátuwena wemá yauwéqma yawááq-umarena amuqá ôriq umá kémarena wemá máqtemma makái-qtataaqa mamá káqo-kayukaraq maráitata yemá meyánîq urááe. miráitana wemá yauwéqma uréna mi-tópí móneqa wáitanaboana ko meyánîq uráíye.

anó-moneq-awiqá yaa-púyákóní waéqma itái-áímmá

⁴⁵ móragaraq Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma íráqô-puyaqa móra-nakoma anó-moneq-awiqá yéna áíqma áíkuinikaa kéíye.

⁴⁶ wemá aónaimma móra íráqô-puyaqa wáitana abatátuwena wení máqte-qtataaqa yaímma-wayukabaq mó kéyimena meyanîq uráiyē. ániibo wemá minnârake móneqa maména mi-púyáqá ko meyanîq uráiyē. móraiq umá Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma máqtemma íráqô-qtataaqtaba ákái-qtataakomma uyátáraiye.

kúqôkoni waéqma itai-áímmá

⁴⁷ móragarare. Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma nokaayúpi kúqômma yukéta noyááqa yáqtóráánikaa kéiyē.

⁴⁸ noyáákoma kúqômma ógikitata yemá áwábaq mi-kúqómmá yabiti máeta kéye. ániibo yemá áwábaq má-maketa íráqô-noyaaqa áíqma ókaq kémareta táíq inóyááqá áíqma paábataa kéyuwaae.

⁴⁹ anaaékaqa maa-márágóni aqtó-kánáaráqá miraráá umá móraiq ínóe. Áánûqtunopake kaqtó-wayukama kukéta íráqô-kayukabimo táí-wayukamo maíyamma kunáíqma

⁵⁰ anón-irabitaá yuwánóe. min-írábímmá mi-káyúkámá máeta anón-ibiqá yaréta yíwáyaamma akégûnanoe.” téna Ítuma tiráiyē.

móra-nakoma íráqô-qtataaqa naayókáráq aúgekaraq makáiyē.

⁵¹ Ítuma maará téna ítama yimónaraiye: “keráwáqá maami-máqtén-áíkoní áaimma kéitaa?” téna titata yemá tirááe: “owé.” tewana Ítuma timá yímikaiye:

⁵² “miráitata máqtemma ámáan-aimma yirááti-wayukama Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtabama ítaraapoata yemá miráuma kaayaqá naakóni

anábóráá umá máitata wepíké aúgemma itaí-áikaráq naayón-itáí-áikaráq matukááe.” téna Ítuma tiráíye.

Náátárêtiq-wayukama Ítumma anaaemma umákaraae.

⁵³ Ítuma waéqma itaí-áímmá timá ánatatuwena mi-márúqá yuwéna wení

⁵⁴ márûpaq kóurena Áánûqtun-aama yeqtí yirááti-naupaq áikuyikarena Ítuma timá yímikaiye. miráitata mi-káyúkámá karámareta tirááe: “maan-nákómá awaameq-yátáárábi itaí-yátááqá náakakenaq matáiyô?”

⁵⁵ maamin-náqá íyaq naammá-í-nákóní áanikowabiyo? Máriaama anóa íyaq máiyó? ánibo Yêmitima Yótêbima Tááímonima Yúqtaatima máqtemma yemá wení ábâqawaayue.

⁵⁶ máqtemma anaanoámá áúkoma ketáátê mááe. ánibo maamirái-qtataaqa náakakenaq matáiyô?”

⁵⁷ yemá mirá-timatuweta Ítumma ítama táíq umákaraae. miráimanibo wemá timá yímikaiye. “Áánûqtuni amuné-nákóní áwîqa máqtemarupaqa wáimanibo wení naa márûpakaraq wenánnábikaráqá wení áwîqa anómma íma wáíye.” téna Ítuma tiráíye.

⁵⁸ mirá-timatuwena wenáama íma ítáawanaboana mi-márúkáqá taíbaq anón-awaameq-yataariqa íuraiye.

14

Yóáanema nommá perái-náqá pukuráíye.

¹ mi-kánááráqá anó-kinima Êrôtima Ítuni watáama ítaraiye.

2 miráitana Érótima wení kámááni-wayukama maará téna timá yíkaraiye: “min-náqá nommá perai-náqá Yóóanemiye. wemá pukáipike yauwéqma itó-uraiye. miráitana anómma akoqnáama wenayáápike pááq kéiyé.” téna Érótima tiráiyé.

3 miráitana Érótima titata wení ááiq-i-wayukama Yóóanemma yáqtoqma téni-annanapo atáá-umatuweta ánná-naupaq ákáraae. Erótiatima Píripimma ánáakokake miráuraimma Píripima Érótimma ábâkoboana Érótima awekémá kuyéna ánáakomma yabitiráine.

4 naayóbáqá Yóóanema Érótimma maará téna timá ámikaine: “min-ínímô mayáánama íarutaiye.”

5 téna titana Érótima áyáqtaba umátuwena Yóóanemma ikamínéna uráimanibo aarawaatí yáaqa ikátaiye. aarawaamá Yóóaneqtaba ‘Áánûqtuni amuné-náqíye’ tewanabóana ikatîq uráiyé.

6 móra-taoqa Érótimma marákáraa-kanaama pááq itata waayúkama áíkutaee. miráitana mi-káyúkátí yúraqaq Erótiatima ayáámukoma imá yaráiyé. ániibo min-ímô yaiqtábá Érótima ôriq umá amuqá maréna

7 min-ínáárúgómmá maará téna Érótima áraimma Áánûqtun aúrakaq timá akoqnáá umákaraiye: “emá keqtábá móra-yataaqa ‘timiyo’ tinna-yátááqá paá aménúne.” téna Érótima tiráiyé.

8 min-ínáárúgómmá anóama mirá té tiyó téna anóama timá-amitana maará-tiraiye: “emá Yóóanema nommá perai-nákómmá kó ikámma aqnómmá aráqma móra-taapepi maré maakáq má timiyo.” téna tiráiyé.

9 Erótiati mirá titana mi-kínímá Érótimi áyakoma ummaa yáguraiye. miráimanibo wení akoqnáá-aimma máqte-kayukama áíkuma máeta ítaraawanaboana Érótima tiráiyé: “mi-qtátááqá áméro.” téna tiráiyé.

10 timátuwena wení ááiq-i-wayukama timáyíkáitata ánná-naupaqa uréta nommá perai-náqá Yóáanemma ko ikámma ánúaramma aráqma

11 aqnómmá mamá móra-taapepi matuwéta mamé iréta min-ínáárúmá má ámikaae. miráitana min-áqnómmá anóama máipaq mamé itana anóama téna árainma Yóáanema ‘pukiye’ tiráiyé.

12 ánibo Yóáaneni iyápo-annama iréta Yóáaneni arááq-auma mamá uqtarááe. uqtamákátuwetama Ítumma mó-tima-amikaae.

Ítuma miráuma netuqyaa-káyúkámá (5,000) aáwaqa yímikaiye.

13 Ítuma min-áímmá ítátuwena mi-márúqá yuwéna móra-unopi-kaarebi waayúkama íma máa-kaqmaa-karaanobaq wenamáa kóuraiye. miráimanibo aarawaamá min-áímmá ítátuweta yeqtí márúqa yuwéta marabí Ítun anaaé waqméta urááe.

14 anaaékaqa Ítuma áwábaq ko máena netuqyaa-káyúkámá yimónaimma arummá ôriq umágitana kaayoné umá yíkátuwena karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraiye.

15 énaikaqa Ítuni iyápó-annama marabí iréta tirááe: “aaqá kéekiye. maan-áúkápáqá waayúkama íma máán-aukapaqibo timá yíkénata kóoro. yemá máqte-marupaq uréire kéeta aáwaqa abáá-uma máyáaro.” téta tirááe.

16 mirá tewana Ítuma timá yímikaiye: “nôraq ínatawaq kóino? kenamáárîq keráwáqá aáwaqa yíméro.” téna Ítuma tiráiyé.

17 ániibo wení iyápó-annama timá ámikaae: “ketáámá netuq-ááwáqá íma matokáunataae. paá móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaqá kátútai-noyaaqa matokáunataae.” téta tirááe.

18 ániibo Ítuma tiráiyé: “kínna mamé ketôpaq yero.” téna tiráiyé.

19 ániibo máqte-kayukama aápêkaq ‘maraq máero’ timátuwena móra-tiyaapaq-yamma kémayena kaayaq-nóyááqá kémayena uréna Áánûqtunopaq múte káonena Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ tiráiyé. mirá-timatuwena yammá mapákana iyápó-annama yímikaiye. miráitata iyápó-annama matéta aarawaamá yímíqme urááe.

20 ániibo máqtemma min-ááwáqá naawana yímûqa yaráiyé. yaímma aqtó-átó-ááwáqá áiqma tiyááka umá kaayaq-kámáágúq-únámma áituraae.

21 waayúkama aáwaqo naráamma miráuma netuq-wáyúkámá (5,000) narááe. aara iyápógaraqa íma yoráutaae.

nokaayúkóní ámûraaqa Ítuma uráiyé.

22 íbêqa Ítuma wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye: “áqnáabaq únópi-káárébi utéra nokaayúpi atátuweraq meran-ábápáq kéwiyaraq kemá waayúkama timá yíkánata ‘koíyaro.’” téna Ítuma timá yímikaiye.

23 ániibo Ítuma aarawaamá timá yíkáitata kówana wenamáa anubaq nunamummá tínéna utáiyé. énaikaqa wenamáa anubaqá máqe-uráiyé.

24 wení iyápó-annamo kóon-unopi-kaaregoma nokaayúkóní aúkáapi kóitana uwááma anómma yokéna nokómá káraáto kéena únópi-káárémá awéqtaraiye.

25 aaqá iraránéna aabayaamá máráimma Ítuma nokaayúkóní ámûraaqa maréna wení iyápó-annayopaq iráiyé.

26 nonánánaakaq Ítuma maré keyitata iyápó-annama aónatuweta ikatîq ôriq urááe. miráitata yemá tirááe: “waátáma kéiyé.” kêteta yemá ikatîqa ôriq umá kéeta wááqa yurááe.

27 ánibo Ítuma paátákáá yááyama tiraíye: “keráwáqtí tíyakoma kaayoné kéinaq máero. kemá Ítuma keyune. keráwáqá-ikatîqa íoro.” téna Ítuma tiraíye.

28 Pítaama maará téna yauwéqma tiraíye: “uyátaráana-nako, emô keyema emá kemmá tááyenaq enôpaq nonánánaakaq ono.” téna tiraíye.

29 ánibo Ítuma tiraíye: “maabáq iyo.” titana mikáké Pítaama únópi-káárémá yuwéna nonánánaakaq Ítunopaq uráiyé.

30 miráimanibo Pítaama anón-uwaama yóráiqtaba áaqa ikaténa nonnóbáq kumá yubékine uráiyé. miráitana Pítaama wááqa keyena tiraíye: “uyátaráana-nako, tíwáqnaa uwo!” téna Pítaama tiraíye.

31 Ítuma páátákáá Pítaamma káyaatoq-mayena tiraíye: “epímmá itáíq-itaiq i-yátááqá pááqyamma wáiyé. nôraq itaawáq kaayaq-áúyánámmá kéitaano?” téna Ítuma Pítaamma ítama aónaraiye.

32 mirá-timatuwaitata yenákámá únópi-káárébí

uyámetaayana uwáágoma mikáq yukáiyē.

³³ ániḡo únóḡí-kááréḡímô máē-kayukama Ítuni anón-akoqnaama aónatuweta tirááē: “árainē. emá Áánûqtun-aanikoma máānē.” tēta tirááē.

Kénnétáaretibaqa Ítuma taíbaq karí-wáyúkámá mamá íráqôniq umáyíkaraiye.

³⁴ yemá nokaayúmmá aqtátuweta Kénnétáaretiq-marabaq urááē.

³⁵ min-áúkápáq-wáyúkámá maannâ Ítue tēta ítaraae. ániḡo mi-márúkóní waaqókákq máqte-kayukabaq aamá yúwáawana wéyáwé itata karí-wáyúkámá yiwíqmeta Ítunopataa irááē.

³⁶ yemá Ítumma inaa tēta iyuwáinata karí-wáyúkámá Ítuni paá wáqtôraq ánékuiyana ániḡo máqtemma karí-wáyúkámá Ítuni wáqtôraqo ánékuyo-kayukati karígómá ánatagitata máqtemma kanaaráq atóbéqé urááē.

15

Áánûqtuni aammá aúmatan-aikoma ketáái títaubikoni watáama uyátáraiye.

¹ mi-kánááráqá yaímma Péрати-wayukagaraqa aammá aúmatan-aimma yirááti-wayukagaraq yemá Yérútaáre-maruqa yuwéta Ítunopaq iréta maará-tiraaē:

² “nôraq itatawáq ení iyápó-annama ketáái tináábútáama tímikaan-aimma íma kéwaraao? aáwaqo nánétama iyáámma íma tete kéoe.”

³ tewana Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “nôraq itaráq keráwáqá keráwáqtí táaimma kéwareraq Áánûqtuni ámáan-aimma íma kéwaraao?

⁴ Áánûqtuma maará-tiraiye. ‘emá enanó-enaboni aménááppáq máao. ánibo móra-nakoma anónabi aboámmá timá táíq umákainaama min-náqá ikamíyana puíno.’ téna tiráine.

⁵ miráimanibo keráwáqá maará kéte. ‘móra-nakoma mónerabi móra-yataaqa makénama anóbomma áwáqnaa kéimanibo ‘maannáma monoq-náúpáqtábáé.’ kétenama

⁶ anóabomma ayuwaíno. mirán-ááímmá tarôq kéeq Áánûqtun-aama márúte keyuweq keráwáqtí táama múte keyauyoe.

⁷ keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkáo, Áánûqtuni amuné-náqá Áítáíya Áánûqtuqtaba áraimma naayóbáqá maará-tiraine.

⁸ ‘maan-ánná-ínínáúkáqá paá amegaa-yóyáúkáké tíwíqa múte keyauyomanibo iyaqnoabaqa ke-qtábá íma keyikaiye.

⁹ yeqtábá Áánûqtuma maará-tiraine.

ketí ámáan-aimma íkéwaraabo paá waayúkati ámáan-aimma kéwaretaboata keqtábámá paá oyaaq-yúyánámmá kéitaae.’

téna Áítáíya tiráine.” téna Ítuma timá yímikaiye.

waayúkama mamá táíqo i-qtátáaré.

¹⁰ mi-kánááráqá Ítuma aarawaamá yááyamae iréna iyáamma tete onáíqtábá timá yímikaiye: “keráwáqá itéraq túyánámmá ítama arútáaro.

¹¹ óyauqnoabaqa pérai-qtataakoma waayúkagomma mamá táíq íkéumakaiye. ímiye. ánibo túyánáppíké pááq i-qtátáákómá waayúkama mamá táíq kéumakaiye.

12 mi táoqa Ítuni iyápó-annama iréta tirááe: “Pérati-wayukama min-áímmá itéta ôriq umá íyaqtaba kéoe. minnáyabama emá itaraano?” téta Ítumma ítama aónaraae.

13 Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “ketibomá mái-marupaqa wemá yabíkái-qtataaqa yokaa umá wáíye. mi tópímá máqte-qtataaqa wenamáárîq íuqmakaina-yataaqa áainakaraq yayútuwaniye.” téna tiráíye.

14 Ítuma ókaraq tiráíye: “keráwáqá iyuwáiyata máero. Pérati-wayukama yúramma karoparáakaa-kayukama aammá yirááti-wayukae. aúramma karoparáipoana káqo-nakomma aúramma karoparái-nakomma aammá aráátínata wenarááte-wenaraate íyamma íaoneta maipí metáyóye.” téna Ítuma tiráíye.

15 Pítaama Ítumma timá ámikaiye: “waayúkama íma mamá táíq in-áíkóní waéqma itái-áímmá waéqma abarokáq tinataa itáano.” téna Pítaama tiráíye.

16 ánibo Ítuma tiráíye: “keráwáqá miráuma káqo-yuma aamá íma ítama arútáa-yuraa kéoe. keráwáqá íyaq kéitaa?”

17 máqte-qtataakoma tóyaupike kumábékema tíyapi kumitana tíyakoma mamá márúte ayá-máípímá kéyuwaiye.

18 ááqibo óyaupike paábaq yaúbagima mi-qtátááqá túyánápíkékáráq tirunóbákékáráq kéuyena mi-qtátáákómá keráwáqá mamá táwíqa kéíye.

19 móra-nakoma áyáqnobake úí-qtataaqa mirá-uraiye. táí-auyanamma iténa waayúka ikámma puyena aaraukáqá mamá yataéna kumari-ááímá mamá pááq éna moyámmá mayéna kaaqaari-áúbí

maréna akáyáámá téna kéiyé.

²⁰ máqtemma miráí-qtataakoma waayúkama kanaaráq mamá táwîqa íniye. ááqibo móra-nakoma ayáámma íma tete éna aáwaqa ánékuqma naimmá minnágoma waayúkamá Áánûqtun aúrakaq mamá táwîqa íkéiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

Kéinanai-inikoma áraimma Ítukaq arummá ámikaiye.

²¹ mi-kánáaráqá Ítuma maami-márúqá yuwéna Tááya-marupakaraq Tááirana-marupakaraq uráiyé.

²² ánibo móra Yéqtaaeo-inimma Kéinabakepoana min-áúkápáq máin-inikoma iréna ááyama tiráiyé: “umaataráána-nako, emá Tébitin-annabike íniye tiráan-nako, kemmá emá arummá umátikaao. ketiyáámukomma táí-aagoma mamá táíq kéumakaiye.” téna min-íníkomá tiráiyé.

²³ miráitana Ítuma móra-aimma yauwéqma íma timá ámikaiye. ánibo wení iyápó-annama Ítumma timá ámikaae: “maan-íníkomá aamá kárame kéyena tinaaéeta waqmé kéiyé. emá timákénana ‘kóíno’.”

²⁴ téta tewana Ítuma yauwéqma tiráiyé: “Ítiráaeobake tipi-típi-anna-wayukama aúyokoqtabae téna Áánûqtuma timátíkáitaq kemá yenamáa yeráwáqtábá kukáune.” téna Ítuma tiráiyé.

²⁵ ánibo min-íníkomá iréna Ítuni aítaupi araayu-taúmmá ayéna tiráiyé: “umaataráána-nako, kemmá tíwáqnaa uwo.” téna tiráiyé.

²⁶ ánibo Áánûqtun áama Ítiráaeo-wayukabi wáin-aiqtaba Ítuma yauwéqma tiráiyé: “iyápógoni aáwaqa iyákómmá aménúnama minnâ íma arutániye.” téna tiráiyé.

27 ánibo min-íníková tiráiyē: “umaataráána-nako, emá áraimma kétenamanibo aáwaqa aqtó-átómá anó-nakoni yaareráké marabí kutimmá iyáková kénaae.” téna tiráiyē.

28 min-íníková mirá-timatuwaitana Ítuma yauwéqma tiráiyē: “aaragô, emá arummá anómma timéne. nói-qtatabi ákái-qtataaqa pááq umáminiye.” téna titana é mi táoqa ayáámukoni karígómá ánataguraiye.

netuqyaa-kári-wáyúkámá Ítuma mamá atóbamayikaraiye.

29 íbêqa Ítuma mi-márúqá yuwéna Kááririnokaayukoni waaqókáq uréna anuraq ko máqeyuraiye.

30 ánibo netuqyaan-ánna-wáyúkámá ya ikúyakaraae. yemá máqte-kari-wayukama yítauqa táíq uráimma yúramma karoparáimma iyááqtamma kaékáimma yóyauqa aráápaguraimma yaímma-kariwayukagaraqa Ítunopataa yiwíqmeta irááe. yemá mi-káyúkámá Ítun aítaupitaa máguyikaraae. ánibo Ítuma mamá atóbamayikaraiye.

31 miráitata aarawaamá iyánáaq éta yemá aónamma yóyauqa aráápagurai-kayukama aamá kétewata iyáátamma kaékái-kayukama arupú kéowata yítauqa táíq urái-kayukama aammá uréire kéowata yúramma karoparái-kayukama yúramma káonaawata urááe. miráitataboata mi-káyúkámá Ítiráaeo-wayukati Áánûqtun-awiqa múte yaútaae.

Ítuma miráuma netuqyaa-káyúkámá (4,000) aáwaqa yímikaiye.

32 Ítuma wení iyápó-annama yááyamae iréna tiráiyee: “maa-káyúkáyábá ôriq umá tirummá kéumayikaune. kaumo-yúpáámá ketê máqe-uraawanaboana yeqtí aáwaqa íma wáiyee. yemá yáayaba kéíyanakaraq íma timáyíkáanata kóinoe. aapaqá yááyaba éta yúnááímmá íyábááé.” téna Ítuma tiráiyee.

33 ánibo wení iyápó-annama timá ámikaae: “maan-áúkápáqá waayúkama íma mááe. ketáámá náakakenaq netuq-ááwáqá mamátaawaq maami-nétúq-wáyúkámá yiménúnataabiyo?”

34 tewana Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá náaraq umá yanaq makááô?” titata yemá tirááe: “ketáámá abapaké kaayaq-yámmá maréta yaímma arekák umá-noyaaqa makáunataae.” téta tirááe.

35 ánibo Ítuma mi-káyúkámá timáyíkáitata yemá marabí maraq máqe-uraae.

36 ánibo Ítuma maami abapaké kaayaq-yámmá kémayena noyááqa kémaye uréna Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ timátuwena mapákana iyápó-annama yímitata yemá matéta mi-káyúkámá yímíqme urááe.

37 máqte-kayukama namá kanaaráq umátuweta yimuqá makááe. yaímma aqtómá wáimma abapaké kaayaq-kamáágúq-únámmá áíqturaae.

38 aáwaqo naa-káyúkámá miráuma netuqyaa-káyúkáé (4,000). ánibo aarawáa iyápóma íyorautaae.

39 ánibo Ítuma mi-káyúkámá timáyíkáitata kówana únópí-káárébí wemá uténa wení iyápó-annagaraq Máágataaniq-aukapaq-marabaq kóuraae.

“anón-awaameq-yataaqa aonanaae” téta tirááe.

¹ Péрати-wayukagaraq Táátûti-wayukagaraq Îtunopaq iréta makáqma aónaineta urááe. Îtuma móra anón-awaameq-yataariq ínataa aónanataae téta tiráámanibo

² Îtuma yauwéqma timá yímikaiye: “énaikaqa keráwáqá maará kéte. ‘aabayákómá karogarommá káuraitaqa íraqô-kanaama wániye.’ kétee.

³ ániibo aabáyaanapimma keráwáqá maará kéte. ‘konnákómá abúkitana aabayákómá karogarommá káuraipoana uwááma kéyorena aaqá yíniye.’ kétee. minná áraine. aabayákóní awaaméqá keráwáqá aónama kéyainaae. miráimanibo íbêqa maa-kánáágómá keqtábá awaaméqá immá íaonama kéyainaae.

⁴ íbêq-wayukama keráwáqá táí-noini-naukare. Áánûqtumma íaonaraa-kayukaraa-kayukae. kemmá anón-awaameq-yataaqtaba ítama káonaamanibo kemá móra awaaméq-yátáárîq onaq íaonainoe. keráwáqá paá Yónaani awaaméq-yátááqá mayánoe.” téna móraiq umá pukáipike itó-iniqtaba timátuwena Îtuma kóuraiye.

Péрати-wayukagaraq Táátûti-wayukati yíqtigoni waéqma itai-áímmá

⁵ yemá iyápó-annama nokaayúmmá aqtátuweta kéwetamanibo yaímma yammá yiwikátuweta íma mayéta irááe.

⁶ ániibo Îtuma timá yímikaiye: “keráwáqá atéráaro! keráwáqá Péрати-wayukagaraq Táátûti-wayukati yammá itoraí-kánámá yíqtiyaba atéqma arútáaro.” téna Îtuma tiráaiye.

7 ániibo yeíyáá wataá-wataa téta: “ketáámá yammá íma mamé iráunataae. miráitanaboana kétiye.” téta iyápó-annama tirááe.

8 Ítuma ítarenaboana tiráíye: “nôraq itaráq keíyáama netuq-túyánámmá itéraq ketáámá yammá íyaq makáunataabiyo kéteo? keráwáqtí itáíq-itaiq umá mái-yataaqa pááqyamma wáíye.

9 kemá móra-tiyaapaq-yamma mapamúnata netuqyaa-káyúkámá (5,000) naráaqtabama íyaq túyánámmá kéitaa? náaraq umá kamaaguq-unanaq áíqturaanabiyo?

10 ániibo abapaké kaayaq-yámmá mapamúnata netuqyaa-káyúkama (4,000) narááe. miráuma áíkuteta nátúwáawaq aqtó-átó-ááwáqá áíqma náaraq umá kamaaguq-unanaq áíqturaanabiyo?

11 nôraq itaráq keráwáqá íma kéitaa? kemá yaqtabá íma tímá tímikaune. keráwáqá Pérati-wayukagaraq Táátútiq-wayukagaraqti yíqtiyaba atéráaro.”

12 téna Ítuma móragaraq tiráíye. miráitata iyápó-annama mikáq ítaraae. Ítuma yakaráq waéqma agayaí-yíqtiyábá ikétiye. ímiye. wemá paá Pérati-wayukagaraq Táátútiq-wayukati yááyaba ‘atéráaro!’ téna tiráíye.

Pítaama Ítuqtaba “yauwéqmataa tiwiraí-náre” téna abarokáq tiráíye.

13 Ítuma Tétaría Píripai-aukapaq uréna mi-kánáaráqá wení iyápó-annama ítama yimónéna tiráíye: “aarawaamá nóinae tétawaq Waayúkagoni Áráakoqtaba áwíqqa kéyaa?” téna ítama yimónaraiye.

14 ánibo iyápó-annama tirááe: “yaímma-wayukama téta ‘Yóáanema nommá perái-naré’ kétéwata yaímma-wayukama téta ‘wemá Iráíyae.’ kétéwata yaímma-wayukama téta ‘wemá Yéremáiyama káqomma Áánûqtuni amuné-naré’ kété.” téta tirááe.

15 ánibo Ítuma iyápó-annama ítama yimónaraiye: “kenamáárîq keráwáqá keqtabámá náawae téraq tíwîqa kéyaa?” téna Ítuma ítama yimónaraiye.

16 Tááímoni Pítaama yaúwéqma tiráíye: “emá yauwéqma yiwirai-náqá Metáíyae Áánûqtuma matúq-matuq umá máin-nakoni áanimone.” téna Tááímoni Pítaama tiráíye.

17 minnáyaba Ítuma yauwéqma tiráíye: “Tááímonio, Yóáaneni áaniko amuqá maraao. mórama maa-márábí-nákómá íma maamin-áímmá tímá ámikaiye. ímiye. ketibomá wení márûpaq máinakoma wenamáa maaminnáma emmá aráátiraiye.

18 kemá kétima-amune. emá Pítaamone. ení áwîkoni áaimma óqtamone. miráuma akoqnáá-oqtan-amuraaq naammá umáráanikaa umá enápó kemá ke-ánná-wáyúkámá áaimma átáma mamá áíkuyikanune. ánibo puí-yátáákómá ketí waayúkama íuyataniye.

19 kemá emmá Áánûqtuni márûpaq uyáberai-naapaamma kámune. kíma matokéna uyábéráinikaa umá kanaaráq uínóne. nóinawabi té emá máqten-amaan-aimma té ‘mirá íoro. maará íoro.’ tinna-ámáán-áímmá minnágaraq Áánûqtuni márûpaqa paá wániye. ánibo ení ámáán-aimma ‘miráoro-maaraoro.’ tinna-ámáán-áímmá móraiq umá Áánûqtuni márûpakaraq paá wániye.

20 ánibo Ítuma wení iyápó-annayaba akoqnáá-

aimma timá-yimena: “keqtábá ‘Metáíya yauwéqma tiwiraí-náre’ ítero.” téna Ítuma timá yímikaiye.

Ítuma téna “pukéq itó-onune.” téna tiráíye.

²¹ mi-kánááraké Ítuma áaimma átárena wení iyápó-annama abarokáq timá yíkaraiye: “kemá Yérútáarebaq ónáae. mibáq uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq kawáá-wáyúkágáráq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yemá mirá umátikaiya-waigoma kemmá anómma tíqa íniye. yemá kemmá tíkamma puínomanibo kaumo-yúpáámá yauwéqma itó-ureq tú amá mánune.” téna tiráíye.

²² ánibo Pítaama Ítumma áwábaq awíqme uréna káwaagena tiráíye: “uyátaráana-nako, emá ímira-uwo. mi-qtátááqá íma pááq íno.” téna Pítaa tiráímanibo

²³ Ítuma waéqma Pítaamma timá ámikaiye: “Tááqtaao, emá tinaaépaq yáwaaol emá ketúyánámmá mamá táíq-íné kéone. emá Áánûqtuni aúyánámmá íma kéitaane. emá paá waayúkati yúyánámmá kéitaane.” téna Ítuma tiráíye.

²⁴ mikáké Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “móra-nakoma ketinaaé waránáae ténama wemá wení aúyánákóní akaí-yátááqá paábaq márúte yuwéna wení kaapaq-yámá maména puínéna yokaa énama tinaaé waráino.

²⁵ ánibo móra-nakoma wení maamin-áúwaráímmá yáqtoqma akoqnáá énama wení matúq-matuq umá máí-auwaraimma aúyokiniye. ááqibo móra-nakoma wení aúwaraimma keqtábáé téna puyénama wemá uyátá-maqma íráqôn-auwaraimma abatániye.

26 móra-nakoma maa-márábíké máqte-qtataaqtaba aúyánámmá itánîmanibo wení matúq-matuq umá mái-auwaraimma aúyokinanama mi-máqté-qtátáákómá náaraq umáq áwáqnaa ínîyô? ánibo wení aúwaraimma nói-meyakakenaq yauwéqma meyánîq ínîyô?

27 Waayúkagoni Áráaqa kemá ketiboní akoqnáá-tagama-yataakaraq kumónúnama ketí kaqtó-wayukate Áánûqtunopake kumónúnatae. mi-kánáaráqá kemá aarawaatí máqten-aaigtaba meyámmá yiménûne.

28 kemá áraimma kétima-timune. yaímma-wayukama maannámo máa-kayukama íma pukéta paá máeta aónaraiyana Waayúkagoni Áráaqa anó-kinimma aúqma máena kumíniye.” téna Ítuma tiráiyee.

17

Ítuni aúgoma mamá waéqma aokarîq uráiyee.

1 abapaké móra-kanaama yátámakitana Ítuma Pítaamma káwirena Yêmitiyaa mi-kátámá Yóáanete yiwíqmayaitata mórama uyátárain-anuraq utááe. yenamáa mibáq máqe-uraae.

2 ánibo Ítuni aúgoma yúrikaq mamá waéqma aokarîq uráiyee. miráitana wení óikoma tágama aakáá kégaitana wení wáqtôgoma wayámmá kamá ókáá karáiyee.

3 ánibo Mótetiyaa Íráiyama Áánûqtuni márûpake kumáeta Ítute wataá-wataa kéteyata yemá aónaraae.

4 Pítaama minnáma aónatuwena Ítumma timá ámikaiye: “uyátaráana-nako, ketáámá maakáq máunataama íráqône. emmá akáinaqa kanaaráq

kemá kaumomá kogonaagó-namma maakáq ónúne. mórama ení naané mórama Mótetini naané mórama Íráiyani naané téq miráuma ónúne.” téna Pítaama tiráiyé.

⁵ mirá kétena máiqtaba mórama aakáá kaikónnákómá kumma yawááq umáyikaraiye. ániibo móra-aikoma mi-kónnápiké maará-tiraiye: “maannáma ketáanikoma tikáin-iyapoe. wení áaiqtabama ôriq umá kétikaiye. keráwáqá wenáama ítáaro.” téna aagómá mi-kónnápiké tiráiyé.

⁶ ániibo iyápó-annama min-áímmá ítátuweta ikatîq kéetaboata yemá yóipake marabi yiqá agurááe.

⁷ miráitana Ítuma yimakaq iréna yineq kánékuyena timá yímikaiye: “keráwáqá ító-oro. keráwáqá ikatîq íoro.” téna tiráiyé.

⁸ ániibo yemá ító-uma aónaamma káqo-wamma íma aónaraabo paá Ítumma wenamáa aónaraae.

⁹ min-ánúmá yuwéta kégumowana aapaqá Ítuma akoqnáá umá timá-yimena tiráiyé: “keráwáqá maami-qtátááqá aónaamma móra-nakomma íma timámeraqa yukáiyana Waayúkagon-Araaqa kemá pukéq ító-onna kanaaráq wino.” téna Ítuma timá yímikaiye.

¹⁰ ániibo yemá iyápó-annama Ítumma ítama aónéta tirááe: “nôraq itatawáq ámáan-aimma yirááti-wayukama Íráiyaqtaba Metáiyani áqnáabaq yíno kéteo?” tétá tirááe.

¹¹ ániibo Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “owé. áraine. Íráiyama iréna máqte-qtataaqa mamá yokaa íniye.

¹² miráimanibo kemá kétima-timune. Íráiyaraa-

naqa áqa iráitata waayúkama wemmá íaonama arútaraae. ímiye. yemá paá yeqtí yikaí-yátáákáké yúyánámmá kéwareta táí-aaimma ókon-okomma tarôq umákaraae. miraráá umá Waayúkagoni Áráaqa kemmá min-áwáátárîq umátikanoe.” téna Ítuma tiráiyé.

¹³ mirá-timatuwaitata Ítuma nommá perái-náqá Yóóaneqtaba kétéyaa téta wení iyápó-annama ítaraae.

Ítuma móra-iyapoma táí-aagoma arunóbáqá máin-iyapoma mamá atóbamakaraiye.

¹⁴ Ítuma wení iyápó-annagaraq yemá netuqyaa-káyúkábí yauwéqma koyamá kéowana móra-nakoma Ítunopaq iréna arayutaúmmá ayéna tiráiyé:

¹⁵ “uyataráána-nako, emá ketáanikomma arummá umákaao. wemmá augááyamma kákaiye. netuqyaa-kánaámá wemá irabí kégaugena nopí kémetagena kéiyé.

¹⁶ ánibo kemá min-íyápómá awíqme ení iyápó-annayopaq únnama íma mamé érákáawaniq urááe.” téna tiráiyé.

¹⁷ Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “keráwáqá min-ánná-wáyúkámá itáiq-itaiq í-yáqtááqá íma wáitana keráwáqtí tíyakoma íma kárutaiye. náaraq umá kanaawaq kemá keráwáqtéma máunaq Áánûqtuni akoqnááma mataáô? náaraq umá kanaawaq kemá keráwáqtí ummaamá mayánúnô? keráwáqá min-íyápómá awíqmera maakáq ketôpaq yero.” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁸ miráitana Ítuma mi-tái-áágómmá awáágítana min-iyápógómmá ayúwáitana ê kí-taoq wení karígómá ánatamakaraiye.

19 ánibo iyápó-annama Ítunopaq aúpáq iréta timá ámikaae: “nôraq itataawáq ketáámá maami-tái-áágómmá kanaaráq íma kéwaqtuwaunataabiyo?” téta tewana

20 Ítuma yauwéqma timá-yimena tiráiyee: “keráwáqtí itáíq-itaiq umá arummá timí-yátááqá pááqyapoaq keráwáqá kanaaráq ímira-inoe. kemá áraimma kétima-timune. karáwáqtí itáíq-itaiq umá arummá timí-yátááqá pááqyapoaq keráwáqá kanaaráq ímira-inoe. kemá áraimma kétima-timune. keráwáqtí itáíq-itaiq umá arummá timí-yátáákómá miráuma pááqyan-anayukoraa kéinaqa kanaaráq keráwáqá maan-ánúgómmá timákeraq ‘emá itó-uma merapaq waao’ týana kanaaráq wíniye. keráwáqá káqomma máqteniq inómanibo

21 mirá-tái-áágómmá matuwáiyaba paá nuna-mukáráq aáwaqa awetáigaraq yenamáa kanaaráq wániye.” téna Ítuma tiráiyee.

Ítuma “puyéq itó-onune” téna móragaraq tiráiyee.

22 Kááririri-marupaq uréire kéeta Ítuma iyápó-annama timá-yimena tiráiyee: “yemá Waayúkagon-Araaqa kemmá namuro-wáyúkátí iyáápi áaimma átáma maránóe.

23 miráiyata tókamiyaq puyéq kaumo-kánáámá maéq itó-onune.” téna titata iyápó-annati íyakoma ummaa yáguraiye.

Ítuma anó-monoq-nakoni táákiti-moneqa yukáiyee.

24 Ítuma wení iyápó-annagaraq anaaékaqa yemá Kápéranabaq koyaawana anó-monoq-naupaqtaba táákiti-moneqa máyáa-kayukama Pítaanopaq iréta

maará téta timá ámikaae: “keráwáqti tirááti-nakoma anó-monoq-naupaqtabama táákiti-moneqa kéyuwaiyo?” téta ítama aónaawana Pítaama yauwéqma tiráiyé:

²⁵ “owé.” téna tiráiyé. ániibo Pítaama naaúpaq uyábéráitana áqnáabaq Ítuma Pítaamma ítama aónainoqtaba aamá timátuwena Pítaamma ítama aónaraiye: “Tááímonio, emá nóine té kéteno? maa-márábí-kíní-káyúkáráqá meyámmá táákiti-moneqa náayuwaq kámeo? maa-máráráké-káyúkáwábi óq-marabake-kayukabikena kémayaa?” téna Ítuma ítama aónaraiye.

²⁶ Pítaama tiráiyé: “óq-marabake-kayukabikene.” téna tiráiyé. ániibo Ítuma timá ámikaiye: “miráitana maa-máráráké-káyúkámá táákiti-moneqa íma kéyuwaamanibo

²⁷ Áánûqtuni iyápóboaqtaa táákiti-moneqa íma kanaaráq yiménúnataamanibo ketáámá maami-káyúkámá mamá íyamma íumayikanatae. miráinaq emá nokaayúpáq uré noyááqá mó-yaa. áqnáabaq yenna-nóyáákómmá óyauqa ógaarennama min-nóbáqá móneqa wániye. mi-mónéqá mayéma táákiti mayái-wáyúkámá anó-monoq-naupaqa etê kerátái táákitima mó yimiyo.” téna Ítuma tiráiyé.

18

Áánûqtuma yabíkái-marupaqa anómma náawaq maíyo?

¹ mi-kánáaráqá iyápó-annama Ítunopaq iréta tirááe: “Áánûqtu yabíkái-marupaqa náawaq tébakaqa uyátá-maqma anómma máiyó?” téta tirááe.

² Ítuma móra pááqyan-iyapoma awíqme iréna yeqti aúkáapi má itó-umakaraiye.

³ ániibo Ítuma tiráiyē: “kemá áraimma keráwáqá kētima-timune. keráwáqá íma waéqma pááqyan-iyaporaá éqa keráwáqá íma Áánûqtu yabíkái-marupaqa uyáberanoē. áraimma ímiye.

⁴ móra-nakoma wenaúma íma mamé uyéna maan-iyápóráá umá pááqyan-awíqa mayénama min-nákómá káqo-yuma uyátá-maqma Áánûqtu yabíkái-marupaqa mániye.

⁵ ániibo móra-nakoma ketíwîkaq maarán-iyápómá áwáqnaa énama kemmá mórai q umá tíwáqnaa kéiyē.

tái-aaikoma móra-nakoni arummá amí-yátááqá mamá táiq kéiyē.

⁶ maami pááqyan-iyapoma náayubi kekáq yirummá tímíya-noiyapobike móra-nakoma ketôpakemma mamá paábaq waéq-yikenama min-nákómmá móra anón-oqtamma min-nákóní ánûwarapi kúmarena anó-nokoni aúkáapi iyaabótuwanimma minnâ pááqya-qtataare. Áánûqtuni táí-meyamma uyátá-maqma anómma mayániye.

⁷ maa-márábi-káyúkámá ketôpake yuwéta waéqma koíya-kayukama anaaékaqa táwíq umáginomanibo miráuma táí-aaimma pááq kéiyē. áaqibo móra-nakoma ketôpake káqo-yuma mamá paábaq waéq-yikenama wemá uyátá-maqma anómma táwíq umáginíye.

⁸ keráwáqti tiyáákwabi títaukoma keráwáqá mamá kéwaarena kúmiq-yataapi mamá kêtikainaqa tíyáánaa títauqa aráqma paábaq yúwáaro. minnâ

keráwáqá keráwáqti tiyáánaa títauqa paá wárainana kúmiq-yataapi tiwíqme kéwinatama anaaékaqa keráwáqá iramá káíq-kaiq éna íma putínái-írábí iyaabótuwanoe.

⁹ ániibo túrakoma mamá waéqma kúmiq-yataapi kékainanaqa kubíqma paábaq yúwáaro. kímora-turamma wáinaqa kanaaráq matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayáínóbo kaayaq-túrámá wáinatama keráwáqá yaúma iramá káíq-kaiq-irabi iyaabótuwanoe.” téna Ítuma timátuwena.

tipi-típima aúyokurai-waigoni waéqma itái-áiné.

¹⁰⁻¹⁴ ókaraq tiráiyé: “keráwáqá atéráaro. pááqya-noiyapoyabama kemmá itáiq-itaiq umá paátataare téq íma keráwáqti aúkáapikemma móra-tuyanamma ítáaro. kemá keráwáqá kétima-timune. ketibomá Áánûqtunopaqa mórá-mora-yuma yeqti kaqtó-wayukama aati-aatimá paá mááe. minná ketibomá maami-nóiyápóbíké mórama aúyoraiyaba íkákaiye. Waayúkagon-Araakoma waayúkama Áánûqtunopaken-amma yuwéta aúyokuraa-kayukama yauwéqma yiwiránéna kukáiyé. keráwáqá nóine téraq kéitaaó? móra-nakoma miráuma taíbaq tipi-tipima (100) makáinana móra-tipi-tipima aúyokinanama íyaq abáá-iniyo? owé. miráuma abapaké kaayaqté-kaayaqte-tiyaakagaraq móra-tiyaama naikamá kaayaqté-kaayaqte (99)-tipi-tipima iyuwáinata anubaq máiyana móramo aúyoki-waigoqtaba ko abáá-iniye. kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. mi aúyoki-tipi-tipima abatátuwena awirénama mimórámô aúyokitana awírái-waigoni amuqá anómma marániye. ániibo (99) tipi-típima íma aúyokoyuti yimuqá íma

kémarainiq umá amuqá marániye. miraráá umá ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoma maa pááqya-noiyapoti aúkáapike mórama aúyoraiyaba íma kákaiye.

tíbâqawaama kúmiq-yataariq kéiyaaqá mamá arupú umáyikai-aaine.

¹⁵ itáaro. enábâkoraa-nakoma emmá kúmiq-yataariq kéumakainaama kanaaráq emá uréyaq kenákámá kenammáa maéka wení kúmiq-yataaqa aráátiyo. ániibo wemá enáama itáinnama miráuma enábâkoraa-naqa yauwéqma awiránóne.

¹⁶ ááqibo wemá enáama íma itáinaama emá kaayarábi móra-naqa awiqma yagaroqtamá okao. miráuma 'kaayarábi kaumo-wáyúkámá kanaaráq mimórá-áikáq aamá tinoé.' téna Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kéticoana min-áikomá akoqnáá umá wániye.

¹⁷ miráimanibo wemá yeqti yáama ímo itáinaama kanaaráq monoq-náúpáq áikuiya-kayukabi mótero. ániibo monoq-náú áikuyo-kayukati yáama itáiyábágáráq íakainaama minná wemá aamá íitainapoana monoq-náú áikuyo-kayukayopaq íuwininiq umákáaro.

¹⁸ kemá áraimma keráwáqá kéticoana-timune. máqte-qtataaqa maa-márábimô aúyaq-maraiyaq-qtataaqa Áánûqtuma wení márûpaqa aúyaq-maraniye. ániibo máqte-qtataaqa maa-márábimô timáyikaiya-qtataaqa Áánûqtuma wení márûpaqa timátikaniye.

¹⁹ kemá ókaraq keráwáqá áraimma kéticoana-timune. yenákámá kaayaq-nákórátámá keráwáqti aúkáapikema kenákámá mimórá-túyánákáq maréka

nunamummá tiyamma kanaaráq ketibomá Áánûqtuma wení márûpaqa máin-nakoma yenákámá yimíniye.

²⁰ taákaq máráaro! paá kaayaq-nákówábi kaumo-nákómá ketíwîqtaba áikuma maiyaqa kanaaráq kemá yeqtí aúkáapi mánune.” téna Ítuma akoqnáá-aimma tiráiyé.

móra mayái-nákómá wení aqtábááma íma yauwéqma kéyimi-waigoni waéqma itai-áímmá

²¹ mi-kánááráqá Pítaama Ítunopaq iréna timá-amena tiráiyé: “uyátárai-nako. náaraq umábaraq ketíbâkoma kúmiq-yataariq umátikainaq kemá wení kúmiq-yataaqa mamá paábaq matuwéq tiwikátuwanuno? abapaké kaayapárábiyo?” téna Pítaama tiráiyé.

²² Ítu maará téna yauwéqma timá ámikaiye: “abapaké mórabaqa ímiye. miráuma abapaké kaayaq-wáyúká aiyayaa-tiyaaka umá abapaké kaayapáq (77) wení kúmiq-yataaqa páabaq matuwéq awikátuwao.

²³ miráinana Áánûqtuma yabikái-kayukama miraráá kéoe. kíniraa umá wení mayái-wáyúkátê aqtábááma mamá arupú ínóe.

²⁴ wemá aqtábááma áaimma átáma mamá arupú kítata yemá móra-naqa awíqmeta wenôpaq irááe. min-nákóni aqtábááma ámikaamma miráuma netuqyaammá táwibaq-moneqa (10 tausen kina) aqtábááma wái-nare.

²⁵ miráitana wení móneqa íma wáipoana anónnáma kanaaráq amíniye. miráitana kínima téna maami-nákáráq ánáakokaraq wení iyápógaraq

wení máqte-qtataakaraq waayúkaraq maraíyata meyanîq kéiyaraq mirá-mónéqá mamá anónnáma aqtábáaraq kínimma áméro tiráiyé.

²⁶ miráitana mi-máyái-nákómá kínini aítaupi araayutaúmmá ayéna maará téna inaa tiráiyé. ‘arummá umátike tiwé urénaro. kemá ení máqten-aqtabaaraq anónnáma ámíqma ánatanune.’ téna tînana

²⁷ min-nákóní anó-nakoma arummá umákéna wení aqtábáaraq ayuwaitana anónnáma íma ámikaiyé.

²⁸ ánibo mi-máyái-nákómá máápaq yaúbarena aónaimma móra-mayai-naqa tiyáákama (100 kina) aqtábááma ámikai-nare. minnáqá ánûwarapi yáqtoqma akoqnáá umátokéna tiráiyé. ‘aqtábááma ámikaunaraqtaba páátákáá anónnáma timiyo.’ téna tiráiyé.

²⁹ miráitana min-nákómá wetê mórabi mayaímá mayáaya-nakoma wekákq araayutaúmmá aténa maará téna inaa tiráiyé. ‘emá arummá umátike tiwé urénaro. kemá ení aqtábáaraq anónná aménúne.’ téna tiráimanibo

³⁰ wemmá paá íákaraiyé. min-náqá áнна/-naupaq mó ákaraimma wemá ánná-naupaq máena wení aqtábááma meyanîq umá ánataniyé tiráiyé.

³¹ ánibo káqo-mayai-wayukama miráin-aaimma aónatuweta íyaqnoqbaq ítama táíq umátuweta yemá yeqtí anó-nakaq uréta miráin-aimma mó timá abarokákq urááe.

³² miráitana anó-nakoma mi-máyái-náqá anón-aqtabaama wái-naqa ááyarena maará téna timá ámikaiyé. ‘emá táí-mayai-naqone. áqnáabaqa kekákq ibiqá yaráánaq kemá ení máqten-aqtabaama yuqmá paátataakaa uráune.

33 kemá emmá tirummá umákaraune. emá nôraq itaawáq ení móra-mayai-nakomma arummá ikéumakaano?" téna tiráiyé.

34 ánibo wení anó-nakoma áyamma itana min-náqá i-wáyúkátí iyáápi máráitata i-wáyúkámá ánnábi ákáawana máena kammáa káena wení aqtábáama anónná yauwéqma aminiye." téna Ítuma mi-kátáámá

35 timátuwena tiráiyé: "keráwáqti tiyaqnoabaqa máqtemma tábáqawaaraa-kayukati kúmiq-yataaqa íma mamá paábaq kéyuwaapoana ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoma móraiq umá keráwáqti kúmiq-yataaqa íma mamá paábaq matuwéna awikátuwaniye." téna Ítuma tiráiyé.

19

aaraukáqá mamá yataí-ááíqtábá Ítuma tiráiyé.

1 Ítuma mi-máqtén-áímmá timá ánatatuwena Kááriri-maruqa yuwéna Yúria-marupaq yauwéqma Yótaa-nokomma móra-aukapaq uráiyé.

2 netuqyaa-káyúkámá anaaé waqmé kéowana min-áúkápáqá karí-wáyúkámá Ítuma mamá atóbamayikaraiye.

3 yaímma Pérati-wayukama Ítunopaq iréta wemmá makáqma aónaraae. yemá maará-tiraae: "ámáan-aikoni aúrakaqa máqte-kayukama yínááqa waqtuwaí-ááímmá kanaaráq yínááqa waqtuwánô?"

4 téta tewana Ítuma yauwéqma tiráiyé: "keráwáqá maamin-áímmá íyaq yoráútao? maará-tiraine. naayóbáqá Áánûqtuma máqte-qtataaqa tarôq uráine. naayóbáqá aaragáráq waagaráq tarôq uráine.

⁵ tarôq umá yikátuwena maará-tiraiye. ‘miráinana waagómá anóaboamma ayuwéna ánáakote yagaroqtamá maéta yenákámá móra-yuma aúqma máyoye.’ téna Áánûqtuma tiráine.

⁶ miráitata yenákámá íma kaayaq-wáyúkaráá umá mááye. ímiye. yenákámá miráuma mimórá-yúmá aúqma mááye. miráinata Áánûqtuma yarúyikarainnama íma yataétao.” téna Ítuma tiráiyé.

⁷ ánibo Péрати-wayukama Ítumma timá-ameta tirááe: “nôraq itanawáq Mótetima ámáan-aimma timénataa waagómá aaraukáqá yataí-áúbámá agamá ‘aaragómmá ámítuwe waqtuwaao’ tiráiyô?” téta itama aónaraae.

⁸ ánibo Ítuma timá yímikaiye: “minná tirunóbáqá akoqnáá kéeq keráwáqá aamá arátéwana Mótetima keráwáqti aammá awiyéna ‘aaramá waqtúwáaro’ tiráine. miráimanibo naayóbáqa maramá áaimma átarai-kanaaraqa mirán-ámmá íma wáqe-uraine.

⁹ kemá maará téq keráwáqtábá kétune. móra-nakoni ánáakoma kumari-ááímmá íma tarôq kéinana awaikómá paábaq kéwatuwena káqon-inimmo mayainama min-nákómá kumari-ááímmá tarôq kéiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁰ ánibo Ítuni iyápó-annama Ítumma timá ámikaae: “miráinatama aaramá íma mayánóma minná uyátamaqma kanaarác íye.” téta wení iyápó-annama tirááe.

¹¹ tewana Ítuma maará-tima-yimikaiye: “máqte-noininaukaqa maamin-áímmá kanaarác íma mayánómanibo yaímma-wayukaraq Áánûqtu yímikaiye.

¹² ítáaro. yaímma-wayukama aaramá íma

kanaaráq mayánómma minná yaímma-wayukama yeqtí yúgoma aúyakurainatama kanaaráq iyápóma íma maqyikánómma yeqtí yinóama mirápáq maqyikáraipoatabi waayúkama yikáma kareremá aúqyíkaraipoata aaramá íma kanaaráq mayánóe. ánibo yaímma-wayukama aaramá íma máyáamma miráuma yeqtí yúyánákáráq yirukaráq máqteqtataaqa Áánûqtumma kámetaboata yemá aaramá íkémayaae. miráineqa keráwáqá kanaaráq miráinoe. maaminnámo tiraatíyan-aimma máyáaro! téna Ítu tiráiyé.

Ítuma pááqya-noiyapoma wení kaayoné-yátááqá yímikaiye.

¹³ mi-kánáaráqá yaímma-wayukama pááqya-noiyapoma yiwíqmeta Ítunopaq irááe. wemá yineq ayáámma yínêkuyena nunamummá tikáae téta irááe. miráimanibo Ítuni iyápó-annama aamá yiwááguraae.

¹⁴ ánibo Ítuma tiráiyé: “keráwáqá pááqya-noiyapoma iyuwaíyata ketôpaq yero. keráwáqá íma yáqtoq-yikaaro. Áánûqtu yabíkái-marupaq mái-wayukama mirá-nóiyápótí márûqiye.” téna tiráiyé.

¹⁵ mirá-timatuwena ayáámma pááqya-noiyapoti yineq árúqmakaiye. miráumatuwena Ítuma min-áúkápáqá yuwéna kóuraiye.

maabu-nákóma netuq-ótámmá makáiyé.

¹⁶ móra-nakoma Ítunopaq iréna tiráiyé: “yiráátinako, kemá náaraq umáwaq íraqôn-aaimma tarôq éraq aati-aatimá matúq-matuq umá máiauwaraimma mayánúnô?” téna ítama aónaraiye.

17 ániḅo Ítuma timá ámikaiye: “nôraq itaawáq íráqô-qtataaqtabama kemmá ítama káonaano? aúyánánóbáqá arútama itaao. kímora-naqa wenamáa íráqô-naqiye. ániḅo emá aúwaraimma mayánéma kanaaráq emá máqten-amaan-aimma waraao.” téna tiráiyē.

18 ániḅo min-nákómá Ítumma timá ámikaiye: “nóin-amaan-ainabiyo?” téna tiráiyē. Ítuma tiráiyē: “ámáan-aikoma maará-uraiye. waayúkama íma ikámma puyuwo. aaraukáqá íma mamá yataiyo. moyámmá íma mayaa. káqo-wamma kaaqaarimá ítimakaa.

19 emá enanó-enaboni aménáápáq mááo. enamáárîq arummá amé kaayoné ónaiq umá náawabi enamakaq maína-naqa arummá amé kaayoné umákaa.” téna tiráiyē.

20 ániḅo mi-mábú-nákómá Ítumma timá ámikaiye: “mi-máqtén-ámáán-áímmá kemá kéwaraune. kemá nói-qtataaqtabawaq aqtórárîqa kéuno?” téna ítama aónaraiye.

21 Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “emá kanaaráq umá ánatanaae téma emá uré ení máqte-qtataaqa waayúkaraq marénata meyánîq kéiya minnárake móneqa maté áwáyoq-wayukama yímituwema Áánûqtuni márûpaqa íráqô-qtataaqa maránóne. emá ketinaae ya-waraao.” téna Ítuma tiráiyē.

22 mi-mábú-nákómá min-áímmá itáá ena áyákoma ummaa kéyaipaq kóuraiye. miráimma wemá taíbaq-yataaqa makáiqtababoana mirá-uraiye.

23 ániḅo Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. móneqa

netuqyaa makái-nakoma Áánûqtu yabíkái-marupaq uyáberaniqtabama kammáa kámagiye.

24 kemá keráwáqá ókaraq kétima-timune. móra-wamma káámoma oótiraa-kakoma wáqtô aráátai-waigoni aapimmá peránénama kammáa ainíkáa umá móneqa netuqyaa makái-nakoma Áánûqtu yabíkái-marupaq uyáberaniqtaba anómma uyátá-maqma kammáa kámagiye.” téna Ítuma tiráiyé.

25 yemá iyápó-annama maamin-áímmá ítátuweta iyánáaq urááe. yé maará-tiraae: “miráinana náawaq Áánûqtuni-marupaq wemá kanaaráq uíníyô?” téta tirááe.

26 ánibo Ítuma yúrapi karákéna timá yímikaiye: “waayúkama kanaaráq mirá ínoe. Áánûqtu we-namáa máqte-qtataariq kanaaráq íniye.” téna

27 Ítuma mirá-timatuwaitana Pítaama yauwéqma tiráiyé: “éqtukenaro. ketáámá máqte-qtataaqa yuqma ánatetaa enanaae ya kéwaraunataae. miráinataa ketáámá nói-qtataaraq mayánúnataabiyo?” téna Pítaama tiráiyé.

28 ánibo Ítuma timá ámikaiye: “kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. anaaékaqa máqte-qtataakoma aúgeniq íni-kanaaraqa kemá Waayúkagoni Áráaqa akoqnáama mayéqa kínin-abitataraq mánune. mi-kánáaráqá keráwáqá tiyááka umá kaayaqá ketinaaémo kéwaraiya-kayukama tiyááka umá kaayaq-ábítátárq mánoe. keráwáqá Ítiráaeobake tiyááka úma kaayaq-ánná-wáyúkámá mamá yainánóe.

29 máqte-kayukama ketíwîqtaba itéta yeqtí naammá yuwéta yíbâqawaanabi yímanaatoinabi

yinóanabi yiboánábi iyápóabi yeqtí yónábi yukáiya-kayukama yemá ókaraq netuqyaammá matéta íráqô-qtataaqa anónnáma yiméta yemá aati-aatimá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánóe.

³⁰ ááqibo netuqyaa-káyúkámá maa-márábí uyátá-maqma anómma máiya-kayukama anaaékaqa aqtóráqá íyata ánibo netuqyaa-káyúkámá íbêqa anaaékaqo kéiya-kayukama Áánûqtuni-marupaq uyátá-maqma anómma máno-kayukama wínóe.” téna Ítuma tiráiyé.

20

wááéni-yopi mayaímá mayaí-wáyúkámá

¹ Ítuma óq-aimma tiráiyé: “Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa mirá-uráiyé. móra-nakoma anó-marama makáinikaa uráiyé. ánibo aabáyaanapimma min-nákómá uréna wení wááéni-yopi mayaímá mayaí-wáyúkámá ko yiwíkaiye.

² min-nákómá yaímma-mayai-wayukate aamá téite umátuweta móra-iyakaq maréta mayaírákémá ‘tiyááka-tiyaaka umá móneqa (1 kína) mayánúnataae’ tirááe. ánibo mirá-timatuweta wááéni-yopitaa mi-máyái-wáyúkámá timáyíkaraiye.

³ miráuma aabaúgómmá aabayaaraq uyáwitana (9 kíróki) kawáá-nákómá ko aónaimma yaímma paá-wayukama paá itó-uma máákéti-marupitaa mááwana yimónaraiye.

⁴ ánibo min-nákómá mi-káyúkámá timá yímikaiye: “kanaaraq keráwákaraq wááéni-yopi mayaímá ko kémayaiyaq meyámmá arútâma timénúne.”

5 titata yemá urááe. móraiq umá wágááwabi énaikaqa (miráuma 12 kírókigaraq 3 kírókigaraq) wemá uráíye.

6 ániibo énaikaq (aabaúgómá 5 kíróki) keqnáámmá ko aónaimma yaímma-wayukama paá itó-uma mááwana min-nákómá timá yímikaiye: “nôraq itaráq íbêq-wagaama paámá itó-uma mááo?”

7 téna titata mi-káyúkámá timá ámikaae: “móra-nakoma móra-mayaima íma kétimitaqttaa.” téta tirááe. ániibo min-nákómá timá yímikaiye: “keráwákáráq wááéni-yopi mayaímá ko máyáaro.” téna tiráíye.

8 aabaúgómá énaikariq itana wááéni-yokoni aboámá wení mayaíráq-káwáá-náqá timá ámikaiye: “emá mayaíráq-wáyúkámá yááyare meyámmá yimiyo. emá anaaékaq mayaí ya matáiya-kayukarake áaimma átáma meyámmá yímike áqnáabaq-wayukaraq waaó.” téna tiráíye.

9 ániibo énaikaqa (5 kíróki) mayaímá áaimma átáma máyáa-kayukagaraq iréta meyámmá móneqa tiyááka-tiyaaka umá matááe.

10 áqnáabaq áaimma átáma mayaímá matáa-kayukama iréta ‘ketáámá anó-moneqa mayánúnataae’ téta yúyánápí tirááe. miráimanibo ímiye. yegáráq meyámmá tiyááka-tiyaaka umá móraiq umá matááe.

11 yemá miráuma meyámmá maméta yókóní aboámmá awáágúraae.

12 yemá mirá-tiraae: “mi-káyúkámá yinaaémo mayaí máyáa-kayukama yemá pááqya-kanaama mayaí matááe. miráuraawaa emá yemmá móraiq umá ketáái meyákáá umá káyimene. ániibo ketáámá ayáqtáa-kanaama anó-naqa kaikáq ummaa-

máyáíimá kémayetaa aaqá káutaune.” téta tirááe.

¹³ mirá-timatuwaawana yókóní aboámá yeqti aúkápíke móra-nakomma timá ámikaiye: “ketí aanábó-nákô, emmá íma mamá táíq umákaraune. meyámmá móneqa tiyáákama mayáánayaba íyaq aamá timá móra-tiyakaq makáúyô?

¹⁴ máqtemma keráwáqá paá mamé kóoro! kemá meyámmá keráwáqá timúnna-meyakaa umá móraiq umá tinaaémo íya-kayukama meyámmá yiménúne.

¹⁵ nôraq inábiyo? ketí móneqnapo nôrabi ónááqa paá miráonu íyabiyo? kemá yemmá íraqô-qtataariq kéumayikaunaraq minnáyaba kárún-aaimma kéteo?” téna yókóní aboámá tiráíye.

¹⁶ miráuma anaaékaqo iráa-kayukama anó-nakoma uyátá-maqma anómma yímikaiye. áqnáabaqo iráa-kayukama anó-nakoma yemmá márû mikákáá pááqyamma yímikaiye. miráitaq kemá kétune. anaaékaq iráiya-kayukama áqnáabaq wíyata ániibo áqnáabaq iráiya-kayukama aqtóúrákác wínóe.” téna Ítuma tiráíye.

Ítuma kaumobác téna “puyéq itó-onune” tiráíye.

¹⁷ Ítuma Yérútáárebaq uwíné kéena wení tiyááka umá kaayaq-íyápó-ánnámá yiwíq-mayaitata weté kóuraae. ániibo yemá aapaq kéweta Ítuma maará téna timá yímikaiye:

¹⁸ “ítáaro. íbêqa ketáá Yérútáárebaq uyónúnatae. mikáqá kemmá Waayúkagoni Áráaqa yemá uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aaimma yirááti-wayukagaraq yeqti iyáápi maráiyata yemá aabi matikéta tikamma puí-áímmá téite éta yawááq-umatikanoe.

19 mirá éta yemá kemmá káqon-anna-wayukama Yéqtaaeo-wayukama yimíyata akáyáámmá timátiketa tebûqa timéta kaapaq-yátáq tikamma ítikanoe. miráiyaq pukéq kaumo-kánáámá ánatainaq pukáanabike itó-uma paá mánune.” téna Ítuma tiráiyé.

Yêmitiyaa Yóáanema anómma mayéta urááye.

20 Yéberima áanikokaratama yinóama yiwíqmena Ítunopaq iráiyé. min-íníkmá Ítuni aítaupi araayu-taúmmá aténa móra-yataaqtaba Ítukaq akoqnáá umá ítama aónaraiye.

21 Ítuma timá ámikaiye: “emmá nóiqtabaq kákaiyo?” téna ítáitana min-íníkmá wemmá timá ámikaiye: “emá anaaékaqa anó-kinimma máinona-kanaaraq ketí maa-kááyáq-íyápógórátámá enamakaq mááyoye. té minnýaba akoqnáá umá timá-timiyo.”

22 mirá téna timátúwáitana Ítuma yauwéqma maará-tiraiye: “emá akoqnáá umá ítama aónáána-yataaqtabama ítaraane. káápuma awaaméqá tú-tiqa éna ummaa ôriq umá yáni-kaapubikema kanaaráq náyóyô?” téna titata yenákámá yauwéqma tirááye: “mipíké kerátá kanaaráq nayúye.” téta tirááye.

23 ánibo Ítuma kaayaq-nákámá timá yímikaiye: “árainé. kenákámá ketí káapubike aíqa í-yátááqá nayóyoye. miráimanibo náawaq kanaaráq ketimakaq mániyo? maamin-áímmá kennámá íma wáiyé. ímiye. min-ábíqtátámá yaímma-wayukayaba keti-bomá Áánûqtuma yokaa umáyíkaraiye.” téna Ítuma tiráiyé.

²⁴ iyápó-annabike tiyááka-wayukama min-áímmá ítátuweta kaayaq-wátámá Yêmitiyaa Yóóanema yi-wáágúraae.

²⁵ ánibo Ítuma iyápó-annama máqtemma yááyarena timá yímikaiye: “keráwáqá káonaawata waayúkati kíni-kayukama yemmá mamá márúte yuwéta anómma máeta káyabiqyikaae. ánibo yemá anó-kayukama akoqnáá umá aarawaayábá yeqtáama itaígáae kéte.

²⁶ miráimanibo mirán-ááímmá keráwápimmá íma waíno. ímiye. keráwáqtí aúkápíke móra-nakoma anómma uyátá-maqma mánaae ténama wemá kanaaráq mayái-nákáá umá máena keráwáqá tíwáqnaa íno.

²⁷ móra-nakoma keráwáqtí áqnáabaq-naqa mánaae ténama wemá kanaaráq paá keráwáqtí kaqtó-nakaa umá maíno.

²⁸ kemá Waayúkagoni Áráakoma móraiq kéune. kemmá waayúkama mamá tíwáqnaa ígáae téq íkukaune. ímiye. kemá yekáq mayaímá mayéq yíwáqnaa kéeq netuqyaa-káyúkámá ketúnapo yemmá meyanîq umá yauwéqma yiwiránáá kukáune.” téna Ítuma tiráíye.

kaayaqá yúramma karoparái-nakama Ítuma mamá atóbamayikaraiye.

²⁹ yemá Yérikoqa yuwéta kóuraae. ánibo taíbaq-wayukama Ítun anaaé wakááe.

³⁰ kaayaqá yúramma karoparái-nakorata aanáwábaq máeta Ítuqtaba kéíye-aimma ítátuweta yenákámá ááyama tirááye: “umaataráána-nako,

emá Tébitin-annabike-nako, kekárátámá arummá umátikaaó.” téta tirááye.

³¹ ániibo aarawaamá ‘páátí máákaó’ téta tirááe. miráimanibo yenákámá uyátá-maqma anókaq ááyama tirááye: “umaataráána-nako, Tébitin-annabike-nako, kekárátá arummá umátikaaó.” téta tirááye.

³² ániibo Ítuma mikáq kepágurena min-nákámá yááyama tirááye: “kenákámá nóraq umátikaikaae téka kétéyo?” téna tirááye.

³³ ániibo min-nákórátá Ítumma timá ámikaaye: “umaataráána-nako, emá kerátái túramma mamá kabári-tikaikaae téka kétéye.” téta tirááye.

³⁴ ániibo Ítuma min-nákámá arummá umáyikena min-nákátí yúrapí ayáánaipo yínékuitana é mikáq yúramma aónaraaye. miráitata yenákámá Ítun anaaé waqméta urááye.

21

Ítuma anó-kiniraa umá Yérútaáre-marupaq uyábékaiye.

¹ yemá Yérútaárebaq waaqókáq iréta Béqtápégibaq yayátuweta Óribêti-anuraq irááe. miráitana Ítuma wení iyápó-annabike kaayaqá timáyikena áqnáabaqa

² timá yímikaiye: “kenákámá pááqya-marupaq uréka mikáq aónaakao. mikáqá mórama oótiraa-kamma áráakaraq ánnáma kú-yakaraae. miráinaka ánná ayútuweka awíqme ketôpaq yekao.

³ ániibo móra-nakoma kenákáyábá móra-aimmo tínakama maará-tima-amekao. ‘anó-nakoma maamin-oótíráákáqtábá kéíye.’ mirá tíyanama

wemá páátákáá timínaka awíqma íyóye.” tena Ítuma tiráiyé.

⁴ mi-qtátááqá árainma pááq imá naayóbáqá Áánûqtuni wataáama Tékaráiyama amuné-nákómá anaaékaq pááq íniye téna maará-tiraine:

⁵ “keráwáqá aarawaamá Yérútáárebaq áíkuyo-kayukama maará téra timá yíméro. aónaaro. keráwáqtí kínimma keráwáqtôpaq kéimanibo

wemá kaayoné-ááímmá tarôq kéena oótiraa-kakoni ámûraaq máena kéiyé. ótamma mayaí-ótíráá-kákóní áráakon ámûraaq máena kéiyé.”

téna tiráiniq uráiyé.

⁶ maami kaayaq-iyápó-ánnábíké-nákórátámá Ítuma timá yímíniq áqnáabaq mó-ureta

⁷ yenákámá oótiraa-kamma anóakaraq áráakaraq awíqmeta iréta yeqtí kúberai-unamma ayúqma ámûraaq abákáraae. ánibo Ítuma min-ótíráá-kákóní ámûraaq uyáqtama máqe-uraiye.

⁸ netuqyaammá aarawaamá yeqtí kúberai-unamma ayúqma aapitáá wíqmaketa miráuma éwaoniq umá omáqá kémayeta yaímma-wayukama kóbé-tágóní amamá ánagaraq ayáama aapitáá wíqmakaae.

⁹ ánibo aarawaamá áqnáabaq o-káyúkágáráq anaaé o-káyúkágáráqá maará téta ááyama tirááe:

“otáánaa, yauwéqmetaa tiwiráí-nákô, Tébitin áráako, Áánûqtuma íraqôniq umákaino. maan-nákómá uyátárai-nakoni áwîkaq kéiyé. otáánaa yanaa uyátárai-naqiye.”

téta tirááe.

10 Ítuma Yérútáárebaq uyáberaitata mi-márúpáké-káyúkámá máqtemma iyánáaq umáreta anókaq tirááe: “maan-náqá náawabiyo?” téta tirááe.

11 ánibo aarawaamá aakaq uréire o-káyúkámá tirááe: “wemá Áánûqtuni amuné-náqá Ítue Náátárêtibaq Kááriribake-nare.” téta tirááe.

anó-monoq-naupaq máqte-qtataaqa meyámmá márâa-kayukama Ítuma waqtukáie.

12 Ítuma anó-monoq-naupaq uyábékema mi-káyúkámá meyanîq kéowana waqtukáie. wemá moneqa makéta waerémâa-taaregaraq numamá makéta maraq máeta meyanîq émâan-abiqtatagaraq máqtepaq ayáú-tááyáú umá pípéban umátukaiye.

13 Ítuma miráumatuwena timá yímikaiye: “Áánûqtuni watâa agamatán-áikómá maará kétéie. ‘ketí naakóqtábámá nunamummá tí-náné tínóe.’ miráimanibo keráwáqá mamá moyá-káyúkátí aúpaq-márúkâá kéoe.” téna Ítuma tiráie.

14 Ítuma anó-monoq-naupaq máitata yaímma-wayukama yúramma karopágitana yimúqtámmá akúgitata máe-kayukama wenôpaq yewana mamá atóbamayikaraiye.

15 miráimanibo uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq ámâan-aimma yirááti-wayukagaraq yemá Ítuma anón-awaameq-yataariq immá káoneta anó-monoq-naupake iyápóma anókaq ááyama téta “otáánaa Tébitin áráakoe.” téta temmá ítátuweta ítama táiq kéeta

16 Ítumma timá ámikaae: “maamin-áímmô téta enáwîqa múte yaúyomma áraq kéitaano?” téta ítama aónaraae. ánibo Ítuma yemmá timá yímikaiye:

“owé. kéitaune. keráwáqá maarán-áímmá Tébitima ibí naayóbáqá maará-tiraimma íyaq yoráútaao? ‘Áánûqtuo, emá pááqya-noiyapogaraq náákaqo máraiya-noiyapogaraq yeqtí yóyaupike ení áwîqa múte yaúma kánataae.’ téna ibí tiráine.” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁷ ánibo Ítuma iyuwéna márûpaq yaúbarena minókáámmá Béqtanibaq ko máqe-uraiye.

Ítuma aamá titana píki arakaráq-yámá aayákaraiye.

¹⁸ aabáyaanapimma nokáápaq yaúbatuwena Ítuma yauwéqma márûpaq itana áama yaráiyé.

¹⁹ ánibo Ítuma móra píki-yama aakaq aónatuwena ááipaq uráiyé. ánibo mórama nai-yátááqá arammá íaonaraiye. ímiye. áná-aatuqma wáqe-uraiye. mi-píkí-yágómmá maará-tima-amikaiye: “ókaráq arammá íma iyaa. áraimma ímiye.” titana páátákáá maami-píkí-yágómá aayá-kaguraiye.

²⁰ iyápó-annama minnáma aónatuweta iyánáaq urááe. miráitata yemá tirááe: “nôraq itanawáq píki-yagoma páátákáá aayámmá kégagiyo?” téta tirááe.

²¹ ánibo Ítuma yauwéqma timá yímikaiye. kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. keráwáqá tirummá timéq kaayaq-tíyáqá íma wáinanama kanaaráq keráwáqá kemá píki-yaraq únaikaa ínóe. keráwáqá mimórá maami-qtátáárîq íinoe. ímiye. keráwáqá téq maan-ánúgóqtábá ‘emá meqtátuwe únópí kumuwo’ tíyanama kanaaráq mirá-iniye.

²² ánibo keráwáqá tirummá ámíqma itáíq-itaiq kéeq nunamummá téq máqte-qtataaqa mayánáae tíya-qtataaqa paá mayánóe.” téna Ítuma tiráiyé.

“náawaq náápaamma ámikaiyo?” téta Ítumma ítama aónaraae.

²³ Ítuma yauwéqma anó-monoq-naupaq uréna aarawaamá yiráátiraiye. ánibo uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kawaa-wayukagaraq Ítunopaq iréta tirááe: “emá nói-naapaanaq yokéyaq maami-máyáíma kémayaano? náawaq maami-náápáammá ámikaiyo?” téta tirááe.

²⁴ ánibo Ítuma yeqtáaraq yauwéqma maará-tiraiye: “kegaráqá kemá keráwákáq móra-yataaqtaba ítama aónanaa kéune. keráwáqá yauwéqma ketáaraqo tíyaqa kanaaráq keráwáqá kemá timá-timenune kemá nói-naapaanaq yokéraq maami-máyáíma kémayauno.

²⁵ timá tíméro. Yóáanema nommá waayúkama péqyikaraimma náakakena mi-náápáammá matáiyô?” mi-qtátááqá Áánûqtunopake-qtataarabi paá waayúkati minnáwabiyo?” téna tiráiyé. yemá min-áímmá ítátuweta yeíyáa aamá maará-tiraae: “ketáá téqtaa minná Áánûqtunopake-qtataare tenanataámá maará ténataa timá-timiniye. ‘nôraq itaráq keráwáqá wekáqá íma itáíq-itaiq kéó?’ téna tíniye.” téta tirááe.

²⁶ ánibo ketáá téqtaa minná ‘paá waayúkagonamiye.’ téqtaama aarawaatí yáaqa ikaténúnatae. minnáma yemá ‘Yóáneqtaba Áánûqtuni amunénaré.’ téta kéte.” téta tirááe.

²⁷ miráitata yemá Ítun áaraq yauwéqma maará-tiraae: “ketáá íaonoraunatae.” téta tirááe. ánibo Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “kegaráqá íma timá-timenunama kemá nói-naapaanabi matokéq maami-máyáíma kémayaune.” téna tiráiyé.

móra-nakoma kaayaq-íyápómá yíkarai-waigoni waéqma itái-áiné.

28 Ítuma tiráiyé: “miráimanibo keráwáqá nóinae kéteo? móra-nakoma kaayaq-íyápómá yíkaraiye. ániibo min-nákómá áqnáabaq-iyapogonopaq uréna timá ámikaiye. ‘ketáaniko, íbêqa emá uré wááéni-yopi mayaímá ko mayaa.’ tiráiyé.

29 ániibo min-íyápógómá yauwéqma tiráiyé. ‘ítíkaiye.’ timátuwena anaaékaqa aúyánámmá waéqma itáá ena uráiyé.

30 ániibo keqnáámmá yiiboámá uréna móra-aanikokaqa mimórá-áímmá mó-tiraiye. ániibo min-íyápógómá yauwéqma tiráiyé. ‘owé. ketiboó.’ mirá-timatuwena íuraiye.

31 min-íyápórátábíkémá náawaq yiiboání aúyánámmá wakáiyô?” titata yemá “áqnáekoe.” téta tirááe. ókaraq Ítuma timá yímikaiye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. táákiti-moneqo máyáa-kayukagaraq kumari-nóiníkaráq yirummá kéwaeraapoata keráwáqtí túbáqá áqnáabaq Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa mayánóe.

32 minná Yóáane nommá perai-náqá keráwákáq iréna arupú-amma má tiráátiraimanibo minnáyaba keráwáqá wenáama íma ítaraae. ááqibo táákiti-moneqa mayaí-wáyúkágáráq kumari-nóiníkaráq wenáama ítaraae. keráwáqá minnáma aónaraamanibo túyánámmá waéqma itáá eq wenáama íma ítaraae.” téna Ítuma tiráiyé.

tái-wayukama wááéni-yokaq yabíyé-waigoni waéqma itái-áiné.

³³ káqomma waéqma itai-áímmá Ítuma tiráiyē: “ítáaro. móra waéqma itai-áímmá tenúne. móra-nakoma wení anó-marama wáitana wááéni-yomma yoqmaréna kurumá umá ikúmakaiye. ániibo arunóbáqá wááéni-nomma kai-táápékóní maiqá uqmaréna ayáqtááq-namma wení yókáq kawáá-ínámmá umákaiye. miráitana mi-tókóní aboámá wení yómmá yaímma-wayukati iyáápi maréna ‘kawáá oro.’ tiráiyē. ániibo mirá-timatuwena móra-aukapaq marabaq ayáqtááq-amma kóuraiye.

³⁴ anaaékaqa wááéni-yokoma ábû kai-kánáaráqá wení mayaí-wáyúkámá timá yíkáitata wááéni-yopima mayaímô máyáa-kayukayopaq urááe. wení wááéni-yopike yaímma mamá maraíyata mamé ígáae téna timá yíkáitata urááe.

³⁵ mi-tókáqô mayaí máyáa-kayukama yiwíketa móra-naqa yáánápó ikaméta móra-naqa ikámówana púítata móra-waigomma óqtatannapo ikámma waréta urááe.

³⁶ mi-tókóní aboámá óqa mayaí-wáyúkámá timáyíkáitata irááe. áqnáabaqa pááqya-kayukama timá yíkáitata iráábo íbêqa netuqyaakáá timá yíkáitata írááe. ániibo wááéni-yopima mayaí máyáa-kayukama keqnáámmá áqnáabaqo uráániq umá yíkaraae.

³⁷ anaaékaqa mi-tókóní aboamá maará-tiraiye. ‘yemá kanaarác ketí iyápógon áama itánóe.’ téna timátuwena wenáanikomma timákáitana mi-káyúkáyópác uráiyē.

³⁸ miráimanibo wááéni-yokaq mayaímá máyáa-kayukama áanikomma aónatuweta yeíyáá maará-tiraae. ‘maan-nákómá wemá aboání máqte-qtataaqa mayániye. mayaíyataao. maamin-náqá

ikámónanataa puínataa wení yómmá mayánúnataa.
téta tirááe.

³⁹ miráitata min-íyápómá yáqtoketa mi-tópíké
márúte waqmá paábaq yukéta ikámówana pukáiyé.

⁴⁰ ániibo keráwáqá nóinaeq kéteo? anaaékaqa
wááéni-yokoni aboámá iréna wááéni-yopimo mayái
máyaá-kayukabima nôraq má-umayikaniyo?” téna
Ítuma tiráiyé.

⁴¹ ániibo yemá timá ámikaae: “wemá mi-tái-
wáyúkámá arááq yíkamma uqtátuwena wááéni-
yomma mamá káqon-anna-wayukama yimínata
kawáá uréta arammá ábûma kaíkánááráqá yemá
ábûma kaínatama aanábógómmá yaímma mamá
amínoe.” téta tirááe.

⁴² ániibo Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá
naayóbáq Tébitima Áánûqtuni watáama agamatá-
kánnáábí tirái-kannaama íyaq yoráúma ítarao?
maará-tiraine.

‘maamin-óqtámmá naammá í-máyái-wáyúkámá
paábaq matúwááma íbêqa naakóní
áwáámoyakaqa anómma akoqnáá-oqtamma
wáiyé.

uyátárai-nakoma maami-qtátááqá mamá pááq-
umaraitataa ketáá aónáúnataama íráqôníq
kéiyé.’

téna agamatá-kánáábímmá kétiye.

⁴³ miráitaaq kemá keráwáqá kétima-timune.
Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa mi-kánáámá
kánatagitana móra-anna-wayukama maami-
kánááyábá íráqôn-aramma mamá pááq kéiya-
kayukama yimíniye.

44 móra-nakoma min-óqtákóní ámûraaqo metaína-nakoma wemá yubámma púbyaginiye. minnágoma móra-nakoni ámûraaqo kumína-waigoma min-nákómmá igáriq umá obamá aúqtuwaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

45 uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Pérti-wayukagaraq Ítuma waéqma itaí-áímmá timmá itáamma Ítuma yepí maqmá kítitataboata Ítaraae.

46 yemá ítátuweta Ítumma yáqtoraneta ommánibo yemá aarawaatí yáaqa ikátaae. aarawaamá téta Ítuqtaba ‘Áánûqtuni amuné-náqíye’ tewataboata ikatîq urááe.

22

aaramá iyakáiráq anón-aawakoni waéqma itaí-áímmá

¹ Ítuma keqnáámmá waéqma itaí-áímmá tiráiyé:

² “Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma móra-kinini áaikoraa uráiyé. kínimma áanikoma aaramá mayánéna itana kínima anón-aawaqa yokaa uráiyé.

³ naayóbáqá yaímma min-ááwákáqó yíno-kayukama timá yíkaraine. ánibo aáwaqa naí-kánááráqá kínima wení mayaí-wáyúkámá timáyíkáitata uréta naayóbáqô timáyíkarai-kayukama ko yááyama yiwiránéta iráámanibo mikáyúkámá íyábá íma yíkaraiye.

⁴ keqnáámmá káqo-mayai-wayukama timáyíkátuwena tiráiyé. ‘keráwáqá uréra kemá yááyarauna-wayukama maará téraq mó-tima-yimero. aáwaqa yokaa umátukaune. awai-púrúmáákáámmá kéikameq aínógaraqa naí-wámmá ikámakaune. ánibo

máqte-qtataaqa yokaa umátukaune. keráwáqá aaramá iyakaí-ááwákáq yero.' téna tiráiyee.

⁵ ááqibo mayai-wáyúkámá uréta min-áímmá mó-tima-yimemanibo mi-káyúkámá min-áíkáq itaíyábá yíbô kaitata wéyáwé umáguraae. móra-nakoma wení yópáq kóitana móra-waigoma wení mayairáq kóuraíye.

⁶ yaímma-wayukama kínima timáyíkáitata o-máyái-wáyúkámá yáqtoketa táíq kéumayiketa yíkamowata pukááe.

⁷ miráitana kínima wení ááiq-i-wayukama timáyíkáitata uréta mayai-wáyúkámá yíkamma púyó-kayukama ko yíkamma ánatatukaae. miráumatuweta yeqtí márûqa iramá agamá kaútukaae.

⁸ miráitana kínima wení mayai-wáyúkámá timá yímikaiye. 'aaramá iyakaí-ááwáqá yokaa umákaunataamanibo waayúkama yááyauna-wayukama kanaaráq íuraapoata íyinoe.

⁹ miráinaq keráwáqá anón-akaq uréire kéera waayúkama yimónáíya-kayukama yááyama yiwíqmera aaramá iyakaí-ááwákáq yero.'

¹⁰ téna kínima timátúwáitata mayai-wáyúkámá máqten-apaq wéyáwé uréta aarawaamá yimónaa-kayukama táíq uráa-kayukagaraq íráqôniq uráa-kayukagaraq mamá yoruparááe. ániibo aaramá iyakaí-náúpáqá taíbaq-wayukama ya ógikaae.

¹¹ aarawaamá maraq ya máewana kínima uténa yimónaraiye. móra-naqa aónaimma aaramá iyakaí-kánááráq íráqôn-unakaqtoma íumatokaitana aónaraiye.

¹² ániibo kínima min-náqá timá ámikaiye. 'ketí

aanábó-nákô, nôraq itaawáq emá aaramá iyakaí-kánááráq-únákáqtôma íma umátore paá maan-náúpáqá utáánô?" titana min-nákómá aamá Ítiraiye.

¹³ miráitana kínima wení mayaí-wáyúkámá maará téna timá yímikaiye. 'keráwáqá maamin-náqá yáqtoqma aiyayaakaq atáá-umatuwera máápaq márú iyaabótuwaiyana mibáq kumayuqnóbáq maíno. kumayuqnóbáq waayúkama wááqa kéyeta yíwáyaamma akégúnanoe.'

¹⁴ ítáaro. Áánûqtuma máqte-kayukama kéyaayaimanibo wemá móra-mora-waigomma aónama awaaméqá kéumaraiyoana wemá Áánûqtuma yabíkái-marupaqa uyáberaniye." téna Ítuma tiráaye.

"Títaamma táákiti-moneqa amiyo" téta ítama aónaraae.

¹⁵ Péрати-wayukama aamá ko téite umá tirááe. "ketáámá nóin-ainaq tenanataáwáq Ítumma wenáagoma íarutainataawaq yáqtoranunataabiyo?" téta tirááe.

¹⁶ ánibo yemá yaímma yeqtí iyápó-annagaraq Érôtini waayúkagaraq timáyíkáawata Ítunopaq uréta tirááe: "yirááti-nako, emá áraimma téna-naqone. ketáámá káonaunatae. ánibo emá árain-aikake aarawaamá Áánûqtuni áaimma kéyiraatene. emá móra-nakoma mirá-maara uwo tináíqtábámá aúyánámmá íma kéitaane. ímiye. emá máqte-kayukama mimórá-áin áátuqma kétima-yimene.

¹⁷ miráinaa emá keqtáá timá-timiyo. emá nóine kéteno? kanaaráq táákiti-moneqa uyátá-maqma anónakoma Títaamma aménúnataabiyo?" téta tirááe.

18 miráimanibo Ítuma yeqtí táí-yaaimma aónatuwena tiráiyē: “keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkáé. nôraq ítaráq kemmá makáqma kaónaao?”

19 keráwáqá mórāma táákiti-moneqa tiráátero.” mirá titata yemá mórā-moneqa mamá aráátirāae.

20 ánibo Ítuma yemmá ítama aónarāiyē: “maami-mónékáqá amammá waéna áwîqa waéna uráimma minnâ náawanabiyo?” téna tiráiyē.

21 ánibo yemá tirááe: “Títaannae.” téta tirááe. ánibo Ítuma timá yímikāiyē: “miráuma Títaannama kanaaráq Títaamma áméro. ánibo Áánûqtunnama Áánûqtumma áméro.” téna tiráiyē.

22 yemá min-áímmá ítátuweta iyánáaq urááe. ánibo yemá Ítumma ayuwéta kóurāae.

waayúkama pukéta itó-oqtaba yemá Ítumma ítama aónarāae.

23 mi táoqa Táátûti-wayukama Ítunopaq irááe. yemá min-ánná-wáyúkámá téta pukáa-kayukama íma kéito-owe téwaone. yemá Táátûti-wayukama iréta Ítumma ítama aónarāae.

24 yemá maará-tirāae: “yiráāti-nako, Móteti maará-tirāine. ‘mórā-nakoma wení iyápóma íma marákéna pukínanama kanaaráq ábâkoma ánáakomma maténa iyápóma akáínana awaaóní anónnáma mániye.’ tiráimanibo

25 naayóbáqá abapaké kaayaq-wátánónáámá ke-qtáábí máqe-uraane. ánibo áqnáekoma mórā-inimma mamaré máqena pukuráimanibo mórāma iyápóma íma marákáraiye. miráitana ábâkoma awaaóní ánáaqa mayákaraine.

²⁶ ábâkoma móraiq umá iyápóma íma marákáraiye. miráuma pukitana káqomma yíbâkoma mayákareta puku-puku umá ánataguraae.

²⁷ máqtemma miráumma puqmá ánatagoana anaaékaq min-íníkógáráq pukuráiyee.

²⁸ ánibo emá kéténe pukáiya-kayukama itó-ino-kanaaraqa min-íníkmá abapaké kaayaq-wátánónáábímá náawani ánáaraq mániyo? emá aónaraane. máqtemma min-ínímmá mataáne.” téta tirááe.

²⁹ ánibo Ítuma yauwéqma yemmá timá-yimena tiráiyee: “keráwáqá Áánûqtuni wataá agamatá-kánnáábímmá íyaq aónaraao? ánibo keráwáqá Áánûqtuni akoqnaágaraqa íyaq aónaraao? miráitaq keráwáqá yobonaabo-áímmá kété.

³⁰ pukáa-kayukama itó-i-kanaaraqa aaramá íma mayéta aaraukárîq í-watáámá ítinoe. ímiye. yemá paá Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukaraa umá mánoe.

³¹ miráimanibo pukáapike itó-inon-aimma keráwáqá ítama aónanaae. maamin-áímmá Áánûqtuma naayóbáqá timá tímikaimma íyaq ítaraao? Áánûqtuma maará-tiraine.

³² ‘naayóbáqá ibêkaraqa kemá Áabaraani Áánûqtue. wení árâaqa Ááitekima Yáakoboma kemá yeqtí Áánûqtumune.’ miráuma matúq-matuq umá mái-auwaraiqtaba pukáiya-kayukama yeqtí Áánûqtuma íma maíye. ímiye. wemá minná waayúkama pukáamanibo paá matúq-matuq umá yúwaraa-kayukati Áánûqtue.” téna tiráiyee.

³³ aarawaamá min-áímmá ítátuweta Ítun áayaba

iyánáaq urááe.

Áánûqtuni áqnáabaq-amaan-aine.

³⁴ min-áíqtábámá Ítuma Táátûti-wayukati yóyauqa mamá aúyaqyikariye. ánibo yemá Péрати-wayukama minná itáá eta wenamakaq ya áíkutaee.

³⁵ ánibo mi-káyúkátí aúkápimma mórama ámáan-aimma Ítarai-naqa máena Ítumma makáqma aónéna maará téna Ítama aónariye:

³⁶ “yirááti-nako, nóin-amaan-aikowaq káqon-amaan-aimma uyátá-maqma anómma wáiyó?” téna Ítama aónariye.

³⁷ ánibo Ítuma timá ámikaiye: “uyátárai-naqtaba tikaíno. Áánûqtumma máqte-tugaraq máqten-aaikaraq máqte-tuyanakaraq áméro.

³⁸ maamin-ámáán-áímmá minná uyátá-maqma anómma katekoé.

³⁹ ánibo anaaékaq-amaan-aikoma mórai q uráiyé. minnágoma mirá-uraiye. ‘kenamááríq keráwáqtábá tíkáiniq umá mórai q umá móra náayubi keqtimakaq maíyayuyaba tikaínaq kaayoné umáyíkáaro.’

⁴⁰ maami-kááyáq-ámáán-áíkómá Mótetini ámáan-aikaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraqa yeqtí yáaimma ábokaa umá wáiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma Péрати-wayukaraq “Metáiyama yauwéqma ti-wiráí-náre” téna Ítama aónariye.

⁴¹ yemá Péрати-wayukama paá áíkumareta máawana Ítuma maará téna Ítama yimónariye:

⁴² “Metáiyaqtabama keráwáqá nóine kéteo? wé náawani iyápó-annabikene kéteo?” titata ánibo yé

timá ámikaae: “Tébitini iyápó-annabike-nakoe.” téta tirááe.

⁴³ mikáké Ítuma timá yímikaiye: “kanaaráqîbo nôraq itanawáq Aokaq-Áágómá titana Tébitimma anaaékaq yínîn-nakoqtaba ‘uyátárai-nakoe’ tiráiyô naayóbáqá Tébiti maará-tiráine.

⁴⁴ ‘ketí uyátárai-nakomma uyátárai-nakoma maará téna timá ámikaiye. emá ketiyáánurapaq maraq márenaq anaaékaqa kemá ení namuro-wáyúkámá enaítuq aménáápáq yikánúne. téna tiráine.

⁴⁵ Tébitima wenamáárîq ‘uyátárai-nako’ tiráimanibo Tébitima naayóbáqá pukuráine. ánibo náaraq itanawáq wemá Tébitin-annabikema anaaékaq kanaaráq yíníyô?” téna Ítuma tiráiyé.

⁴⁶ móra-nakoma maamin-áikáqá Ítumma íma timá ámikaiye. ánibo mi-kánááráqá yemá áaimma átáma Ítuni áaqa ikatéta anaaékaqa móra-aimma íma Ítukaqa ítama aónaraae.

23

yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraqa yeqtí yáaimma

¹ anaaékaqa Ítuma aarawaagáráq wení iyápó-annagaraq watáama timá-yimena

² maará-tiraiye: “aammá aúmatan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraqa Mótetini ámáan-aimma ítaraa-kayukae.

³ miráitata máqten-aimma yemá timá tímemma keráwáqá ítama arutéraq anaaé waránómanibo yemá oníkaa íoro. yemá netuq-áímmá kététemanibo yemá mín-áímmá íma anaaé kéwaraae.

4 yeqti wataarake yemá anón-ataanamma atáá-uma waayúkati yíbúkaq káqyiketamanibo yemá móra iyáamma ánékuqma waayúkama yíwáqnaa umá yiráátéta ummaa-yátááqá mayaíyábá íma kéitaae.

5 yemá máqte-qtataariq ommá minnâ waabá-káyúkámá timónaigaae téta mirá kéoe. waayúkama yeqti íráqôn-aaimma aónaamma Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábíké yaímma-wataama agatuwéta yúwáayakaq káqtoraae. ayáqtááq-waqtoma marabí yuyu umá kéitoraee.

6 yemá omáq-óní aáwakoni-amakaq íráqô-kannaaraqa máiyaba kényikaitata yirááti-naupaqa yenamáa aokaq-ábíqtátáráq máiyaba kényikaiye.

7 waabá-káyúkátí aúkápimma yeqtábá ‘anónako’ ‘yirááti-nako’ téta tíyábá ôriq umá kényikaiye.

8 miráimanibo waayúkama keráwáqtábá ‘yirááti-nare’ ítero. ímiye. kímora-nakoma keráwáqtí tirááti-naqa maínaq keráwáqá paá ábâqawaaraa umá máero. Pérati-wayukama mirá kéoe.

9 ááqibo móra maa-márábíké anón-nakoqtaba ‘keti-boé’ ítero. ímiye. paá kímora-naqa Áánûqtuma keqti-bobóana wení márûpaq máiyé.

10 ánibo keráwáqtábámá ‘áqnáabaq-nare’ ítero. ímiye. keráwáqtí áqnáabaq-naqa kímora máimma Metáiya yauwéqmataa tiwiráí-naré.

11 miráimanibo keráwáqtí aúkápíke anón-nakoma paá keráwáqtí mayaí-náqá maíno.

12 móra-nakoma wení áwîqa múte yauwína-nakoma anaaékaqa wení áwîkoma pááqyamma wániye. ánibo móra-nakoma wení áwîqa mamé kumína-nakoma wemá anaaékaqa anón-awîqa mayániye.

yirááti-wayukama táí-aimma tarôq oqtábá Ítuma timá yímikaiye.

13 keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáraré. aarawaatí yóípimma Áánûqtuma yabíkái-qtataakomma oqtamá káuyaraae. keráwáqá kenamáárîq íma kémayaae. ániibo aarawaamá mayánéta kéomma minná keráwáqá íma iyúwááwata kémayaae.

14 keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáraré. ketoq-nóínítí naammá kémayeq waabá-káyúkátí yaákaqa keráwáqá ayáqtáaq-nunamumma kéte. miráipoaq keráwáqá árainmma anómma táí-meyamma mayánoe.

15 keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukama keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáraré. keráwáqá únópínábi paá-marabaqa uréire kéeq móra-naqa awíqma keráwáqtí iyápó-annama káurakaae. miráimanibo keráwáqá wemmá uyátá-maqma táí-aapi mamá kákaae. min-nákómá keráwáqtí iyápó-annama aúkuraipoaqa wemmá keráwáqá mamá iramá káiq-kaiq inírábí-wí-náqá káurakaamma miráuma keráwákáá kéoe.

16 keráwáqá túramma karoparáitaq káqo-yuma aammá yiráátine kéo-kayukama atéráaro. keráwáqá árain-aimma timá akoqnáá kéomanibo íkewaraae. keráwáqá maará téq káyiraate. miraráá umá móra-nakoma aokaq-nákóní áwîqa yéna yanaané téna akoqnáá íma immá 'paátataaqiye' kétémanibo móra-nakoma áwáárara kai-qtátááqá aokaq-náúpáqtábá

téna yanaan-áímmá timá akoqnáá ínna-nakoma kanaaráq tiniq íno.

17 keráwáqá aíbôqnaaboq umá túramma karopágurai-kayukae. nói-qtataaraq uyátá-maqma anómma wáiyó? aokaq-náúpáké áwáárara kai-qtátáákóáq anó-monoq-naupaqa áwáárara kai-qtátááqá mamá aokariq immá minnâ uyátá-maqma anónabiyo?

18 ánibo keráwáqá maará téq kéyiraate. móra-nakoma Áánûqtukaq amí-yátááqá amí-yáárégóní áwîqa yamá yanaané téna akoqnáá innama paátataare. miráimanibo amí-yátááqá amí-yááréráq wáinanama téna áwîqa yamá yanaa akoqnáá ínna-waigoma kanaaráq tínaiq íno.

19 keráwáqá túgaroqa mááe. nói-qtataaraq anómma wáiyó? Áánûqtukaq amí-yátááráq uyátá-maqma anómma wái amí-yááréráq aokaq-náúpáq wái-taregoaq uyátá-maqma minnâ anónabiyo?

20 miráitana móra-nakoma Áánûqtukaq amí-yááréyábá yanaa áwîqa yamá akoqnáá éna áraine ténama wemá yaarerákáráq máqte-qtataaqa wái-qtataakaraq wenáama mamá akoqnáá kéiyé.

21 ánibo móra-nakoma aokaq-nákóní áwîqa yanaa yamá áraine téna akoqnáá énama anó-monoq-nakaraq aanábómá Áánûqtutabagaraq wenáama timá akoqnáá kéiyé.

22 ánibo móra-nakoma Áánûqtuni márûpare téna áwîqa yátuwena yanaané téna árain-aimma timá akoqnáá immá minnâ Áánûqtuni abíqtátágáráq min-náqá abíqtátáráqô mái-nakokaraq wenáama timá akoqnáá kéiyé. keráwáqá túyánámmá kéite paátataare te-qtátáákómá minnâ akoqnáá-

yataaqiye.

23 keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáraré. máqte-qtataaqa yópikén-ááwáqá tiyáákabike yaímma móra-aukapaqa Áánûqtukaq kámemanibo keráwáqá anón-amaan-aimma máqtepaq yukáama miráuma uyátá-maqma anómma anó-kayukarakaraq pááqya-kayukarakaraq arupú-aain-aikaraq kaayoné-áíkáráq itáíq-itaiq umá arummá amí-áíkáráq íkéwaraae. maamin-ámáán-áímmá íma yuwainópoaq máqten-amaan-aimma paá warainoe.

24 keráwáqá túramma karoparáitaq káqo-yuma aammá yiráátineq kéoe. keráwáqá waatimmá nawíkaiyaba ítíkaitaq aáwapike kugétama kéyuwaamanibo pógoma keráwáqtí aáwapi uréire immá íkaonaae.” téna waéqma itaí-áípi tiráiyé.

25 keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkáé. keráwáqá nommá nai-náwígónábi aáwaqa ikánai-taapekomma amegaa-áúrác tete oníkáá umá íráqôniq kéowata kétimonaamanibo keráwáqtí tirunóbáqá ááíqá í-yátáákáráq aúyababa umá mayai-yátááqá keráwápímmá ógikaiye.

26 keráwáqá Péрати-wayukao, keráwáqá túramma karoparái-kayukae. áqnáabaq-yataaqa keráwáqtí tirunóbákémá miráuma nommá nai-náwíbíkékáá umá araatamma tete íyana amegaa-áúgógáráqá íráqôniq íno.

27 keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkámá mááe. keráwáqá miráuma

pukáa-kayukati aúge-mararaakaa urái-kayukamoe. amegaa-áúráqá íráqôniq umá wáipoata waayúkama aónainobo arunóbáqá pukáa-kayukati iyáátákaraq kabiramá táwígoniq i-qtátááqá ógikaiye.

28 keráwákáráqá mórariq urááe. waayúkama keráwáqtí amegaa-túráq káoneta keráwáqá arupú-wayukawaq máawaa kétémanibo keráwáqtí tirunóbáqá kaaqaari-ti-ááímmá waéna ámáan-aimma aratí-ááímmá ógikaiye.

yirááti-wayukama táí-meyamma mayánóqtaba Ítuma tiráíye.

29 keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkámá mááe. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá naayóbáq pukáa-kayukayaba íráqô-mararaamma tarôq kéumayikeqa arupú-wayukati-mararaakaaq íráqôniq umá wíráatima kéumayikaae.

30 ánibo keráwáqá maará kéte. 'ketáámá naayóbáqá tináábútááma máqe uráá-kanaaraqo máqe uráunarakaa kanaaráq ketáámá íma yíwáqnaa onatataá amuné-wáyúkámá yíkamma puínéta oné.' téq

31 min-áímmô kétéma minná keráwáqá keráwáqtí táaimma abarokáq umá kétéma keráwáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma utai-ánnábíké-káyúkámóe.

32 kanaaráq keráwáqtí tináábútááti yáaimma áaimma átáma paá miráuma ánataaro.

33 keráwáqá íraakabayaakáráq íraakabayaakóni áráakaware. Áánûqtuma ítama yainéna Tááqtaani-marupaq iramá káíq-kaiq in-áúkápáq yawááq

umátikaniye. náaraq umáwaq péqmare kóiyana ítama yaináí-yátáákómá íma yáqtoraniyo? ímiye. keráwáqá íma péqmareq kóinoe.

³⁴ miráinaq keráwáqá ítáaro. kemá Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq aamá ítaraa-kayukagaraq yirááti-wayukagaraq timáyíkáánata keráwáqtôpaq wínóe. yeqtí aúkápikema yaímma-wayukama keráwáqá yíkamiyata képuiaq yaímma-wayukama kaapaq-yátáq yíkamma kéiyikeq yaímma-wayukama keráwáqtí yirááti-naupaqa tebûqa yimínóe. ániibo mirágêq yemmá móra-marukake waqmá káqo-marupaq iyuwánóe.

³⁵ miráinana arupú-wayukama maa-márábí máriyata yíkamma pukáiya-kayukati anónnáma máqtemma minná keráwápi wániye. owé. arupú-naqa Éboma pukáikake yéqéna Tékaráiyama Berekáiyani áanikomma anó-monoq-naupaqa Áánûqtukaq amí-yáárégáráq waayúkama máirakaraq aúkápi ikákaane. aúkápi ikámówana pukáimma mi-wágóní anónnáma keráwápi aráápama wániye.

³⁶ kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. máqtemma mi-wágóní anónnáma maannáma íbêqo máa-kayukama táí-meyamma mayánóe.

Ítuma Yérútáárebaq ibiqá yakáiyé.

³⁷ keráwáqá Yérútáárebaq-wayukao. keráwáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma kébuyeq keráwáqtôpaq Áánûqtuma mayaí-wáyúkámá timáyíkáí-kayukama óqtatanapo kéyikamoe. netuqyaa-kánáámá keráwáqá mamá kokórigoma

áráákawaqa aáyanobataa áíkuinikaa umá áíkutikanaae téq túnnamanibo keráwáqá minnáyaba íma kétéikaiye.

³⁸ keráwáqá ítáaro. íbêqa keráwáqtí márúqa yuwéq paábaq kóiyana paá-maruqa wániye.

³⁹ owé. kemá maará téq keráwáqá kétima-timune. keráwáqá ókaraq kemmá ítimoneq anaaékaqa maará tínoe. ‘maan-náqá uyátárai-nakoni áwíkaq i-náqá Áánûqtuo, wemmá íráqôniq umákaao. téq tínoe. mi táoqa ókaraq kemmá timónanoe.’ téna Ítuma tiráiyé.

24

“anó-monoq-namma táíq íniye” téna Ítuma tiráiyé.

¹ Ítuma anó-monoq-naupake yuwéna kóitata wení iyápó-annama wenôpaq irááe. yemá Ítumma yaímma anó-monoq-namma arááatineta uráámanibo

² Ítuma yauwéqma timá-yimena tiráiyé: “keráwáqá maami-máqté-qtátááqá aónaraao? kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. yemá káqomma móra-oqtamma íma yuwaíyana maan-óqtákóní ámûraaqa káqon-oqtamma wániye. namuro-wáyúkámá maamin-óqtámmá máqtepaq yubámma paábaq yuwánóe.” téna Ítuma tiráiyé.

netuqyaan-úmmáá-yátááqá pááq ínîqtaba Ítuma tiráiyé.

³ Óríbêti-anuraq máitata wení iyápó-annama yenamáa Ítunopaq iréta tirááe: “emá keqtáa timá-timiyo. min-óqtámmá paábaq yubámma yuwánô-kanaama nói-kanaararaq mi-qtátááqá pááq ínîyô? nóin-awaameraq áqnáabaqa pááq ínataa ketáa

káonetaa emá yauwéqma kéguminana maa-márámá ánatanena kéiyé tenúnataabiyo?” téta wení iyápó-annama tirááe.

⁴ Ítuma yauwéqma yemmá timá-yimena tiráiyé: “keráwáqá atéráaro. móra-nakoma keráwáqá kaaqaari-áímmá timá-timena makatínéna íniye.

⁵ netuqyaa-káyúkámá iréta ketíwîkaq iréta maará tínoe. ‘kemá Metáiyama yauwéqma yiwirái-náqúne’ kététa aarawaamá kaaqaari-áímmá timá-yimeta yemmá makatínoe.

⁶ ániibo keráwáqá ááíqá éta aamá karaíyamma itéq ááíqá kéiyaq uwáá-aimma itánóe. keráwáqá atéráaro! minnáyabama íma iyánáaqa oro. mirá-qtátááqá pááq ínimanibo aqtó-kánáámá íma wániye.

⁷ móra-anna-wayukama káqon-anna-wayukama ááíqá umáyikanoe. miráiyata móra-kinini waayúkama móra-kinini waayúkate ááíqá ínóe. yaímma-aukapaqa waayúkama anómma yáyayaba kéiyata anómma márúma yorániye.

⁸ mi-maqté-qtátáákómá miráuma aaragómá iyápó marakánéna itana áqnáabaq aíqa iníkáá íniye.

⁹ mi-kánáaráqá kéráwáqá tíq í-yátááqá timéta ummaa-yátááqá timéta tíkamma utánóe. miráiyata ketíwîqa keráwápi wáipoata máqtemma aarawaamá ítama táíq umátikainoe. minná ketíwîqa keráwápi wáipoata mirá-inoe.

¹⁰ ániibo mi-kánáaráqá netuqyaa-káyúkámá itáíq-itaiq umá arummá amí-yátááqá yuwéta yíbbâqawaamma mamá namuro-wáyúkátí iyáápi maréta yegaráqá namuroîq umáyiketa ítama táíq umáyikanoe.

11 ánibo kaaqaari-ámúné-wáyúkámá netuqyaa pááq uréta taígani-kayukama makatínoe.

12 táí-aaikoma anómma pááq kéinata taíbaq-wayukama kaayoné-yátááqá yuqmá ánatanoe.

13 miráimanibo móra-nakoma akoqnáá umá máqena aqtó-kánááráq kekáq aúyánámmá iténa kémainana wemmá Áánûqtuma yawwéqma awirániye.

14 máqte-marabaqa Áánûqtuma yabíkái-qtataakoni aúgemma átê-wataama abarokáq timáeta wéyáwé umátuwaiyata máqten-anna-wayukama kéitaiyana mi táoqa aqtó-kánáámá pááq íniye.

anómma táí-yataaqa pááq íniye.

15 ánibo anómma táíq í-yátááqá aokaq-márúkáq itó-urinaq aónainomma naayóbáqá Áánûqtuni amuné-náqá Táánioma tirái-qtataaqa áraimma pááq íniye. náawabi maamin-áímmá yorauténama wemá aúyánámmá ítama arutaíno.

16 maami-kánááráqá aarawaamá Yúriabaq máraiya-kayukama péqmareta anubaq kóoro.

17 ánibo móra-nakoma márûkaq yaúbama máqé-ina-waigoma óqa íma wení naaúpaq uyábékéna táítawaa-yataaqa mayaíno.

18 ánibo móra-nakoma yópáq máqé-ina-nakoma íma yawwéqma uténa wení kúberai-unamma mayaíno.

19 mi-kánááráqá yímûkaraq-noinimma iyápóma náámma kéyime-noinikaraq tirunô.

20 keráwáqá mi-kánááráqá nunamummá téqa yaugi-kánáárárábi Tabaatiráqá táaqa kaínaq íma pékinoe.

²¹ mi-kánááráqá uyátá-maqma anómma ummaa-yátááqá pááq íniye. naayóbáqá aúge-marama pááq-uraikaqa yéqéna íbêkaraq mirán-úmmáá-yátááqá íma pááq uráine. ánibo anaaékakaraqa mirán-úmmáá-yátááqá móragaraq íma wániye.

²² Áánûqtuma mi-kánáámá íma mamá awaararîq ínatama máqtemma aarawaamá aúyokinoe. miráimanibo Áánûqtuma aarawaamá awaaméqá umáyíkárenaboana aúyánámmá ítaraiye. miráitana Áánûqtuma maami-kánáámá mamá awaararîq kéiye.

²³ mi-kánááráqá móra-nakoma téna “aónaaro. Metáiyama yauwéqma tiwirai-náqá maa máiye. merapaq máiye” tínaqa keráwáqá min-áímmá íma ítáaro.

²⁴ ánibo yaímma kaaqaari-Metáiyágáráq kaagaari-ámúné-wáyúkámá itó éta anón-awaameq-yataaqa tarôq éta ókon-okomma mayaímá mayánóe. yemá mirá étama Áánûqtuma yiwíkai-kayukama wenôpake makatéta paábaq waqmá tiyuwánoe.

²⁵ ítáaro. maaminnáma pááq ínîqtaba keráwáqá tímá tímikaune.

²⁶ miráinata yemá téta “aónaaro. Metáiyama waayúka íma máa-kaqmaapaq máiye.” tíyaqa keráwáqá min-áúkápáqá íoro. ánibo yemá téta “aónaaro. wemá maabáq aúpáq máiye.” tíyaqa yeqtáama íma ítáaro.

²⁷ aabayákáq aabáyuraa yoqména yáútínikaa umá páátákáá kemá Waayúkagon Áráaqa kumónúne.

²⁸ pukáa-kayukati arááq-yuma wáipaqa akikígómá ya áíkuiniye.

anaaékaq Waayúkagoni Áráaqa Ítuma kumíniye.

29 mi-kánáágóní ummaa-yátááqá ánataginana páátákáá aabaúgoma mamá kumayuqá káurainana wíyomma wíyokoma íma kamá kétagainana aabayákákémá yaímma wiyóqá yaráqmena kumínatama tébakaq aabayákáqá wáiya-qtataakoma yaráqma pípeban umáginoe.

30 mi-kánááráqá Waayúkagon Áráakoni awaaméqá aabayákáq pááq kéinana maa-márábín-ánná-wáyúkámá yáaqa kégainata ibiqá keyareta waayúkagoni Áráaqa Áánûqtunopake konnákóní ámûraaq kéguminata aónainomma akoqnáágaraq tágama-yataakaraq kumíniye.

31 ánibo weróq-anabike anókaq yúgayaiyana anómma áama anó-kaapaukaa kétinata wení kaqtó-wayukama Áánûqtunopake timáyikainata wetábá awaaméqá umáyíkaraina-wayukama mamá áíkuinoe. ánibo yemá máqte-maragoni aqtóbáké yiwiránóe.

yaamá minnâ kanaamá aónama yainá-yáé.

32 keráwáqá píki arakaráq-yaráq aónaaro. amagómá anommá wáitana aúgen-anama keyaitaq keráwáqá káonaae íbêqa íráqôn-abayaqa téna aaqá kánéna kéiye.

33 miráraa umá anaaékaqa máqte-qtataaqa pááq ínimma keráwáqá mikáq aónainoe. áaimma átama Waayúkagoni Áráaqa kumínî-kanaagoma waaqókáq wáiyé.

34 keráwáqá kemá áraimma kétima-timune. maamin-ánnámá íma pukáiyana maami-máqté-qtátááqá pááq íniye.

35 aabaya-márúkáráq maragáráqá ánatanimanibo ketáama íma ánataniye.” téna Ítuma tiráiyé.

móra-nakoma nóin-aabauwabi kanaamá íma kéitaiye.

36 Ítuma óq-aimma tiráiyé: “móra-nakoma mi-kánááyábámá íma kéitaiye. Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukagaraqa Áánûqtuni áanikogaraq íma kéitaae. aboámá Áánûqtu wenamáa minnáyabama kéitaiye.

37 naayóbáqá Nóaani kanaaráqá táí-aaimma tarôq uráamma mórai q umá mirán-ááímmá Waayúkagon Áráaqa yauwéqma kumínî-kanaaraqa tarôq ínoe.

38 naayóbáqá anó-nomma íautaikaqa yemá anón-aawaqa néta aibôq-nomma néta aaramá mayéta aaraukárîq í-wátáámá téta miráuqte kéuyowana Nóaama wení únópí-káárébí uyábékaiye.

39 yemá minnáyaba yúyánámmá íma itéta paá miráuma máawana anó-nomma auténa máqtemma aarawaamá yawááq-umatukaiye. Waayúkagon-Araaqa yauwéqma kumínî-kanaaraqa mirá-inoe.

40 mi-kánáaráqá kaayaq-nákámá yópí máqe-iyana koratama Áánûqtuma móra-naqa awiréna móra-naqa ayuwániye.

41 mórai q umá kaayaq-íníkorátá yammá anémáiyapikema Áánûqtuma móra-inimma káwirena móra-inimma mikáq ayuwániye.

42 miráinaq keráwáqá atéráaro! keráwáqtí anómma uyátárai-naqa kumínî-kanaama íma kéitaae.

43 keráwáqá maamináyaba túyánámmá itáaro. naakóní aanábó-nákómá itáinama moyá-náqá nói-kanaararabi yíné ínama wemá íma aúma

wainímanibo wemá paá itó-uma máena wení naakáqá yabíqtuwena mániye.

⁴⁴ Waayúkagoni Áráaqa móra-kanaaraq íma kumíniye tíya-kanaaraq kumíniye. miráinaq keráwákáráq yokaa oro.

tái-mayai-nakaraq íráqô-mayai-nakoratai waéqma itai-áímmá

⁴⁵ móra-mayai-nakoma íráqón-auyanamma wáitana wení mayairáqá yabíqma kárutaitanaboana anókawaa-nakoma min-nákóqtábá wení yaímma mayai-wáyúkágáráq yabíkéna wení kanaaráq aáwaqa yimíkáae tíniye.

⁴⁶ anaaékaqa wení anón-nakoma yauwéqma iréna min-náqá aónáinama naayóbáqô timá ámikainaiqo énama kanaaráq mi-máyái-nákómá amuqá ôriq umá maráiniye.

⁴⁷ kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. mi-máyái-nákómmá wení anón-nakoma téna “emá ketí máqte-qtataakaq anómma yabíqma mááo.” téna timákaniye.

⁴⁸ miráimanibo mi-tái-máyái-nákómá wení áyaqnoabaqa téna ‘ketí anón-nakoma páátákáá yauweréna íyiniye.’ kétena

⁴⁹ wení móra-mayai-wayukama áaimma átama kényikamena anón-aawaqa kénena aíbôq-nomma naakáyúkátê aíbôq-nomma kénena neginaagí kéena

⁵⁰ mi-máyái-nákómá wení anón-nakoma yíniye téna aúyánámmá íma ítáina-kanaaraq yíniye.

⁵¹ miráitana mi-máyái-nákóní anón-naqa iréna min-nákómmá mamá táíq umá kátuwena mamá kaayaq-yóyáúkáráq-wáyúkátê táí-meyamma mayániye. miráitana wemá min-áúkápáqá máena

wááqa yéna áwayaamma akégúnaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

25

tiyááka-noinaaruti waéqma itai-áímmá

¹ Ítuma óqa waéqma itai-áímmá tiráiyé: “maami-kánáaráqá Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma kumína-kanaama miráuma tiyáákaa-noinaaruraa uráiyé. móra-naqa íbêqa aaramá máyái-nakoma yínéna miráitata min-nóináárúmá yeqtí-ómmá kúraqme uréta aapaké min-náqá ko awíqme yínéta urááe.

² ánibo móra-tiyaapaq-noinaaruma aíbôqnaabooq owata móra-tiyaapaq-noinaaruma áá itéta yúyánámmá íráqôniq umá ítaraae.

³ aíbôqnaabooq o-nóináárúmá ómmá kúrari-yataaqa mamé yemánibo matawé-nokaraq íma maméta irááe.

⁴ miráimanibo yúyánámmô itáa-noinaaruma yemá yeqtí áráamubima matawé-nokaraq aqtíma matoréta irááe.

⁵ minnámo aaramá máyái-naqa paátákáámá íma itana máqte-noinaaruti yúrakoma yúgábaaq itata yúmá wagurááe.

⁶ nokáán-aukaama móra-nakoma ááyama tiráiyé. ‘aaramô mayái-náqá áqa iyé. ánibo keráwáqá aapaké ko awíqmera yero.’ téna tiráiyé.

⁷ min-nóináárúmá máqtepaq itó-ureta yeqtí ómmá mamá yokaa urááe.

⁸ ánibo yemá aíbôqnaabooq o-nóináárúmá aa ítaraa-noinaaruma tímá yímikaae. ‘keráwáqá matawé-nomma yaímma tíméro. ketáái ókómá putíkinena kéiyé’. téta tirááe.

9 ániibo aa ítaraa-noinaaruma yauwéqma timá yímikaae. ‘ímiye. maami-mátáwé-nókómá keqtaágáráq keráwákáráqá íma umaatátikaniqtaae. keráwáqá kanaaráq títúwaapaq uréra meyanîq oro.’ téta tirááe.

10 ániibo min-nóináárúmá títúwaapake meyanîq ínéta kóuraawana aaramô máyái-naqa iráiyee. miráitata yokaa umáreta máqeo-noinaaruma min-nákógáráq anón-aawaqo yokaa umáráa-naupaq uyábékuraae. miráowana oqtagómá aúyakuraiye.

11 anaaékaqa tébakaq-noinaaruma iréta tirááe. ‘uyátárai-nako, uyátárai-nako, emá keqtaá oqtamá ítikaa.’ téta tirááe.

12 miráitana uyátárai-nakoma tiráiyee. ‘kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. kemá keráwáqá ítimonaraune.’ téna tiráiyee.

13 miráinaq keráwáqá atéráaro! nói-kanaawabi nóin-aabaurarabiyo keráwáqá íma kéitaae.” téna Ítuma waéqma itaí-áipí tiráiyee.

mayái-wáyúkáma amuq-yáúgáráq máyáa-waigoni waéqma itaí-áiné.

14 káqomma waéqma itaí-áímmá Ítuma tiráiyee: “móra-nakoma óq-aukapaq ayáqtááq-amma wínéna iníkáá kéena miráitana min-nákómá wení mayái-wáyúkámá yááyarena wení máqte-qtataaqa iyáápi makáiyee.

15 min-nákómá móra-mora-mayai-wayukati yáainaa akoqnáama aónawaaena wení móneqa yáátáá umá yímikaiye. ániibo móra-waigomma miráuma netuqyaa-mónéqá (5,000) aména móra-waigomma

miráuma netuqyaa-mónéqá (2,000) aména móra-waigomma miráuma netuqyaammá (1,000) aména uráiyé. miráuma yímiqtuwéna wemá kóuraiyé.

¹⁶ miráumatuwéna kóitatama netuqyaa-mónéqô (5,000) máyái-nakoma páátákáá uréna minnárake móneq-mayaima maténa amuq-yáú má miráuma káqomma ámûraaq netuqyaa-mónéqá (5,000) matáiyé.

¹⁷ ánibo móra-nakoma netuqyaa-mónéqô (2,000) máyái-nakoma wegáráq amuq-yáú má miráuma mímónékáké mayaímá maténa káqomma netuqyaa-mónéqá amuq-yáú má (2,000) ámûraaq matáiyé.

¹⁸ miráitana móra-waigoma netuqyaa-mónéqá (1,000) matái-nakoma marabí maiqá mó-ukéna wení anó-nakoni móneqa aúpáq utamákaraiyé.

¹⁹ ayáqtáá-kanaama kóitana anaaékaqa mímáyái-nóiyápótí anó-naqa yauwéqma iráiyé. miráitana wemá naayóbáqá móneqa yímikai-kayukate watáama timá arutánéna uráiyé.

²⁰ ánibo min-nákómá móneqa miráuma netuqyaa-mónéqá (5,000) matái-nakoma iréna wení móneqa (5,000) amuq-yáúgáráq (5,000) mamé iréna tiráiyé. ‘uyátárai-nako, emá netuqyaa-mónéqá miráuma (5,000) tímikaanamiyé. aónaao. íbêqa minnárake mayaímá matéq amuq-yáú má káqomma 5,000 matáune.’ téna tiráiyé.

²¹ wení anó-nakoma timá ámikaiyé. ‘emá amúna-yataaqa yabíqma akoqnáá kée íráqô-mayai-naqa máane. maa pááqyaa-qtataakaraq yabíqma akoqnáá uráánaboq kemá emmá anó-qtataaqtaba yabi íkáae téq kawáámá kémayamune. maabáq iyo. emá ení anó-nakote amuqá kémare iyo.’ téna tiráiyé.

²² keqnaámmá káqo-nakoma netuqyaa-mónéqá (2,000) matái-nakogaraq iréna tiráiyé. ‘uyátáráana-nako, emá naayóbáqá netuqyaa-mónéqá (2,000) tímikaanae. aónaao. íbêqa minnárake móneq-mayaima matéq amuq-yáúmá káqomma 2,000 matáune.’ téna tiráiyé.

²³ ánibo wení anó-nakoma tiráiyé. ‘emmá amúna-yataaqa yabíqma akoqnaá kée íraqô-mayai-naqa máane. maa pááqya-qtataakaraq yabíqma akoqnaá uráánaboq kemá emmá anó-qtataaqtaba yabi íkáae téq kawáámá kémayamune. maabáq iyo. emá ení anó-nakote amuqá maqmé iyo.’ téna tiráiyé.

²⁴ ánibo móra-naqa netuqyaa-mónéqá (1,000) matái-nakoma wegáraq iréna maará-tiraiyé. ‘uyátáráana-nako, kemá emmá aónaraune. iragayá-náqône. káqo-nakoma yómmá yoqmaráimma ábû kai-kánáaraqá kémayaane. ánibo káqo-nakoma móra-aukapaq-marabima ánáyumma uqmaráipikemma arammá kégutone.

²⁵ miráitana kemmá táaqa kaitaq ení móneqa maranóbáq utamákaune. aónaao. ennámá maa waíbo mayaa.’ téna tiráiyé.

²⁶ miráimanibo wení anó-nakoma maará téna tímá ámikaiyé. ‘emá táí-mayai-naqone. emá ayáátamma íguyona-naqone. áraimma tímónaraane káqo-wama yómmá yoqmaráipike aáwaqa kémayeq káqo-nakoma móra-aukapaq-marabi ánáyumma yuqmaráipike arammá kégutune. mirá kéuno?’

²⁷ kanaaráqíbo nôraq itaawáq ketí móneqa móneq-naupaq íma tíkaraano? miráitaq kemá yauwéqma iréq ketí mónekaraq yaímma amuq-yáúgáraqá matáune.

²⁸ kanaaráq íbêqa keráwáqá maami-mónéqá

1,000 yabíma maan-nákómá móneqa 10,000 makái-nakomma áméro.

²⁹ minnâ máqte-kayukama matokáiya-kayukama min-ámúrááq ókaraq yimínata mayánóe. miráimanibo móra-nakoma pááqya-qtataaqo matokáina-nakomma wenôpake yabímayaniye.

³⁰ ánibo maami-tái-máyái-náqá waqma máápaq kumayuqnóbáq yúwáaro. miráinata min-áúkápáqá wááqa anómma yéta yíwayaamma akégúnainoe. téna anó-nakoma tiráiyé.” téna Ítuma maami waéqma itaí-áípi tiráiyé.

Waayúkagoni Áráaqa Ítuma máqten-anna-wayukama mamá yainániye.

³¹ ókaraq Ítuma tiráiyé: “anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa wení tágama-yataakaraq kínima máena kumínata máqtemma wení kaqtó-wayukagaraq Áánûqtunopake kumínómma mi-kánááráqá anón-akoqnaagaraq wemá yabíkáin-abiqtataraq mániye.

³² ánibo máqten-anna-wayukama aúbáq ya áikuinoe. wemá yaímma kaayaq-ánnáiq umáyikena miráuma tipi-típi-kawaa-nakoma tipi-típima yaímma merapaq akéna mémema maabáq akéna iníkáá íniye.

³³ wemá tipi-típi-annama áiqma ayáánurapaq yikéna méme-annama áiqma ayáánepaq yikániye.

³⁴ miráinana Waayúkagoni Áráaqa anó-kinimma máena ayáánurapaqo maíya-kayukama maará téna timá-yiminiye. ‘yero. ketibommá akái-kayukao, keráwáqti waaroqá ketibonôpake ya máyáaro. naayóbáqá maa-máramá aúgemma pááq kéitana

ketibomá keráwáqtí márûqa tarôq umá yokaa umátíkátuwena keráwáqá aúyataraine.

³⁵ naayóbáqá kemá táayaba kéunaq keráwáqá aáwaqa tímikaane. kemmá nonáá tíkáitaq nommá tímikaane. kemá káqo-marupake-napoq keráwáqá tiwíqme keráwáqtí naaópaq urááne.

³⁶ kemá wáqtôma íma itokáunaq wáqtôma tímikaane. kemmá karímá tíkáitaq mamá íráqôniq umátíkaraane. kemá ánná-naupaqa máunaq ya timónaranne.

³⁷ miráinata yemá arupú-wayukama maará téta Waayúkagon-Araakomma yauwéqma timá áminoe. ‘uyátaráana-nako, emá nói-kanaararaq ááyabama kéonataawaq aáwaqa ámikaunataabiyo?’ nói-kanaararaq nonáá ákáitataa nommá ámikaunataabiyo?’

³⁸ minnáyaba ítama aónainoe. ‘nói-kanaararaq ketáámá aónáunataama emá káqo-marupake-napoataa ketáámá awíqmetaa ketáái-naupaqa íráunataabiyo? ánibo nói-kanaararaq ení wáqtôma íma itokáánataa ketáámá wáqtôma ámikaunataabiyo?’

³⁹ nói-kanaararaq ketáámá emmá aónáunataama emmá karímá ákarai ánná-naupaqa máanataa ketáámá ko aónaraunataabiyo?’ téta ítama aónainoe.

⁴⁰ ánibo anó-kinima máena maara téna yemmá timá-yiminiye. ‘kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. keráwáqá mórama ketinaae wáraa-kayukabike márû mikákáá umá maína-nakomma mirá-umayikaraamma minná kemmá móraiqa umátíkaraae.’

⁴¹ miráinana mikáké wemá téna ayáánepaq maíya-kayukama timá-yiminiye. ‘ketôpake paábaq kóoro. Áánûqtuma keráwáqá yawááq-umatukaiye.

keráwáqá yuwéraq iramá aati-aatimá káíq-kaiq inírábí oro. min-írámá ketibomá Áánûqtuma Tááqtaagaraq wení kaqtó-wayukagaraq yokaa umáyíkaraine.

⁴² naayóbáqá kemá táayaba kéunaqa aáwaqa íma tímikaane. kemmá nonáá kétékaitaq máunaqa nommá íma tímikaane.

⁴³ kemá káqo-marupake-napoq kemmá íma tiwíqme keráwáqtí naaúpaqa urááne. ketí wáqtôma íma wáitaqa keráwáqá kemmá wáqtôma íma tímikaane. kemmá karímá tíkítaq ánná-naupaqa máunaqa keráwáqá íma ya timónaraane.'

⁴⁴ miráinata yegáráqá maará téta yauwéqma tínoe. 'uyátaráana-nako, nói-kanaararaq ketáámá emmá aónáunaataa emá áyaba éabi nonáá ákáitaawabi emá káqo-marupake-narabi emá wáqtôma íma makéyabi emmá karímá ákáitaawabi emá ánná-naupaqa máanataawaq ketááma emmá íma mamá íráqôniq umá káraunataabiyo?' téta tínoe.

⁴⁵ ánibo kínima yauwéqma maará téna timá-yiminiye. 'kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. keráwáqá móra ketinaae wáráa-kayukabike márû mikákáá umá maina-nakomma miráuma yíkáiyaba íma yíwáqnaa ónúne tiráamma minná kemmá mórai q umátíkaraae.'

⁴⁶ miráinata min-ánná-wáyúkámá táí-meyamma ko mayánomma minná yíqa í-yátáaqá watúq-watuq umá wánibo arupú-wayukama matúq-matuq umá mái-auwaraimma ummayéta aati-aatimá matúq-matuq umá mánoe." téna Ítuma tiráiyé.

anó-kayukama aamá téite umá Ítumma ikámma puínéta urááe.

¹ Ítuma maami-máqtén-áímmá timá ánatatuwena mi-kánáaráqá wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye:

² “kaayaq-kánáámá yáwínana kótámaki-aawaqa naí-kánáámá páaq íniye. maannâ kéitaae. ániibo yemá kemmá Waayúkagoni Áráaqa waayúkati iyáápi maraíyata kaapaq-yátáq tíkaminoe.” téna tiráíye.

³ mi-kánáaráqá uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Ítiráaeobake anó-kayukagaraq mú mikákáá anó-monoq-nakoni naaúpaq áíkutaamma min-nákóní áwíqa Kááyapatie.

⁴ ániibo yemá kaaqaari-áímmá téite umá wááyáímmá téta Ítumma aupaq yáqtoqma ikamínôn-aimma tirááe.

⁵ miraráá umá yemá tirááe: “ayúmá maqmá naíyan-onitaakaqa mirá-qtátááríqa íonunataae. aarawaamá ááiq-yataaqa mamá páaq íyábae.” téta tirááe.

aaragómá átê-akuq matawemma Ítuni aqnópi atíyakaraiye.

⁶ Béqtanibaqa Tááímonima kárû-naqa wení karímá ánataguraitana wení naaúpaqa Ítuma máqe-uraiye.

⁷ ániibo móra-inikoma Ítunopaq iráimma mórama íráqôn-oqta-motorebima anó-moneq-awíqa yaan-áté-ákúq-mátáwémmá mamé iráíye. Ítuma yaareráq máitana min-íníkmá átê-kuyumma i-mátáwémmá Ítun aqnópi atíyakaraiye.

⁸ yemá iyápó-annama miráimma aónatuweta ítama táíq urááe. miráitata yemá maará-tiraae: “nôraq itanawáq maamin-ákúq-mátáwémmá áyókima kéiyó?”

⁹ maamin-áté-ákúq-mátáwémmá waayúkama keyimetaa anó-moneqa matétaa áwáyoq-wayukama nôraq itataa íkéyimunataabiyo?” téta tirááe.

¹⁰ Ítuma yeqtáama ítarenaboana maará-timayimikaiye: “nôraq itaráq maan-íníkovámmá ítama ummaamá keyamakaao? wemá kemmá íraqô-qtataariq umátíkaraiye.

¹¹ aati-aatimá áwáyoq-wayukama keráwáqtê mánomanibo kemá aati-aatimá keráwáqtê íma mánune.

¹² maan-íníkovámmá átê-akuq-matawemma ke tineq aqtítikaimma wemá miráuma kemmá uqtamátikanokaqtaba yokaa kéumatikaiye.

¹³ kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. máqten-aukapaq-marabaqa maamin-áté-wátáámá abarokáq timáeta wéyáwé kéete maamin-íníkovámmá maami-qtátáárîqo íqtábá yúyánámmá itánóe.” téna Ítuma tiráíye.

Yúqtaatima Ítumma mamá anó-kayukati iyáápi yimínéna timá akoqnáá uráíye.

¹⁴ mi-kánááráqá tiyááka umá abapaké kaayaq-iyápó-ánnábíké móra-waigoni áwîqa Yúqtaati Ítikáárioti wemá uyátá-maqma anó-monoq-wayukayopaq uráíye.

¹⁵ ánibo wemá maará mó tiráíye: “keráwáqá nói-qtataaraq timínóqtabawaq kemá Ítumma awíqma keráwáqtí tiyáápimma maránúnô?” téna tiráíye.

ánibo yemá móneqa miráuma kaumo-yátámá (30) ámikaae.

¹⁶ mi-kánááraké áaimma átarena móra-kanaaraqa Ítumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápimmo maránîqtaba abáá-uraiye.

Ítuma kótámaki-aawaqa wení iyápó-annate naráiyeye.

¹⁷ áqnáabaq-yupaama kótámaki-kanaaraqa yammá íma itoraí-ómákáqá iyápó-annama Ítunopaq iréta tirááe: “náakaraq mamá yokaa kéumakaanataawaq kótámaki-aawaqa naínónô?” téta tirááe.

¹⁸ ánibo Ítuma tiráiyeye: “keráwáqá anó-marupaq uyábékeraq móra-nakokaqa maará-tero. ‘yirááti-nakoma téna ketí kanaamá waaqókárîq kéiyeye. miráipoaq ketí iyápó-annate kótámaki-aawaqa ení-naupaq nánáá kéune.’ tiyé téraq mó-tima-amero.” téna tiráiyeye.

¹⁹ ánibo Ítuma tinîq umá iyápó-annama kótámaki-aawaqa yokaa urááe.

²⁰ ánibo énaikaqa Ítuma wení tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánnáté aáwaqa nai-yááréráq máqe-uraae.

²¹ yemá aáwaqa kéneta máawana Ítuma tiráiyeye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. keráwápíké móra-nakoma kemmá mamá namuro-wáyúkábí marániye.” téna Ítuma tiráiyeye.

²² ánibo yemá netuq-yúyánámmá ítaraae. káqowa-kaqowama wenita-wenita éta Ítumma timá ámikaae: “uyátaráana-nako, keyábiyo?” kétimma “keyábiyo?” kétimma urááe.

²³ miráimanibo Ítuma yawwéqma tiráiyeye: “min-nákómá aáwaq-taapepi ayáámma ketê ánékuina-naqa

minná wemá kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápi marániye.

²⁴ owé. minná Waayúkagoni Áráaqa ‘puíniye’ téna Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá tiráiniq íniye. miráimanibo min-nákómá wemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápi marání-nakoni táí-meyamma ôriq umá wániye. wemmá anóama íráqôniq umá íma marákáraitanaboana kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápi maráínata tíkaminoe.” téna Ítuma tiráiyé.

²⁵ Yúqtaatima namuro-wáyúkátí iyáápi Ítumma maránín-nakoma maará-tiraiye: “yirááti-nako, keábiyo?” titana Ítuma tiráiyé: “emá enamááríq kéténe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma iyápó-anna wení ákaq-aawaqa yímikaiye.

²⁶ yemá aáwaqa kéneta máawana Ítuma yammá maténa Áánûqtukaq “tíkáiye” timátuwena mapámma iyápó-annama yímikaiye. ániibo wemá tiráiyé: “keráwáqá mamá naaro. maaminnáma ketúmiye.” téna tiráiyé.

²⁷ ániibo móra-nawibike wááéni-nomma maténa Áánûqtukaq “tíkáiye” timátuwena kényimena tiráiyé: “keráwáqá máqtemma maaminná naaro.

²⁸ maannáma ketí naeabóaq timá akoqnáá ínoe. taíbaq aarawaatí kúmiqa mamá paá íkáae téq maami-nááémá aqtí énana kumíniye.

²⁹ keráwáqá kemá kétima-timune. íbêkaraqa anaaékakaraq maa-márábímmá wááéni-nomma ínanune. ketibomá Áánûqtu yabíkái-marupaqa keráwákáráq móragaraq kegárátáá nommá nanúnataae.” téna tiráiyé.

30 yemá móra imá timátuweta yemá máápaq kumá yaúbareta Óríbêti-anubaq urááe.

Îtuma téna Pítaaqtaba “anaaéma umátikaniye” tiráiyé.

31 Îtuma wení iyápó-annamma timá yímikaiye: “keráwáqá íbêq-nokaamma kenamáa tiyuwéq peréqé wínóe. miráuma Áánûqtuni wataama agamatán-áikómá téna ‘kemá tipi-típi-kawaa-naqa ikámónata tipi-típi áráakawaqa pípéban umáginoe’ mirá téna ágámátán-áikómá kétéye.

32 miráimanibo kemmá pukáanabike keqñáámmá ító-umatikainaq Kááririri-marupaq keráwáqtí áqñáabaq ónúne.” téna tiráiyé.

33 Pítaama yauwéqma tiráiyé: “máqte-kayukama emmá ayuwéta kóíyaqa kemá emmá íayuanune.” téna Pítaama tiráiyé.

34 Îtuma Pítaamma timá ámikaiye: “kemá áraimma kétimamune. íbêq-nokaamma kokórigoma áama íma tiráínaa emá kaumobáq ketíwîqtabama íaonaraune té wakarónóne.” téna Îtuma tiráiyé.

35 Pítaama Îtumma timá ámikaiye: “kekáráq tíkaminomma enáwîqa íma aúpáq yuwánune. áraimma ímiye.” téna titata máqtemma wení iyápó-annama mimórá áín áátuqma tirááe.

Îtuma Keqtêmani-yopaq nunamummá mó-tiraiye.

36 mikáké Îtuma wení iyápó-annate Keqtêmanibaq urááe. mibáq wení iyápó-annama Îtuma timá yímikaiye: “keráwáqá maakáq yayááikaq maraq máiyaraq kemá mérápáq uréq nunamummá mó-teno.” téna tiráiyé.

37 ániibo Ítuma Pítaakaraq Yéberini kaayaq-iyápórátágáráq yiwíqmeta urááe. Ítumma mibáq áyakoma anómma ummaa kéyaitana áúnobaqa anón-ummaa yágitana

38 timá yímikaiye: “ketíyakoma anómma ummaa kéyagiye. miráuma kemá puyónúnaiq kéiyé. keráwáqá maakáq máera kawáá urááiyaro.” téna Ítuma tiráiyé.

39 wemá pááqyamma abákáq uréna marabí aipaké aguréna nunamummá téna tiráiyé: “ó ketiboó, emmá akaínaama kanaaráq káápuma tíqa ínínma paábaq matuwaa. miráimanibo kemmá tíkái-qtataaqa íma waraao. ímiye. emá enamáárîq enaúyánámmá waraao.” téna tiráiyé.

40 ániibo Ítuma wení iyápó-annayopaq yauwéqma iréna aónaimma yúmá wagurááe. wemá Pítaamma awáuturena timá ámikaiye: “nôraq íyô? keráwáqá keqtábá pááqya-kanaama kanaaráq íma yabíqma máéwaniraq kéoo?

41 keráwáqá yabíqma arútárrera nunamummá tero. keráwáqá makáqma aónai-yataakoma keráwápi pááq iyábámíye. áraine. keráwáqtí aágoma keráwáqtábá kákaimanibo keráwáqtí tógoma akoqnáama íma wáitanaboana íkakaiye.” téna tiráiyé.

42 Ítuma yauwéqma anaaékaqa uréna móragaraq nunamummá téna tiráiyé: “ketiboó, maami-káápúgómá tú-tíqa iyábá ketôpake kanaaráq íma mamá tiyúwénana kóínaama emá enamáárîq ení áuyánámmá waraao.” téna Ítuma tiráiyé.

43 ániibo keqnáámmá yauwéqma yaónaimma yúmá waguréta máqe-uraae. yúrakoma íma kanaaráq karáqma aónaawaniq urááe.

44 ániibo Ítuma iyápó-annama iyuwéna keqnáámmá kaumobáq uréna nunamummá tiráiyé. minúnámúmmá wágáabaqo tináíkáq keqnáámmá tiráiyé.

45 anaaékaq wení iyápó-annayopaq iréna timá yímikaiye: “keráwáqá keqnáámmá waguréraq káágaao? aónaaro. kanaamá pááq-umaguraipoata kemmá Waayúkagoni Áráaqa mamá kúmiq-wayukati akoqnáábi maránóe.

46 keráwáqá itó íyataa kóono. aónaaro. kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápimmo maránô-kayukama áqa irááe.” téna Ítuma tiráiyé.

Yúqtaatima Ítumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápi makáiyé.

47 Ítuma aamá kétinakaraq Yúqtaatima tiyááka umá kaayaq-ánná-wáyúkábíké wemá iráiyé. netuqyaa-káyúkámá tokóru-yakaa-puma mútúq-yamma maméta irááe. uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Ítiráaeo-anna-wayukati anó-kayukagaraq timáyíkáawata irááe.

48 ániibo min-nákómá Ítumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápimmo maránín-nakoma móra awaaméq-áímmá téna tiráine: “kemá móra-naqa ámóqnaannama minná Ítue. keráwáqá wemmá yaqtóráaro.” téna Yúqtaatima timátuwena

49 máqtemma yagáikuyowana páátákáá Ítunopaq Yúqtaatima iréna tiráiyé: “yirááti-nako, kaayoné-yátááqá etê waíno.” téna mirá-timatuwena Ítumma ámóqnaraiye.

50 Ítuma timá ámikaiye: “ketí aanábógô, nôrabi ónáae ténaiqa páátákáá mirá uwo.” téna titata

yemá waaqókáq iréta iyáámma ánékuqma Ítumma yáqtoqma akoqnáá urááe.

51 móra-naqa Ítute yagaroqtamá máqei-nakoma ayáámma yúwáitana kúmitana wení tokóru-yakaa-puma matáíye. mú mikákáá anó-monoq-nakoni kaqtó-nakomma ikámma aáqa yakátúwáitana marabí kuturáíye.

52 miráimanibo Ítuma min-náqá timá ámikaiye: “ení tokóru-yakaa-puma wení amáákaq maraa. máqte-kayukama tokóru-yakaa-punapo ááiqa iyamma káqo-kayukama tokóru-yakaa-punapo yemmá yíkamma puínoe.

53 aqá kemá ketibommá ááyaanana netuqyaammá kaqtó-wayukama Áánûqtunopake tiyááka umá kaayaq-ánnámá áái-q-i-wayukama uyátá-maqmagaraq timínímma minnáyaba páátákáá íyaq ítaraano?

54 miráimanibo kemá miráonanama Áánûqtuni agamatán-áikómá náaraq umáwaq arammá iyáníyô? Áánûqtuni watáama agamatán-áikómá maami-qtátááqá pááq íniqtaba kétiye.” téna Ítuma tiráíye.

55 é mi táoqa Ítuma mi-káyúkámá timá yímikaiye: “keráwáqá kemmá moyá-nákáá umá ya kéyatoreq tokóru-yakaraq mútûq-yakaraq maméraq tibá umáeraq kéyeo? máqte-kanaaraq kemá anó-monoq-naupaq máeq aarawaamá kéyiraatunaqa miráuma kemmá íma yáqtokaamiye.

56 miráimanibo Áánûqtuni amuné-wáyúkámá maami-máqte-qtátááqtábá Áánûqtuni agamatá-kánnáábí keqtábá agatáamma íbêqa pááq kéoe.” téna

Îtuma tiráiyē. áñibo máqtemma wení iyápó-annama
Îtumma ayuwéta wéyáwé umáguraaē.

*yemá káánítôre-wayukati yúbáq Îtumma ítama
yáíkaaē.*

⁵⁷ Îtumma yaqtóráa-kayukama wemmá awíqmeta
mú mikákáá anó-monoq-naqa Kááyapatikaq wení
naaúpaq urááē. áñibo ámáan-aimma yirááti-
wayukagaraq anó-kayukagaraq mibáq áíkumareta
máqe-uraaē.

⁵⁸ Pítaama Îtumma anaaé waqména wimánibo
wemá nékaq ko máqe-uraiye. mú mikákáá anó-
monoq-nakoni naakóní kurunóbáq wemá uyábékēna
i-wáyúkátē máqe-urena mi-qtátááqô pááq immá
aónanaae téna máqe-uraiye.

⁵⁹ uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq
máqtemma káánítôre-wayukagaraq kaaqaari-áúbí
maráiyata Îtumma ikámma puínôqtaba abáá-uraaē.

⁶⁰ netuqyaa-káyúkámá iréta Îtumma kaaqaari-
áúbí má-makaamanibo yemá móra ikámma puínôn-
aaimma íabaa-uraaē. anaaékaq kaayaq-nakórátámá
iréta

⁶¹ yenákámá maará-tiraaye: “maan-nákómá
maará-tiraiye. ‘kemá kanaaráq Áánûqtuni anó-
monoq-namma yawítítukeq kaumo-yúpáámá kóinaq
keqnáámmá kanaaráq umá ánatanune.’ téna Îtuma
tiráiyē.” téta min-nákórátámá tirááye.

⁶² áñibo mú mikákáá anó-monoq-nakoma itó-urena
Îtumma timá ámikaiye: “maamin-áímmá enaúbimo
máráátabama nóine kéteno?” téna tiráimanibo

⁶³ Îtuma aamá ítiraiye. áñibo mú mikákáá anó-
monoq-nakoma Îtumma móragaraq timá ámikaiye:

“kemá emmá Áánûqtu matúq-matuq umá mái-Aanuqtun áwîkaq ítama káonaune. emá yauwéqma yiwirái-náqá Metáiyama Áánûqtuni áanikowaq máanaa emá keqtáa timá-timiyo.” téna tiráiyé.

⁶⁴ Ítuma timá ámikaiye: “emá ténnama mi**** emíye. miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. íbêkaraq anaaékakaraqa Waayúkagoni Áráaqa akoqnáá-Aanuqtuni amakaq máenaq keráwáqá aónainoe. ánibo wemá Áánûqtuni márûpake konnákáq máena kumíniye.” téna Ítuma yauwéqma tiráiyé.

⁶⁵ mirá-timatuwaitana mú mikákáa anó-monoq-nakoma áyámma ôriq umá itanabóana wenamáárîq wení wáqtôma yakáqnáákáq umátuwena tiráiyé: “Áánûqtumma áyôqa káyaiye tiráiyé. óqa káqo-kayukama íma yiwíráanatataa wení áayabama má-tinoe. ímiye. wemá Áánûqtumma áyôqa ayéna timá táiq umákáitaq keráwáqá íbêq kéitaae.

⁶⁶ keráwáqá nói-tuyananaq kéitaa?” téna titata yemá tirááe: “wepímmá otaa-qtátááqá wáipoana paá puíkáae.” téta tirááe.

⁶⁷ ánibo mikáké Ítuni óipi wiráátima kéwiraketa ikákaae. yaímma-wayukama Ítumma aápáaraq kéyeta

⁶⁸ tirááe: “Metáiyao, amuné-áímmá keqtáa timá-timiyo. emmá náawaq kéikamiyo?” téta aábê-aimma tirááe.

Pítaama téna “Ítumma íaonaraune” tiráiyé.

⁶⁹ Pítaama máápaq máqe-uraimma wemá naakóní kurugóní arunóbáq máqe-uraimma mórama mayái-ínímmá wenamakaq iréna tiráiyé: “emá egáráq

Îtuma Kááriribake-nakotema máqe-uraane.” téna tiráiyé.

⁷⁰ miráimanibo Pítaama máqte-kayukati yúrikaq wakaréna maará-tiraiye: “keráwáqá mamin-áímmô temmá kemá íma Ítaraune.” téna tiráiyé.

⁷¹ mirá-timatuwena oqtabí kumá yaúbama ko itó-uraiye. ánibo káqomma mayái-íníkmá Pítaamma aónatuwena waaqókáqô máe-kayukama maará téna timá yímikaiye: “maan-nákómá Îtuma Náátárêtibake-nakote máqe-uraine.” téna tiráiyé.

⁷² keqnáámmá Pítaama wakaréna tiráiyé: “árainurane. Áánûqtuni aúrakaqiye. kemá maan-náqá íma aónaraune.” téna tiráiyé.

⁷³ anaaékaqa pááqya-kanaama yaímma-wayukama waaqókáq itó-uma máe-kayukama Pítaamma maará téta má-tima-amikaae: “áraine. emá Kááriribake-naqone. emá aamá téna-waigoma emmá mamá abarokáq kákaiye.” téta tirááe.

⁷⁴ ánibo íbêqa Pítaama aamá akoqnáá umá téna tiráiyé: “árainurane. kaaqaari-áímmá kétenanama Áánûqtuma kemmá tókaminiye. kemá maan-náqá íma aónaraune. árainmma ímiye.” téna timátúwáitana kokórigoma áama tiráiyé.

⁷⁵ ánibo Îtuma tiráiniq itana Pítaama yawwéqma aúyánámmá Ítaraiye. Îtuma téna “kokórigoma áama íma tiráínaa keqtábá íaonaraune té kaumobáq tínóne.” téna tiráine. miráitana Pítaama máápaq yaúbarena ibiqá yakáiyé.

27

yemá Îtumma awíqmeta Pááíratikaq urááe.

1 aaqá irákitata máqtemma uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Ítíráeobake anó-kayukagaraq Ítumma ikámma puínéta waayaímmá tirááe.

2 yemá Ítumma ánnáma atáá-umatuweta awíqmeta anó-kamaani-naqa Pááíratimma mó ámikaae.

Yúqtaatima pukuráíye.

3 Yúqtaati wemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápimmo makái-nakoma Ítumma aónaimma yemá aamá timá uyáteta anón-ummaa-yataaqa mayámikaae. miráitana Yúqtaatima aúyánámmá waéqma itáá ena móneqa kaumo-yátámá maména uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukayopaqa yauwéqma iráíye.

4 miráitana wemá tiráíye: “kemá kúmiq-yataariq uráune. mórama otaa-qtátááqá íma wái-naqa mamá keráwáqtí tiyáápi makáunaboana puíniye.” téna tiráíye. ániibo yemá tirááe: “minná ketáái otaammá íma wáíye. emá enamáa ení otaammíye.” téta tirááe.

5 ániibo Yúqtaatima mi-mónéqá anó-monoq-naupaq mó kéiyaabotuvena máápaq wenamáárîq ánnáma amáguráíye.

6 yemá uyátá-maqma anó-monoq-wayukama mi-mónéqá matéta tirááe: “maami-mónéqá waayúkama ikámma uqtaí-méyámíye. maami-mónéqá anó-monoq-naupake-monekaraqa mórabí íma maránúnatae. keráwáqtí aúmatan-aimma mirá kétiye.” téta tirááe.

7 ániibo yemá móra-aimma téite umátuweta mi-mónéqnápó tawemá tarôq í-nákóní maramá meyánîq urááe. káqo-mapake-kayukati máátîq-máatiq-marama tarôq umáyíkaraae.

⁸ miráitata min-áúkápáq-márágóní áwîqa “naae-maráé.” téta áwîqa yarááwata min-áwíqá íbêqa paá wáíye.

⁹ miráitana naayóbbáqá Áánûqtuma amuné-náqá Yéré máíyani óyaukaq tiráimma áraimma pááq uráimma maará-tiraine. “yemá kaumotíyááká-mónéqá mataáé. yemá Ítíráaeo-wayukama awaaméqá maréta maamin-náqá meyánîq í-meyáné tirááé.

¹⁰ ániibo maami-mónéqnapó tawemá tarôq í-nákóní maramá meyánîq urááé. miráuma uyátárainakoma timá tímikainiq ínóé.” téna Yéré máíyama tiráine.

Pááíratima Ítumma ítama aónaraiye.

¹¹ yemá Ítumma mamá anó-kamaani-nakoni aúbáq itó-umakaraae. ániibo wemá Ítumma maará téna ítama aónaraiye: “emá Ítíráaeo-wayukati anó-kininaq máano?” titana Ítuma tiráíye: “emá ténnama minná emíye.” téna tiráíye.

¹² Ítuma paá otaa-qtátáárîqa íurenaboana uyátámaqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukagaraq yeqtí yáaraqa Ítuma móra-aimma yauwéqma ítiraiye.

¹³ miráitana Pááíratima Ítumma timá ámikaiye: “aqá emá máqte-qtataaqtaba aamá timákaan-aimma íyaq ítaraano?” téna tiráíye.

¹⁴ ániibo Ítuma Pááíratimma móra yauwéqma aamá íma timá ámitana anó-kamaani-nakoma iyánáaq uráíye.

Pááíratima Ítumma ikámma kaapaq-yátáq íyakanoqtaba tiráíye.

15 máqte-karitimaatiraq ayú maqnaí-kánááráqá anó-kamaani-nakoma móra-mora-naqa ánná-naupake ayúbakewaine. aarawaamá yenamááríq ‘min-náqá ayuwaao’ tewana Pááíratima minnámo te-náqá ayúwáitana wéwaine.

16 ániibo mi-kánááráqá mórama táí-naqa áwîqa Baráábatie ánná-naupaqa máqe-uraiye.

17 aarawaamá áíkuyowana Pááíratima timá yímikaiye: “kemá náawanaq ayúwáananawaq keráwáqtôpaqa wíkáae téraq keráwáqá kéteo? kemá Baráábatinaq ayuwánú Ítumma yauwéqma tiwiráin-aráre te-náráq ayuwánúnô?” téna ítama yimónaraiye.

18 Pááíratima ítáimma yemá áyoqa káyetaoata Ítumma íyámma umáketa aabi mayákáraae.

19 Pááíratima aamá ítama yainai-ábíqtátáráq máitana ánáakoma maará téna aamá yúwáitana iráíye: “maamin-árúpú-nákómmá móra-yataariq íumakao. nokáámma wekák mórama kaimmá aónatuweq anómma ítama ummaa kéyaune.” téna tiráíye.

20 yemá anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukagaraq aarawaamá íyaqa timá utaéta Pááíratima ááyama tíyana “Baráábatimma ánnábike káyuweta Ítumma ikámma púyoro.” téta tirááe.

21 ániibo anó-kamaani-nakoma ókaraq maará-tiraiye: “maa-kááyaq-nákábíkémá náawanaq ayúwáananawaq keráwáqtôpaqa wíkáae kéteo?” téna ítama aónaitata yemá “Baráábatine.” tirááe.

22 Pááíratima timá yímikaiye: “miráinaqa Ítumma yauwéqma yiwiráin-aráre ten-náqá kemá náaraq ónúnô?” titata máqte-kayukama téta: “ikámma kaapaq-yátáq íyakao.” téta tirááe.

23 áñibo Pááíratima tiráíye: “nôraq ínábíyo? wemá nóin-otaanaq kutáíyô?” titata yemá ókaraq ááyama tirááe: “kaapaq-yátáq ikámmá íyakaaro.” téta tirááe.

24 Pááíratima mikáq ítaraiye. wenáagoma íma kanaaráq itana anón-aaíqa ínéta urááe. miráitana máqte-kayukati yúrikaq nommá maténa ayáamma tete uráíye. miráumatuwena tiráíye: “kepímmá maan-náqá ikámma puí-ánónnámá íma wáíye. keráwáqtí minnáe.” téna Pááíratima tiráíye.

25 áñibo máqtemma aarawaamá yauwéqma tirááe: “mi-wágóní anónnáma keqtaábí yéna ketáái iyápóbi yíniye.” téta tirááe.

26 miráitana Pááíratima Baráábatimma ayúwáitana yeqtôpaq uráíye. áñibo wemá Ítumma tebûqa ámíqtuwena ááiq-i-wayukama ikámma kaapaq-yátáq íyakaigaae tena iyáápi yímikaiye.

ááiq-i-wayukama Ítumma akáyáámmá timákaraae.

27 anó-kamaani-nakoni ááiq-i-wayukama Ítumma awíqmeta kámááni-naupaq utéta min-ánná-ááiq-i-wáyúkámá máqtemma Ítun-amakaq yaikútaae.

28 áñibo yemá wení unáákáqtôma ayútuketa mórama karogaron-únákáqtómá umáketa “anó-kinine” teta awaaméqá umákaraae.

29 kínini náápaakaraq kámokaa umá mórama áwáábíq-annarake atoyumá kámoqa tarôq umátuweta aqnókáq kúberakaraae. áñibo kínini náápaakaraq yataraa umá yemá móra-yatama ayáánurapaq-ayaapi yorákaraae. áñibo yemá Ítun-amakaq yiraayutaúmmá ayéta akáyáámmá

timáketa tirááe: “Ítíráaeo-wayukati kínio wení máiauwaraimma ayáqtaákaq maíno.” téta aati-aatimá kíniqtaba téwaon-aimma tirááe.

³⁰ ánibo yemá wiráátima kéwiraketa mi-tátámá yabíteta aqnókáq ikákaae.

³¹ ááiq-i-wayukama akáyáámmá timá kátuweta minnámo umákáan-unakaqtoma káyutuweta wení unáákáqtôma ayúqtúwáámma mamá umákaraae. mikáké kaapaq-yátáq ikámma aráápaneta awíqme kóuraae.

yemá Ítumma ikámma kaapaq-yátáq arááparaae.

³² yemá kéweta aapaqá aónaamma mórama Tairínibake-naqa áwîqa Tááímonimma aónaraae. ánibo min-nákóqtábá Ítuni kaapaq-yámá mayaíkáae téta wakúyakaraae.

³³ yemá móra-marukaq iráamma mi-márúkóní áwîqa Íbaru-aipimma Kórákóta-anue. min-áwíkóní áaimma mirá-uraiye. aqnón-ayaata-marupare

³⁴ aíqa íma ikáae tétaboata yemá wááéni-nomma ikaa-q-yátáákáráq awígíyoq umáráa-nomma Ítumma naíkáae téta ámíkaamanibo Ítuma namá aónawaaena íma naráiyé.

³⁵ ánibo yemá Ítumma kaapaq-yátáq níri amá íyakatuweta Ítuni unáákáqtôraq aábêmma yamá náawabi uyátainna-waigoma mayániye tirááe.

³⁶ ánibo yemá mi-márúkáq máeta Ítumma yabíqtuweta máqe-urraae.

³⁷ naayóbáqá Ítuni aqnókáqá aamá ítama káyaineta tiráan-aimma agatáámma yemá maará téta agatááe: “maannáma Ítue Ítíráaeo-wayukati kínie.” téta agatááe.

38 Îtuni amakaqá kaayaqá ááiq-nakaraq moyá-nákáráq níri amá íyikaraae. mórama Îtuni ayáánurapaq íyaketa mórama ayáánepaq íyaketa urááe.

39 ánibo aarawaamá aakaqá kótayata kéeta timá yawááq-umaketa yemá yiqnótáq yumátuweta tirááe:

40 “emá anó-monoq-namma yawítítuke kaumo-yúpáámá keqnáámmá umá ánatainaqopo enamáárîq íbêqa emmá áwáqnaa uwo. emá Áánûqtuni áanikomo máema kanaaráq kaapaq-yátáké yuwé marabí kumuwo.” téta tirááe.

41 uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq anó-kayukagaraq aábê-aimma téta maará-tiraae:

42 “wemá káqo-kayukama yíwáqnaa éwaimanibo wemá wenamáárîq íma kanaaráq áwáqnaa kéiyee.” wemá íyaq Ítíráaeo-wayukati kíniyabiyo? kanaaráq wemá kaapaq-yáráké yuwéna marabí kumínataa ketáá itéqtaa tirummá ámeno.

43 wemá Áánûqtukaq arummá kámena tiráiyee: “kemá Áánûqtumma áanikomune.” tiráibo kanaaráq Áánûqtumma akaínanama áwáqnaa íno.” téta tirááe.

44 kaayaq-nákámá ááiq-nakaraq moyá-nákáráq wení kaapaq-yágóní amakaq íyikaa-nakorata yenákágáráq móraiq umá Îtumma timá yawááq-umakaraaye.

Îtuma pukáiyee.

45 aabaúgómá aáwaqa naí-kánáá itana máqte-marabaqa aaqá ékurena wáitana aabaúgómá kau-motá uráiyee.

46 ániibo aabaúgómá kaumotá ínena kéitana Ítuma anókaq ááyama wááqa yená tiráiyē: “eri, eri, aréma taabaakataáni?” téna Íbaru-aipi mirá-tiraimma minná maará-tiraiye: “ketí Áánûqtuo, ketí Áánûqtuo, nôraq itaawáq kemmá tiyuwáánô?” téna tiráiyē.

47 miráimanibo yaímma-wayukama waaqókáq ító-uma máe-kayukama yemá min-áímmô timmá ítátuweta tirááē: “maan-nákómá Iráiyamma kááyaiye.” téta tirááē.

48 ániibo mi-káyúkábíkē móra-nakoma páátákáá aináámmá yáákátena ikaa-q-wááéní-nópi yamá atímma óqtátábí apirátuwena Ítuqtaba naíkáae téna ámikaiye.

49 miráimanibo yaímma-wayukama tirááē: “awé uráiyata aónatuwetaao. Áánûqtuni amuné-náqá Iráiyama pukáipike ya áwáqnaa íní íyabiyo?” téta tirááē.

50 Ítuma anókaq ááyama keqnáámmá wááqa yumátuwena arun-íyápómá yúwáitana kóitana pukáiyē.

51 é mi táoqa anó-tabaraabegoma anó-monoq nau-paq ikáqnûqtuwena wáqeimma yakáqma yanaapáq-áqtóbákē napaq-áqtóbáq kukéna mamá kaayaq-áqtóiq uráiyē. mirá kéitana márûma keyitana anón-oqtamma kíqtígítana

52 máátíq-máatikoma yawákitana taíbaq Áánûqtuni waayúkama naayóbáqá pukuráa-kayukama yeqtí yúgaraq ító-uraaē.

53 yemá máátíq-máatipakemma yuwéta anaaékaqa Ítuma pukáipike ító-uma kóitata yemá aokaq-

márúqá Yérútaárebaq anó-marukaq úyówata netuqyaa-káyúkámá pukáa-kayukama yimónaraae.

⁵⁴ ááiq-i-wayukati kawáá-nákáráq ááiq-i-wayukama mikáq máeta Ítumma kawáá umátuweta máqeo-kayukama márúma yimmá aónéta máqte-qtataaqa pááq-imma káoneta yáaqtaba kéeta yemá maará-tiraa: “árainé. maan-náqá Áánûqtuni áanikoma maéwaine.” téta tirááe.

⁵⁵ taíbaq aaramá mikáq máqeo-noinimma Ítumma anaaé waqméta Kááririri-maruqa yuwéta ya áwáqnaa ínéta irááe. yemá mi-nóínímmá nékaka itó-uma máeta karáqtuwe máqe-uraae.

⁵⁶ mi-nóínítí aúkápíke móra-inimma Máriaa Máátarinie. mórama minná Máriaama Yêmitiyaa Yótêbiti yinóae. ániibo mórama kaayaq-íyápórátátí yinóama Yéberimma áanikoratae.

yemá Ítuni arááq-auma mamá óqtakoni muríanóbáq makááe.

⁵⁷ énaikaq mórama netuqyaa-mónéqá makái-naqa Aarimatéabake iráimma wení áwîqa Yótêbima iráíye. wegáráqá Ítuni iyápó-annama máqe-uraine.

⁵⁸ wemá Ítuni arááq-auma mayánîqtaba Pááíratíkaq ya ítaraiye. miráitana Pááíratíma ááiq-i-wayukayaba titana Ítuni arááq-auma Yótêbimma ámikaae.

⁵⁹ ániibo Yótêbima Ítuni arááq-auma maténa wayámmá aúge-tabaraaberake múqmúma útúyakatuwena

⁶⁰ Ítuni arááq-auma maména óqtama wení mayái-wáyúkátê wenamáárîq wetábá aúgemma

kubáumakai-maipi mó uqтамákarena anón-oqtamma waéqma ótaq aúyaqmarena kóuraiye.

61 Máriíaa Máátarinigaraq káqo-Mariaagaraq yenákáamá maraq máeta muriámmá wáin-aukapaq yóíqqa umátuweta máqe-uraaye.

ááiq-i-wayukama máátíq-máatikaq yabituwe máqe-uraae.

62 aabáyaama Tabaatiráq yokaa í-yátááqá ánatagitata uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq Pááíratinopaq koma áíkuteta

63 maará-tiraae: “anó-nako, Ítuma kaaqaari-nákómá paámô máenama maará-tiraine. ‘kaumo-kánáámá ánataginaq pukáánabike yauwéqma itó-onune.’ téna tiráimma paá taákaq wáiqtaae.

64 miráinaa emá ááiq-i-wayukama timá yíminata mi-máátíq-máátíkóní ótaqa yabíkáiyaana kaumo-kánáámá yáwíno. miráinata wení iyápó-annama kanaaráq íureta arááq-auma moyámmá matéta máqte-kayukama timá-yimeta ‘Ituma pukáipike itó-uma kóuraiye.’ téta kaaqaari-áímmá timá-yimiyabae. áníbo anaaékaq kaaqaari-áíkkómá áqnáabaq kaaqaari-áímmá uyátaiyabae.” téta tirááe.

65 Pááíratima timá yímikaiye: “keráwáqá yaímma kawáá ínó-kayukama yíwíkeraq mi-múríámmá ko aúyaqma akoqnáá umá keráwáqá teníq umáráaro.” téna tiráíye.

66 miráitata yemá uréta mi-múríákkóní ótaqa anón-oqtanapo káwéqa yamá akoqnáá umáreta awaaméqá umáketa yaímma ááiq-i-wayukama kawáá umáyíkaraae.

28

Îtuma yauwéqma itó-uraiye.

¹ Tabaatimá ánatagitana Tótaagoni áqnáabaq-kanaabimma Máriaa Máátarinigaraq káqo-Mariaa yenáká má muriákóní ótaq aónayeta irááye.

² páátákáá é mikáq anó-maruma yokáiyé. uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma Áánûqtunopake kukéna anón-oqtamma kunaukáqma waéqmarena ámûraaq máqe-uraiye.

³ óíkoma tágama konnákómá tágainikaa umá tágaitana wení wáqtôgoma wayámmá karáiyé.

⁴ yemá ááiq-i-wayukama áaqa ikatéta anómma iyánaaq umá aqteqte umáreta waayúkama pukáa-kayukaraa umáguraae.

⁵ mi-káqtó-nákómá kaayaq-íníká má maará timá yímikaiye: “kenákámá ikatîq íokao. Îtumma ikámma kaapaq-yátáq aráápamaretaa-nakoqtaba ya abáá kéoyaq kemá káonaune.

⁶ wemá maapímmá íma máibo wemá itó-umaguraiye. miráuma wemá naayóbáqá tiráiniq uráiyé. Îtuma waguré máqe-urai-marukaqa kenákámá iréka ya aónatuweka

⁷ páátákáá uréka wení iyápó-annama Îtuqtaba pukáipike itó-umaguraiye téka mó-tima-yimekao. ‘ítáákao. Îtuma Káárirí-marupaq áqnáabaq kéwipoaq keráwáqá min-áúkápáq wemmá aónainoe!’ timá-timuna-aimma taákaq máráákao.” téna kaqtó-nakoma tiráiyé.

⁸ ánibo min-íníkorátá ikatîq kéetamanibo anómma yimuqá maqméta páátákáá máátíq-máatipakemma

yuwéta Ítuni iyápó-annama timá-yimineta uyaaté kóuraaye.

9 aapaqá Ítuma páátákáá abarokáq uréna yimónatuwena tiráiyé: “kaayoné-yátááqá kenákátê waíno.” téna tiráiyé. ániibo min-íníkorátá Ítuni amakaq uréta aítaukaq yáqtoketa wenáwîqa múte yaútaaye.

10 Ítuma min-íníkorátámá timá-yimena tiráiyé: “kenákámá ikatîqa íokao. kenákámá uréka tîbâqawaayuma mó-tima-yimiyata Kááriribaq oro. yemá mibáq kemmá timónanoe.” téna Ítuma tiráiyé.

ááiq-i-wayukati yáama

11 kaayaq-íníkáamá aapaq kéoyaqtaba yaímma ááiq-i-wayukama máátíq-máatikaq yabíqtuwe máqeo-kayukama anó-marupaq uréta máqte-qtataaqo pááq-itaba anó-monoq-wayukama mó-tima-yimikaae.

12 ániibo anó-monoq-wayukama anó-kayukate áíkuteta móra-aimma timá ítaraae. minná yemá móneqa nétuqyaa ááiq-i-wayukama kéyimeta

13 tirááe: “keráwáqá maará-tero. ‘wení iyápó-annama nokáa iréta arááq-auma moyámmá tútáa waguráunayaba maméta kóuraae.’ tero.

14 anó-kamaani-ñakoma maamin-áímmô itaínataama kanaaráq ketáa yaímma-aimma timá yiménataa keráwáqá aamá íma mayánóe.” téta uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukagaraq tirááe.

15 miráitata ááiq-i-wayukama mi-mónéqá maméta minnámo teníq urááe. ítáaro. min-áíková máqtemma Íbaru-aukapaq wéyáwé itata ítaraapoata íbêkaraqa mimórá-áímmá paá kéte.

Îtuma wení iyápó-anna-wayukati yúrakaq iráiyé.

¹⁶ yemá tiyááka umá móra-iyapo-annama Kááririanuraq uréta Îtuma “mibáq oro.” téna tiráin-anuraq urááe.

¹⁷ yemá Îtumma aónatuweta Îtuni áwîqa múte yaútaamanibo yaímma-iyapo-annama kaayaq-yúyánámmá Ítaraae.

¹⁸ ánibo Îtuma waaqókáq iréna wataáama timáyimena tiráiyé: “Áánûqtuma kemmá máqte-naapaamma wení márûpakaraq maa-márábikaráq tímikaiye.

¹⁹ miráinaq keráwáqá uréraq máqten-annawayukama ko mamá ketí iyápó-annaiq umáyíkáaro. ánibo ketiboní áwîkakaraq áanikoma ketí tíwîkakaraq Áánûqtuni Aokaq-Áágóní áwîkakaraq nommá péqyikaaro.

²⁰ keráwáqá naayóbáqá máqte-qtataaqtaba timá tímikaunaiq umá kéitera q wáráaro. kemá keráwáqté máqte-tupaama máraanana maa-kánáágóní aqtóráq wíniye.” téna Îtuma wení iyápó-annama timá yímikaiye.

áugen-anona-anon-aimma
Genesis 12-22 and The New Testament in the Usarufa
Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen na sampela hap Buk Stat long
tokples Usarufa

copyright © 1980 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Usarufa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 28 Dec 2024 from source files dated 31 Aug 2023

0cfeeb85-a1ae-5e2f-a3f0-4c221d1d6c84